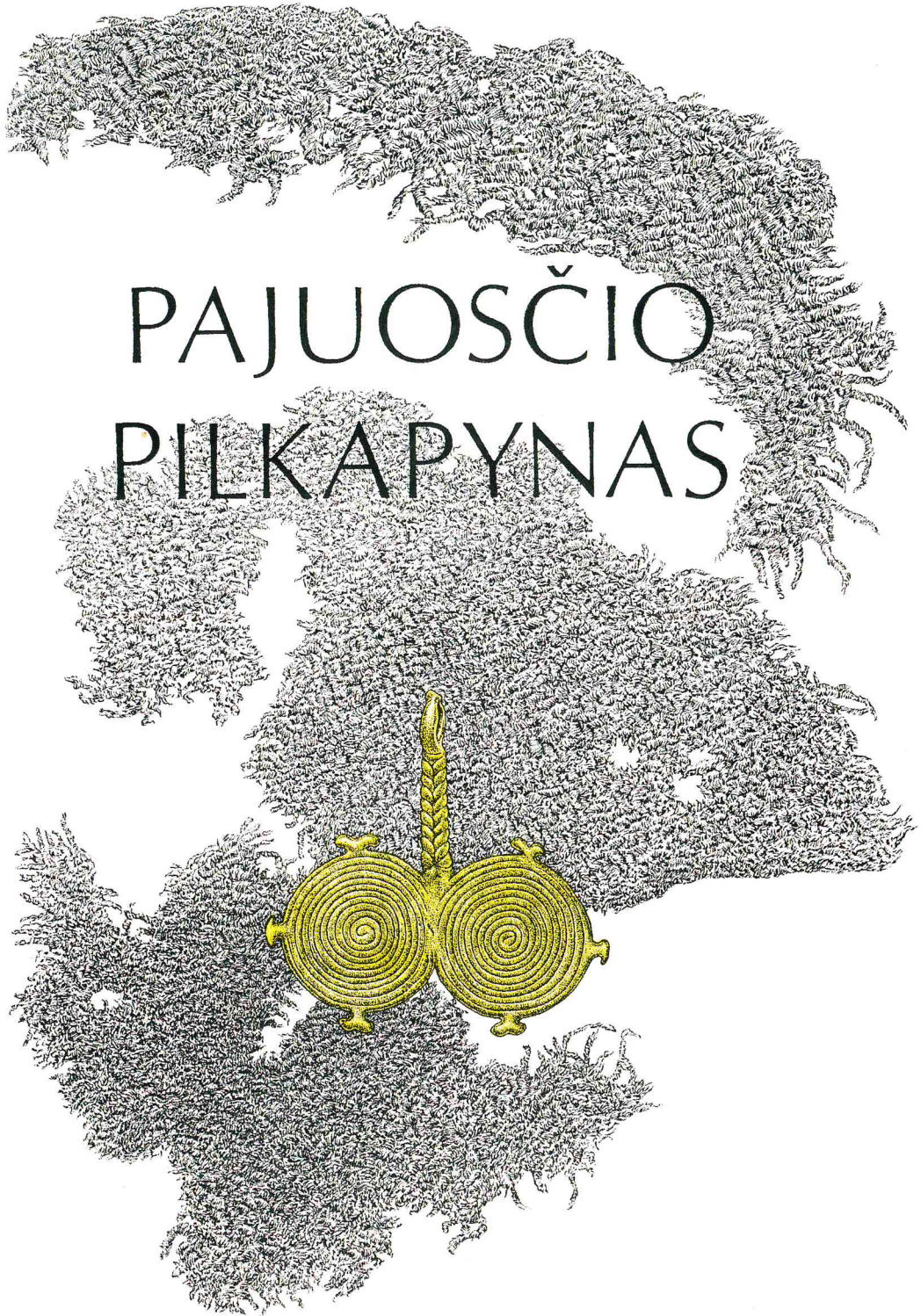

MYKOLAS MICHELBERTAS

PAJUOSČIO
PILKAPYNAS

Vilniaus
universiteto
leidykla

VILNIAUS UNIVERSITETAS
ARCHEOLOGIJOS KATEDRA

Mykolas MICHELBERTAS

Pajuosčio pilkapynas

Monografija

Gerb. kolegai Z. Banbaryni

- M. Michelbertas

2004.05.21.

Vilniaus universiteto leidykla, 2004

UDK 904(474.5)
Mi29

Apsvarstė ir rekomendavo spausdinti
Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto Archeologijos katedra
(2004-01-14; protokolas Nr. 7)

Recenzavo

habil dr. *Adolfas Tautavičius*
habil. dr. *Vytautas Urbanavičius*

ISBN 9986-19-605-1

© Mykolas Michelbertas, 2004
© Vilniaus universiteto leidykla, 2004

Turinys

Pajuosčio pilkapyno topografinė padėtis ir tyrinėjimų istorija	—5
Pilkapyno laidosena	—10
Radiniai	—29
Pajuosčio bendruomenė įvairiais geležies amžiaus laikotarpiais	—90
<i>1 priedas.</i> Pajuosčio pilkapiai ir kapai	—97
<i>2 priedas.</i> Vėlyvieji krikščioniškojo laikotarpio kapai	—127
Laidosena	—127
Kapai	—138
<i>3 priedas.</i> Kai kurie duomenys apie Pajuosčio gyvenvietę	—153
Šaltiniai ir literatūra	—156
Das Hügelgräberfeld in Pajuostis. <i>Zusammenfassung</i>	—159

„ARCHAEOLOGIA LITUANA“

monografijos

A serija. Lietuvos laidojimo paminklai
B serija. Gyvenvietės, piliakalniai

A serija. Nr. 1

Mykolas Michelbertas. **Pajuosčio pilkapynas**

*Pajuosčio pilkapyno
topografinė padėtis ir tyrinėjimų istorija*

Pajuosčio pilkapynas (Panevėžio r.) buvo prie to paties pavadinimo vienkiemio, kuris iki Antrojo pasaulinio karo priklausė Juozui Bikinui, prie veikiančių Budrionių kaimo kapinaičių, kairiajame Juostos upelio krante, apie 2 km į vakarus nuo Raguvėlės bažnytkaimio (Anykščių r.) (1 pav.). Pilkapiai buvo apie 520 m į pietus nuo kelio Panevėžys–Raguvėlė, dešinėje šio kelio pusėje. Apie 320 m nuo pilkapyno į rytus yra geodezinis ženklas – trianguliacijos bokštas. Į pietryčius 150° kryptimi, apie 150 m atstumu nuo pilkapyno stovėjo Antano Vido Sadausko sodyba, kuri apie 1976–1978 m. buvo nugriauta.

1925 m. pilkapyną kasinėjo Panevėžio kraštyros draugija. Kaip galima spėti iš Raguvos valsčiaus sekretoriaus K. Šulgos 1925 m. rugpjūčio 7 d. laiško Petriui Tarasenkai*, tyrinėjimams vadovavo laiško autorius. K. Šulga mini, kad buvo iškastas vienas iš pilkapyno pakraštyje buvusių pilkapių. Buvo aptikti žmogaus griaučiai. Kaklo srityje rasta žalvarinė antkaklė ir papuošalas iš žalvario kabučių bei įvairiaspalvių emalio karolių, ant rankos – žalvarinė apyrankė. Abiejose galvos pusėse buvo žalvariniai plokšteliniai antsmilkiniai. K. Šulga taip pat mini prie kaulų rastą surūdijusį „kokį tai užmaunamą ant lazdos galo kotą“. Matyt, tai buvo įmovinis kirvis. Laiške

minimi ir pilkapyje rasti žalvariniai cilindreliai, prie griaučių rastos anglės.

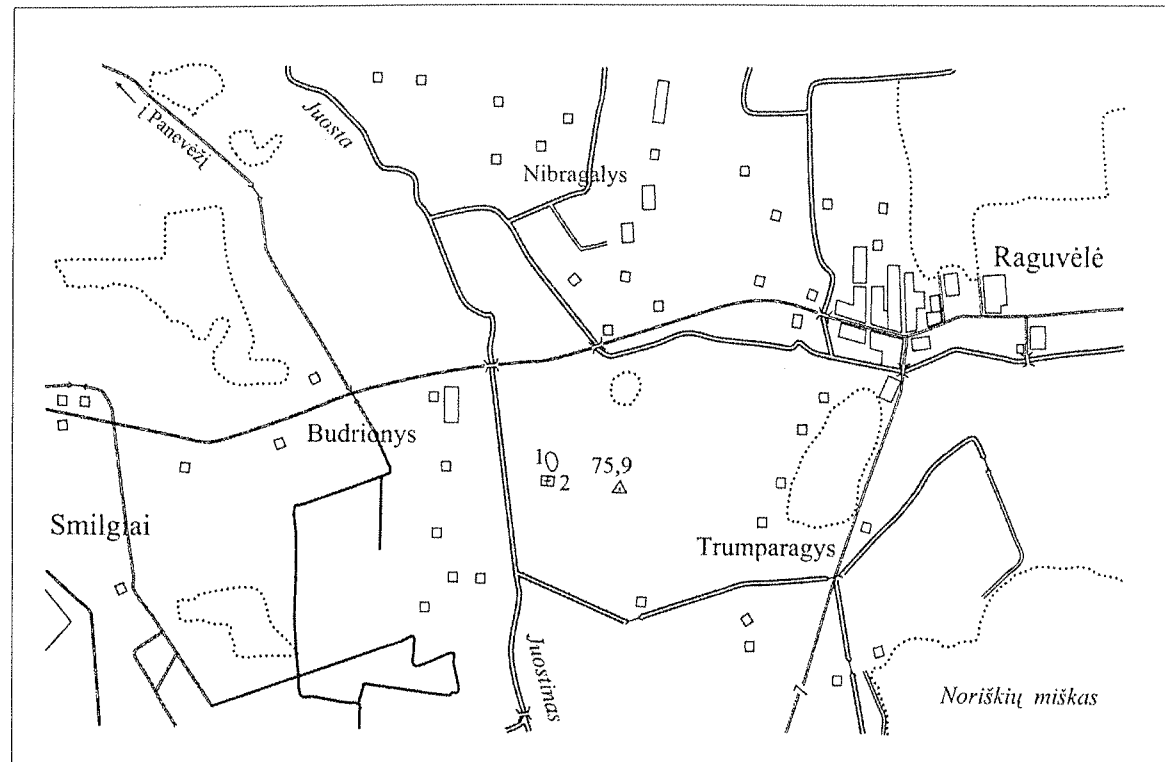
Sprendžiant iš K. Šulgos laiško, pilkapyje turėjo būti bent keli griautiniai kapai: moters kapas, kuriame rasti antsmilkiniai, ir vyro kapas, kuriame rastas kirvis.

Atrodo, dalis šių kasinėjimų medžiagos iki Antrojo pasaulinio karo buvo saugoma Panevėžio muziejuje. Į tuometinį Kauno Vytauto Didžiojo Kultūros muziejų** pateko keliolika daiktų (inv. Nr. 989:1–13), tarp kurių yra 2 plokšteliniai antsmilkiniai, antkaklė buoželiniais galais, kaklo apvara iš žalvarinių įvijų, kabučių ir emalio karolių, 2 labai profiliuotos segės, ritinis smeigtukas, 2 I ir II gr. apskrito pjūvio apyrankės, stiklo karoliai ir geležinis įmovinis kirvis. Dalis šių daiktų yra paskelbta ar minima archeologinėje literatūroje (Puzinas, 1938, pav. 41, 42; Moora, 1938, S. 177, Anm. 2; LLM, I kn., pav. 63, 133; Volkaitė-Kulikauskienė, 1959, 5 pav.; LAB, 1961, 139:6, 149:6 pav.; LAA, IV, p. 6, 12, 35 ir kt.; Kačkutė, 1995, 6a pav.).

Pajuosčio pilkapynas Budrionių vardu pirmą kartą paminėtas Petro Tarasenkos (Tarasenska, 1928, p. 110), vėliau minimas ir kituose darbuose (Alseikaitė-Gimbutienė, 1946, Nr. 41; LAB, 1961, Nr. 33; LAA, III, Nr. 454; ir kt.).

* Laiškas yra Valstybės archeologijos komisijos byloje, saugomoje Lietuvos kultūros ministerijos Kultūros paveldo centro archyve (VAK byla Nr. 66, p. 71–72).

** Šiuo metu daiktai, pažymėti tais pačiais inventoriaus numeriais, yra Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejaus Archeologijos skyriuje.

1 pav. Pilkapyno topografinė padėtis. 1 – pilkapyno teritorija, 2 – Budrionių k. kapinaitės

Abb. 1. Topographische Situation des Hügelgräberfeldes. 1 – Territorium des Hügelgräberfeldes, 2 – Friedhof des Dorfes Budrionys.

1969 m. pilkapyne lankėsi tuometinio Mokslų akademijos Istorijos instituto Archeologijos sektoriaus žvalgomoji ekspedicija (Tautavičius, Daugudis, 1969, p. 59–60). Buvo konstatuota, kad Pajuostyje likę keliolika smarkiai apardytų pilkapių sampilų.

1971 m. gegužės pabaigoje šį pilkapyną man parodė Archeologijos sektoriaus vadovas dr. Adolfas Tautavičius ir pasiūlė tyrinėti. Tada lankantis pilkapyne iš vieno pilkapio išmestose žemėse buvo aptikti 2 žalvariniai cilindriškai, galėję priklausyti apgalviui.

1971 m. birželio 24–liepos 20 dienomis Pajuosčio pilkapyną tyrinėjo tuometinio Vilniaus valstybinio pedagoginio instituto TSRS istorijos katedros archeologinė ekspedicija, vadovaujama šių eilučių autoriaus. Tyrinėjimai buvo tęsiami 1972 m. birželio 26–liepos 24 d., 1973 m. liepos 5–30 d. ir 1974 m. liepos 6–31 d.*

* Visų metų tyrinėjimų medžiaga perduota anuometiniam Lietuvos TSR Istorijos-etnografijos muziejui (dabartinis Lietuvos nacionalinis muziejus), ataskaitos, planai, fotonegatyvai – MA Istorijos instituto Archeologijos sektoriui (šiuo metu – Lietuvos istorijos instituto Archeologijos skyrius).

Pajuosčio ekspedicijoje archeologinę praktiką atliko dauguma anuometinių Pedagoginio instituto istorijos ir istorijos-fizinio auklėjimo specialybės studentų**.

Jau 1971 m. birželį atvykus į tyrinėjimų vietą buvo konstatuota, kad pilkapynas yra gerokai apardytas. Daugelyje pilkapių sampilų matėsi iškastų duobių žymės. Antrojo pasaulinio karo metais keliuose pilkapiuose buvo iškasti apkasai. Akmenų vainikų sampilų pakraščiais beveik nesimatė. Kai kuriuose pilkapiuose aplinkinių gyventojų buvo iškasti bulvarūsiai. Kaip pasakojo netoliese gyvenantis A. V. Sadauskas, jis vaikystėje kasinėjo šiuos pilkapius. Viename jų rado kaulą su „metaline juosta“ (žalvario apyranke?), kuri vėliau kažkur nusimetė.

Naujausi „tyrinėjimai“ pilkapyne buvo atlikti 1971 m. birželį, nes viename pilkapyje matėsi šviežiai iškasta duobė, dar keliuose pilkapiuose perkastos duobutės. Kas čia galėjo kasti, Sadauskas sakė nežino, tik pridūrė, kad tikriausiai kam nors prireikė smėlio.

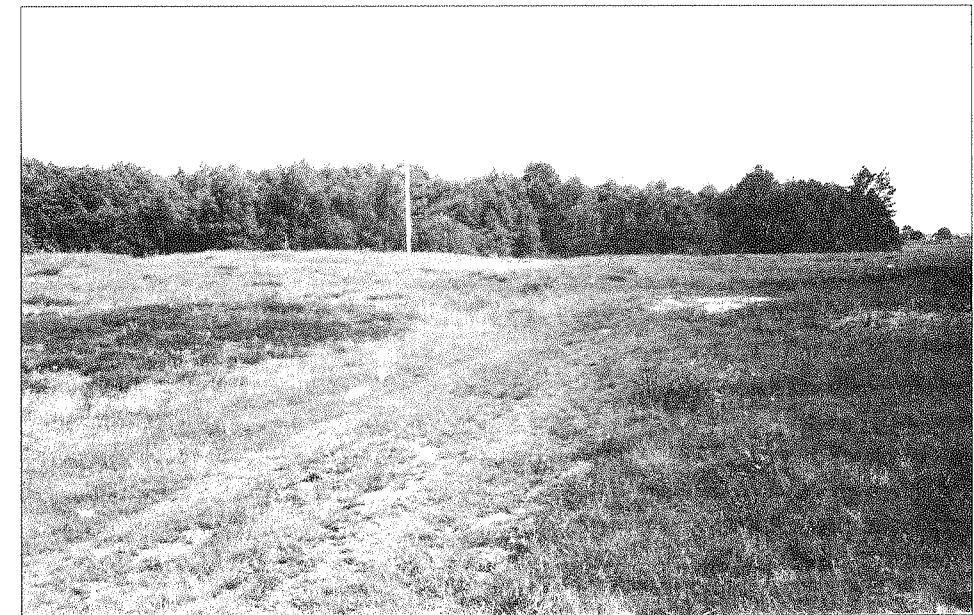
** Nuoširdžiai dėkoju visiems Pajuosčio ekspedicijų dalyviams, padėjusiems atidengti šį įdomų archeologijos paminklą.

Pajuosčio pilkapynas buvo supiltas gana lygioje vietoje. Jo teritoriją iš pietų, vakarų ir šiaurės supo nedidelis miškelis, rytinėje pusėje buvo Budrionių kaimo kapinės, toliau į rytus – dirbami laukai. 1971–1974 m. pilkapynas buvo „Ateities“ kolūkio žemėse.

1971 m. pilkapyne dar matėsi apie 20 daugiau ar mažiau sunaikintų pilkapių sampilų (2 ir 3 pav.).

Atrodo, kad dalis pilkapyno buvo sunaikinta ir dabar naudojamų kapinių. Keli pilkapiai buvo į šiaurę nuo kapinių, didesnė grupė – į vakarus ir šiaurės vakarus nuo jų (4 pav.).

Apie 150–200 m į šiaurę nuo pagrindinės pilkapių grupės matėsi dar kelių sunaikintų pilkapių žymės. Jeigu šie pilkapiai priklausė tam pačiam pilkapynei, tai kadaise jis užėmė didžiulį plotą.

2 pav. Pilkapyno teritorijos vaizdas iš šiaurės prieš tyrinėjimus

Abb. 2. Territorium des Hügelgräberfeldes vor den Ausgrabungen. Blick von Norden.

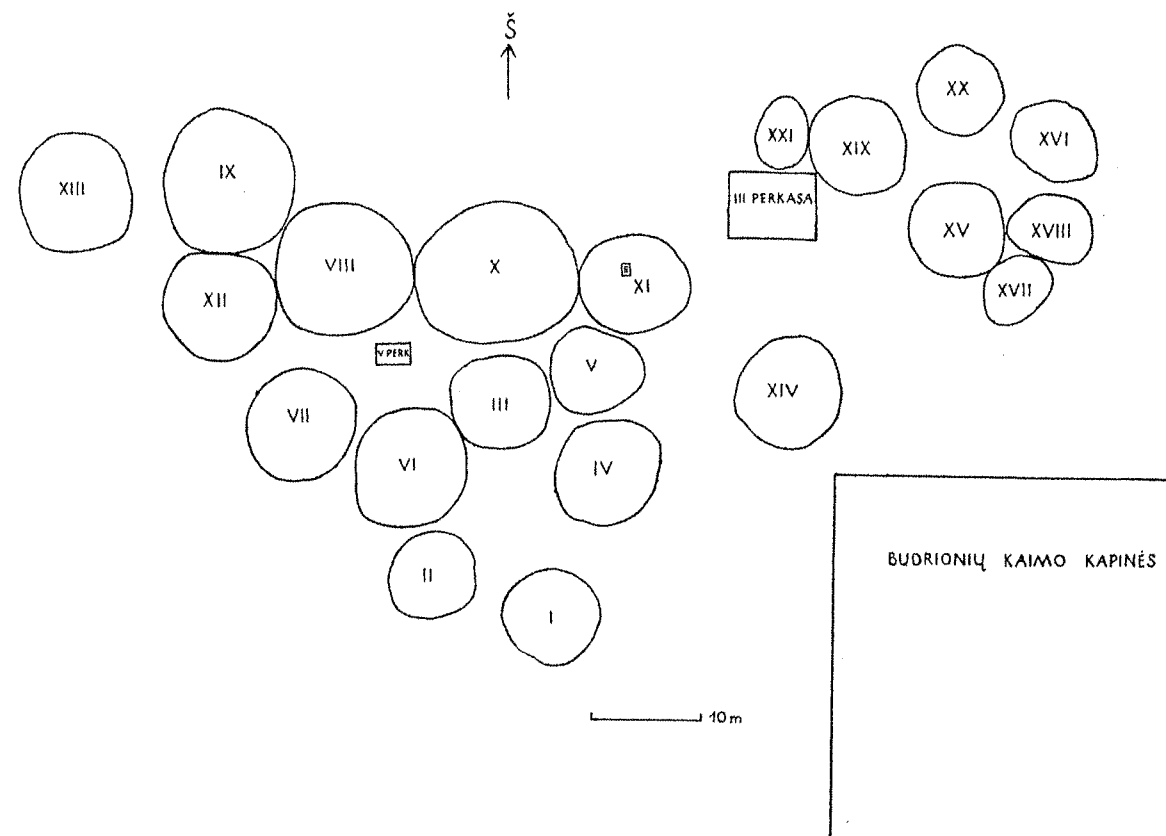

3 pav. Pilkapyno teritorijos vaizdas iš rytų prieš tyrinėjimus

Abb. 3. Territorium des Hügelgräberfeldes vor den Ausgrabungen. Blick von Osten.

Per keturis tyrinėjimų sezonus buvo ištirti visi pagrindinėje grupėje esantys pilkapiai: 1971 m. ištirti 6 pilkapiai (I–V ir IX), 1972 m. – 5 pilkapiai (VI–VIII, X ir XII), 1973 m. – 5 pilkapiai (XI, XIII, XIV, XVII, XVIII), 1974 m. – 5 pilkapiai (XV, XVI, XIX, XX, XXI) ir padarytos kelios perkasos tarp pilkapių įvairiose pilkapyno vietose.

bo autorius informaciniuose leidiniuose „Archeologiniai ir etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje“ (Michelbertas, 1972, p. 25–28; 1974, p. 35–40), „Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje“ (Michelbertas, 1978, p. 83–87), „Археологические открытия“ (Михельбертас, 1972, с. 411–412; 1973, с. 377–379; 1974, с. 392; 1975, с. 408–409).

4 pav. Pilkapių išsidėstymo schema

Abb. 4. Schema des Hügelgräberfeldes.

Tyrinėjimų metu buvo sudarytas pilkapyno situacijos planas*, kai kurių pilkapių planai, geriau išlikusių kapų planai. Pilkapiai ir kapai buvo fotografuojami**. Visus pilkapynė surastus daiktus 2003 m. nupiešė Vilniaus universiteto Archeologijos katedros dailininkė Izolda Maciukaitė. Ji taip pat paruošė spaudai pilkapių ir kapų planus.

1971–1974 m. Pajuosčio pilkapyno tyrinėjimų medžiaga plačiau neskelbta. Trumpas įvairių metų pilkapyno tyrinėjimų apžvalgas yra pateikęs šio dar-

Pajuosčio pilkapyno tyrinėjimų medžiaga minima autoriaus monografijoje „Senasis geležies amžius Lietuvoje“ (Michelbertas, 1986, p. 55–58, 62–63, pav. 30:1, 34:3, 36:2, 37:6, 43:4, 44, 66, 67), kitame autoriaus darbe (Michelbertas, 2001, S. 48, Taf. 11).

Pajuosčio pilkapyną, jame rastus daiktus yra paminėję ir kiti autoriai (Volkaitė-Kulikauskienė, 1977, pav. 63; 2001, p. 32; Tautavičius, 1996, p. 96–97; Simniškytė, 2001, p. 74, 80, Fig. 2–4, 7). Pajuostyje rastos monetos yra apžvelgęs Eugenijus Ivanauskas (Ivanauskas, 2001, p. 129–135). Kapinyne surastų siaurašmenių pentinių kirvių formos yra aptartos Arvydo Malonaičio straipsnyje (Malonaitis, 1997, p. 76, pav. 5, 8, 9, 12) ir dakta-

* Lietuvos istorijos instituto Archeologijos skyriaus archyve pilkapyno situacijos plano neaptikta. Šiame darbe pateikiama pilkapių išsidėstymo schema (4 pav.) yra sudaryta pagal autoriaus 1971 m. ataskaitoje pažymėtus duomenis.

** Nuotraukos – šio darbo autoriaus.

ro disertacijoje (Malonaitis, 2000, p. 22–23, 38, 44, pav. 19:2, lentelės 5, 8, 9, 12, 23), audinių liekanos – Elvyros Pečeliūnaitės (Pečeliūnaitė, 1998, p. 69–70).

Šio darbo tikslas yra paskelbti Pajuosčio pilkapyno tyrinėjimų medžiagą. Kaip paaiškėjo tyrinėjimų metu, Pajuosčio pilkapynė pradėta laidoti senajame geležies amžiuje arba romėniškajame laikotarpyje, pilkapiuose rasta taip pat vidurinio ir vėlyvojo geležies amžiaus kapų. Dar kartą pilkapyno teritorijoje žmonės laidojami XVI–XIX amžiais, kai čia buvo įrengtos krikščioniškos kapinės. Šiek tiek surinkta duomenų ir apie ankstyvesnę gyvenvietę, kadangi pilkapių sampiluose rasta daiktų iš gyvenvietės kultūrinio sluoksnio. Išsamus Pajuosčio tyrinėjimų medžiagos paskelbimas leis susidaryti aiškesnį vaizdą apie šiaurinės Lietuvos dalies laidoseną įvairiais geležies amžiaus laikotarpiais, žmonių buityje naudotus daiktus, kai kuriuos dvasinės kultūros aspektus. Savotiškai įdomi ir krikščioniškojo kapinyne me-

džiaga, leidžianti pasekti kai kurias senesnes tradicijas net iki XVIII a.

Šis darbas susideda iš kelių dalių. Pirmiausia yra aptariama senojo – vėlyvojo geležies amžiaus pilkapių ir kapų medžiaga: pateikiami duomenys apie laidoseną, radinius, pilkapyną palikusius žmones. I priede pateiktas visų pilkapių ir kapų aprašymas. Antroji darbo dalis skirta krikščioniškojo laikotarpio kapams ir jų įkapėms. II priede pateikti duomenys apie senąją Pajuosčio gyvenvietę, kiek jų pasisiekė aptikti tiriant pilkapius.

Pajuosčio pilkapyno medžiagos paskelbimas yra svarbus dar vienu aspektu. 1971–1974 m. ištirtų pilkapių sampilai vėl buvo supilti iš naujo, paliekant paminklą čia laidotiems žmonėms. Deja, XX a. aštuntojo dešimtmečio pabaigoje paminklo žemės savininkas – „Ateities“ kolūkis pilkapius išlygino buldozeriu ir pilkapyno teritoriją pavertė ariama žeme. Taigi skelbiama jau visiškai sunaikinto archeologinio paminklo medžiaga.

Pilkapyno laidosena

Visi pilkapiai buvo tyrinėti panašia metodika. Sampiluose buvo paliekamos arba viena, arba dvi kontrolinės juostos, kurių plotis – 0,5 m. Viena kontrolinė juosta,ėjusi pietų–šiaurės kryptimi (kas metrą žymėta raidėmis A, B, C ir t. t.) buvo palikta I, II, IV, V, XII, XVI, XIX pilkapiuose,ėjusi rytų–vakarų kryptimi (kas metrą žymėta skaičiais) palikta XVII, XVIII ir XXI pilkapiuose. Kituose pilkapiuose (III, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XIII, XIV, XV) buvo palikta po dvi kontrolines juostas, susikertančias sampilo centre. Juostos,ėjusios pietų–šiaurės kryptimi, buvo žymėtos raidėmis, rytų–vakarų kryptimi – skaičiais. Dažniausiai vienu metu būdavo kasamos abi pilkapio sampilo pusės arba keli ketvirčiai. Kapų ir radinių gylis būdavo žymimas nuo kontrolinės juostos viršaus, t. y. nuo tyrinėjimų metu išlikusio sampilo viršaus. Kontrolinės juostos padėjo pilkapių planuose tiksliai užfiksuoti kapų padėtį, akmenų vainikų likučius. Jos kartu buvo ir sampilų pjūviai, kuriuose matėsi žemių sluoksniai iki įžemio.

Pilkapių išorės bruožai. Kaip minėta, pilkapių sampilai nebuvo vienodai gerai išlikę. Dalis jų buvo nusklembti, kai kuriuose sampiluose iškastos duobės ar bulviarūsiai. Dalis sampilų nukentėjo kasant apkasus, tiesiant pilkapio pakraščiu lauko keliuką. Beveik visų pilkapių sampilai buvo deformuoti kasant duobes XVI–XIX a. kapams. Todėl galima pateikti tokius sampilų matmenis, kurie buvo užfiksuoti prieš tyrinėjimus.

Beveik visi pilkapių sampilai buvo apskritimo ar ne visai taisyklingo apskritimo formos. Sampilų dydis – 5,1 × 6,5, 6,5 × 9, 5,7 × 7,3, 8 × 9, 8,5 × 9,

8,8 × 9, 8 × 10, 9 × 10, 9 × 11, 9,5 × 10, 9,5 × 10,5, 10 × 10, 10,3 × 12,3, 11 × 11, 12,2 × 14, 12,3 × 12,5 ir 13,5 × 15 m. Pilkapių sampilų aukštis nuo aplinkinio žemės paviršiaus buvo įvairus. Dalis sampilų buvo 30–60 cm aukščio (II, III, V, XIII, XIV, XV, XVI, XVIII, XIX pilkapiai), kiti – aukštesni, 70–130 cm aukščio, vienas pilkapis (IX) – 150 cm aukščio.

Tyrinėjimų metu pastebėta, kad visi pilkapiai buvo supilti iš aplinkinės žemės, daugiausia iš smėlio. II pilkapio sampilas buvo supiltas iš juodos žemės – ankstyvesnės gyvenvietės kultūrinio sluoksnio.

Gretimi pilkapiai dažniausiai buvo įrengti netoli vienas kito. Pavyzdžiui, III ir VI pilkapių sampilai lietési. Taip pat lietési VIII, IX, X, XI ir XII pilkapių sampilai, XV, XVII ir XVIII pilkapių sampilai. Kartais atstumas tarp gretimų pilkapių buvo didesnis. Pavyzdžiui, VII pilkapis buvo per 2 m į ŠV 300° kryptimi nuo VI pilkapio (sampilo pakraštys nuo sampilo pakraščio), XIV pilkapis buvo per 8,5 m į PR 135° kryptimi nuo XI pilkapio, XV pilkapis buvo per 14 m į ŠR 45° kryptimi nuo XIV pilkapio (žr. 4 pav.).

Pilkapių vidaus įrengimas. Dauguma Pajuosčio pilkapių buvo įrengti vienodai. Kasinėjimų metu pilkapių sampilų pakraščiuose buvo aptikta akmenų vainikų liekanų. Deja, dauguma akmenų vainikų neišliko. Matyt, dalis jų buvo išardyta kasant duobes krikščioniškojo laikotarpio kapams, dalį akmenų galėjo išrinkti vietos gyventojai ūkinėms reikmėms. Geriau išlikę vainikai aptikti X, XVI, XVII, XXI pilkapiuose, tačiau ir juose vainikai nebuvo iš-

likę ištaisai. Kituose pilkapiuose buvo likę tik pavieniai akmenys, nors kartais pasisekdavo nustatyti vainikų skersmenį. Pajuosčio pilkapių vainikai yra buvę apskritimo formos. Jų skersmuo vidinėje pusėje buvo 4, 4,3, 4,5, 4,7, 4,8, 5,5, 5,6, 5,7, 5,8, 7,1 ir 8 m. Taigi daugiausia aptikta vainikų, kurių skersmuo tarp 4 ir 6 m. Tik keletas vainikų buvo didesni.

Šiek tiek kitaip buvo įrengtas VII pilkapio vainikas (5 pav.). Čia prie apskrito vainiko pietinėje pusėje buvo prijungtas puslankio formos priestatas, kurio dydis – 1,2 × 3 m. Akmenų vainikų su priestatais aptikta ir kituose tyrinėtuose Žemaitijos ir Šiaurės Lietuvos pilkapynuose (Akmeniai, Kelmės r., Kybartiškė, Šiaulių r., Pavėkiai, Šiaulių r.). Ypač daug vainikų su priestatais aptikta Paragaudžio pilkapyne, Šilalės r., – net 24 pilkapiuose (Michelbertas, 1997, p. 9–10). Tokie priestatai išplėsdavo laidojimui skirtą plotą.

XVI pilkapyje sampilo paviršiuje po velėna atsidengė akmenų grindinėlis iš mažesnių negu vainiko akmenų (6 pav.). Grindinėlio akmenų dydis – 10 × 10, 10 × 12, 10 × 15, 18 × 20, 20 × 25 cm ir pan.

Pajuosčio pilkapių akmenų vainikai statyti iš įvairaus dydžio akmenų. Mažiausi akmenys buvo 10 × 10, 10 × 14, 10 × 15, 12 × 18, 10 × 12 cm ir pan. dydžio, didesni – 35 × 45, 30 × 35, 35 × 35, 40 × 60 cm ir pan. dydžio. XVII pilkapio vainike pietvakarių pusėje buvo aptiktas ir 85 × 260 cm dydžio akmuo, kuris tikriausiai šioje vietoje gulėjo pilkapio supylimo metu (7 pav.). Matyt, prie šio akmens toliau buvo prijungiamas visas akmenų vainikas.

Šiuo metu sunku tiksliau atsakyti į klausimą, ar dauguma vainikų buvo tik iš vienos akmenų eilės. XVI pilkapyje pastebėta, kad vainikas buvo sukrautas iš dviejų akmenų eilių, dėtų viena ant kitos. V ir X pilkapiuose vainikas taip pat buvo iš dviejų eilių – mažesni akmenys dėti didesniųjų viršuje.

Kasant kai kuriuos pilkapius buvo aiškiai matyti, kad vainikai būdavo statomi ant nejudinto žemės paviršiaus (II, V, XIII pilkapiai).

Pilkapių sampiluose konstatuoti apeigų su ugnimi pėdsakai. Šių apeigų tikslas buvo apsaugoti mirusiuosius nuo žemėje esančių piktųjų dvasių, išbaidyti jas iš laidojimo vietos. Daugelio pilkapių (I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, XI, XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI) pagrindu buvo aptiktas degėsių, smulkių angliukų, pelenų sluoksnis. Šio sluoksnio storis tarp 5–15 cm, o kai kuriuo-

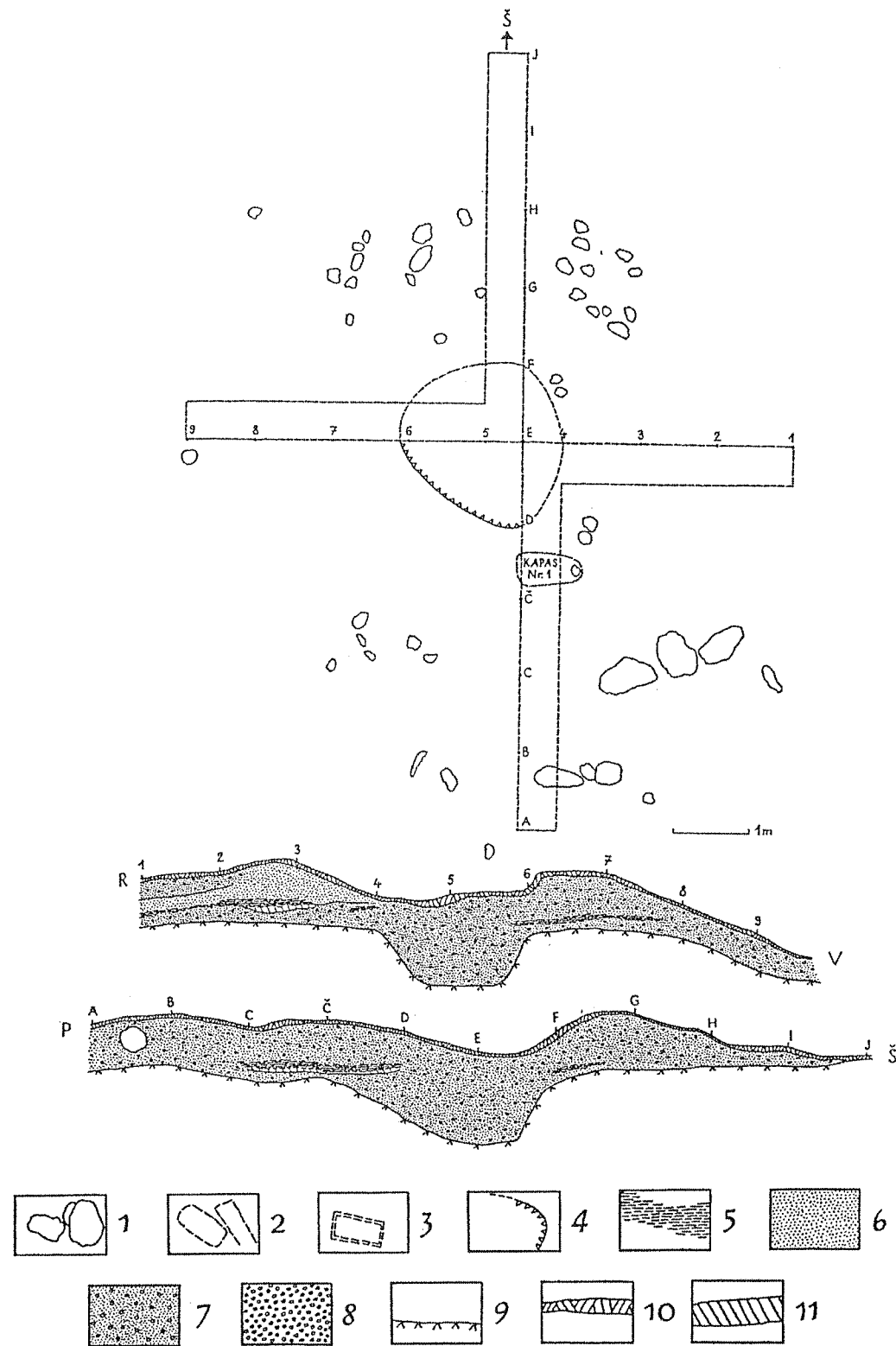
se pilkapiuose jis buvo iki 20 cm storio. Šis sluoksnis labai ryškiai buvo matyti pilkapių sampilų kontrolinėse juostose – skersiniuose pjūviuose (8 pav.). VIII pilkapio šiaurinėje dalyje ant pilkapio pagrindo atsidengė savotiškas akmenų grindinėlis – židėnukas. Jame buvo 16 akmenų (dydis – 8 × 12, 4 × 18, 5 × 5, 12 × 15, 8 × 10, 7 × 12 cm ir pan.), tarp kurių buvo nemažai degėsių ir anglių (9 pav.). Matyt, ir šioje vietoje pilant pilkapį buvo atliekamos kažkokios apeigos su ugnimi.

Pajuosčio pilkapiuose buvo pastebėtas dar vienas įdomus dalykas. I, II, VII, XII, XVI, XVII ir XVIII pilkapių sampiluose, žemiau degėsių, angliukų ir pelenų sluoksnio, aptiktas nestoras švaraus balto smėlio sluoksnis (10 pav.). Smėlio sluoksnis daugiausia buvo 2–3 cm storio, nors vietomis storesnis, iki 5–10 cm. Matyt, barstymas smėliu turėjo kažkokią magišką prasmę. Kai kuriuose pilkapiuose smėlis labai švarus, tarsi atneštas iš upės dugno. Galbūt barstymas siejosi su vandens dievybėmis, kurios taip pat galėjo saugoti mirusiųjų ramybę.

Taigi galima atsekti pilkapių supylimo eigą. Pirmiausia ant nelyginto žemės paviršiaus būdavo atliekamos apeigos su ugnimi – pilkapiui skirtoje vietoje barstomos žarijos ar net deginami nedideli laužai. Tą rodo gana storas degėsių, angliukų ir pelenų sluoksnis pilkapių pagrindu. Kartais, prieš atliekant ugnies apeigas, pilkapiui skirta vieta būdavo išbarstoma švari baltu smėliu. Tolesnis veiksmas – akmenų vainiko statymas. Sudėjus akmenų vainiką, pilkapis būdavo paruoštas mirusiesiems laidoti. Tik tada į pilkapį ant pagrindo guldydavo pirmą mirusįjį ir supildavo sampilą.

Kapai. Pajuosčio pilkapiuose aptikta senojo, vidurinio ir vėlyvojo geležies amžiaus kapų. Senojo geležies amžiaus kapai priklauso pilkapių supylimo laikotarpiui. Iš viso jų rasta 22. II, V, VI, VII pilkapiuose ir III perkasoje aptikta po 1 kapą, IX ir XVII pilkapiuose – po 2 kapus, XIII ir XXI pilkapiuose – po 3 kapus, VIII pilkapyje – 7 senojo geležies amžiaus kapai. Be abejonės, senojo geležies amžiaus kapų kadaise buvo gerokai daugiau, nes beveik visuose tyrinėtuose pilkapiuose (III, VII, VIII, IX, X, XI, XII, XIV, XV, XVII, XVIII, XIX) rasta pavienių senojo geležies amžiaus daiktų, kilusių iš suardytų kapų.

Pirmasis mirusysis pilkapyje dažniausiai būdavo laidojamas apskrito vainiko centre, ant pilkapio pagrindo. Taip įrengti kapai aptikti keliuose pilka-

5 pav. VII pilkapio planas.

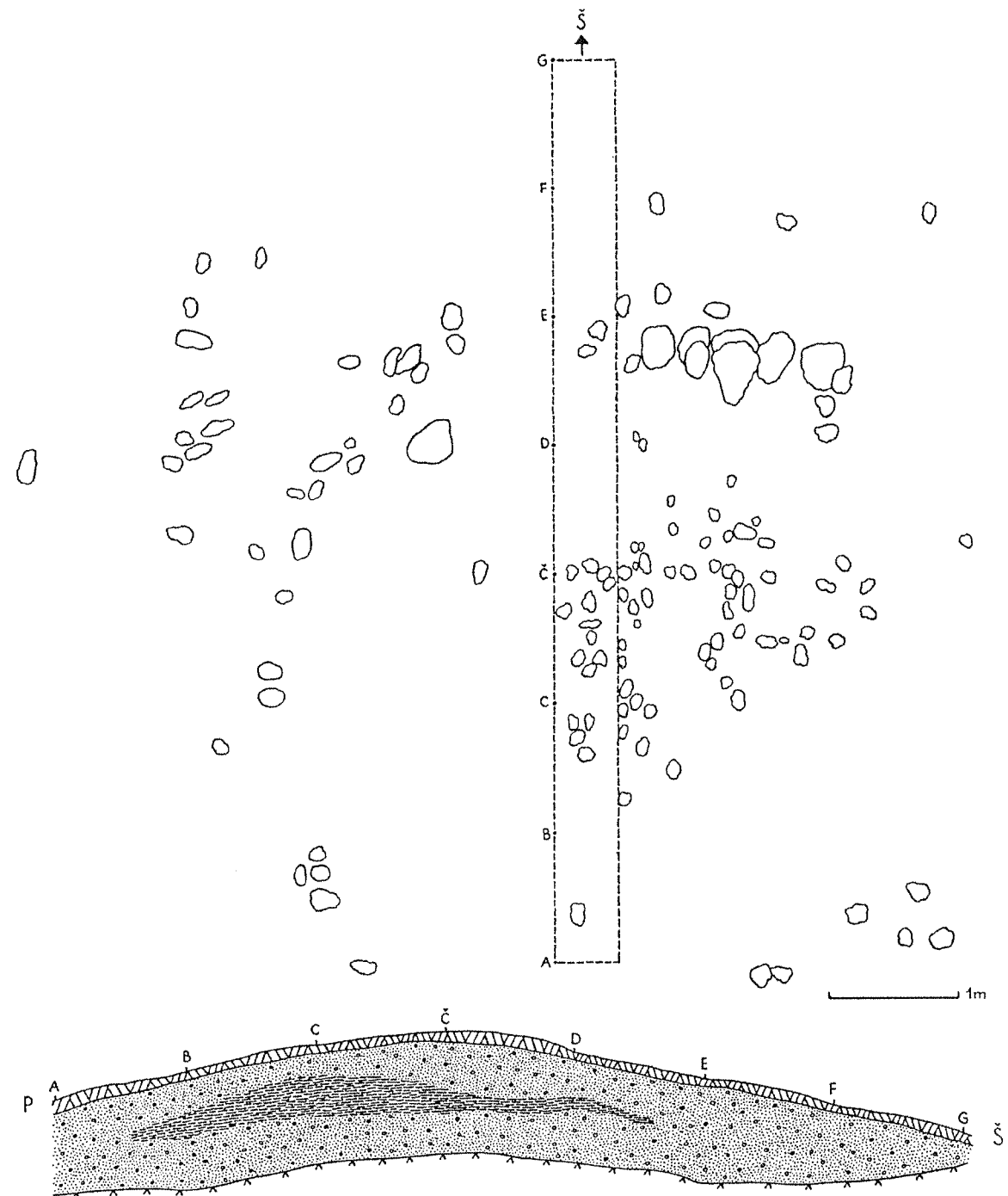
Apacioje – sutartiniai ženklai pilkapių planuose: 1 – akmenys, 2 – ankstyvųjų kapų kontūrai, 3 – krikščioniškojo laikotarpio kapai, 4 – iškastos duobės ir bulviarūsiai, 5 – degėsiai, angliukai ir pelenai, 6 – gelsvas smėlis, 7 – pilkas maišytas smėlis, 8 – juodžemis, 9 – įžemis, 10 – velėna, 11 – švarus baltas smėlis

Abb. 5. Plan des Grabhügels VII. Unten – übliche Planzeichnungszeichen. 1 – die Steine, 2 – die Konturen der älteren Gräber, 3 – die Gräber der christlichen Periode, 4 – die Gruben und Kartoffelgruben, 5 – Brandreste, Stückchen von Holzkohle und Asche, 6 – gelber Sand, 7 – gemischter grauer Sand, 8 – die Schwarzerde, 9 – die Grunderde, 10 – der Rasen, 11 – weißer sauberer Sand.

piuose (VII pilk., k. Nr. 1, VIII pilk., k. Nr. 4, XIII pilk., k. Nr. 1, XVII pilk., k. Nr. 1, XXI pilk., k. Nr. 1 ir 2). Kiti kapai taip pat dažniausiai būdavo įrengiami ant pilkapio pagrindo, toliau nuo centro, neperkasant degėsių ir anglių sluoksnio (VI pilk., k. Nr. 1, VIII pilk., k. Nr. 4 ir 5, IX pilk., k. Nr. 1 ir 3, XIII pilk., k. Nr. 2 ir 3, XVII pilk., k.

Nr. 2, XXI pilk., k. Nr. 3). Pastebėta, kad tik viename pilkapyje du kapai buvo šiek tiek žemiau pagrindo (VIII pilk., k. Nr. 6 ir 8). Įdomu tai, kad šiuo atveju vienas iš šių kapų buvo įrengtas virš kito.

Kapai aptikti 25–120 cm gylyje nuo sampilų viršaus (t. y. nuo dabartinio žemės paviršiaus). Vis dėlto dauguma kapų rasta 40–60 cm gylyje.

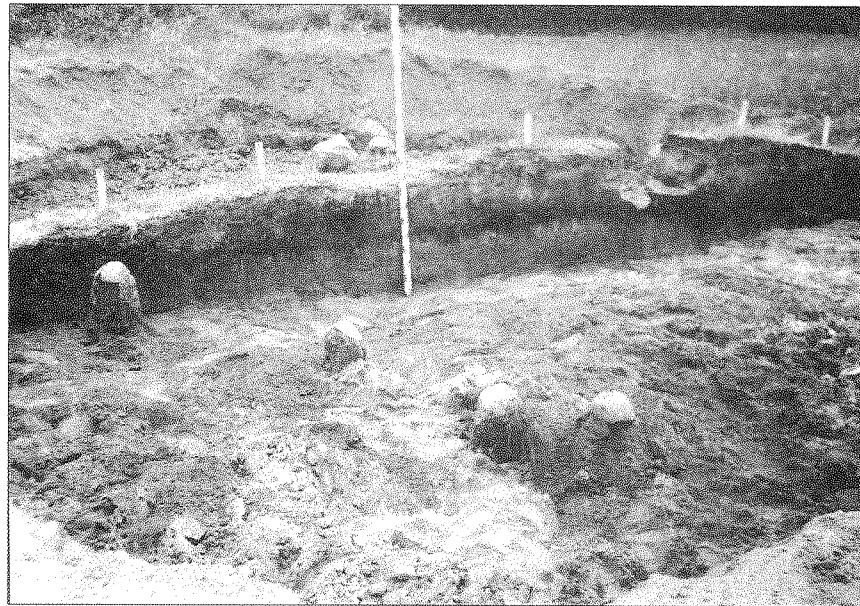

6 pav. XVI pilkapio planas

Abb. 6. Plan des Grabhügels XVI.

7 pav. XVII pilkapis. Akmenų vainiko liekanos
Abb. 7. Grabhügel XVII. Die Reste des Steinkreises.

8 pav. XII pilkapis. Sampilo skersinis pjūvis kontrolinėje juostoje
Abb. 8. Grabhügel XII. Querschnitt der Aufschüttung im Kontrollstreifen.

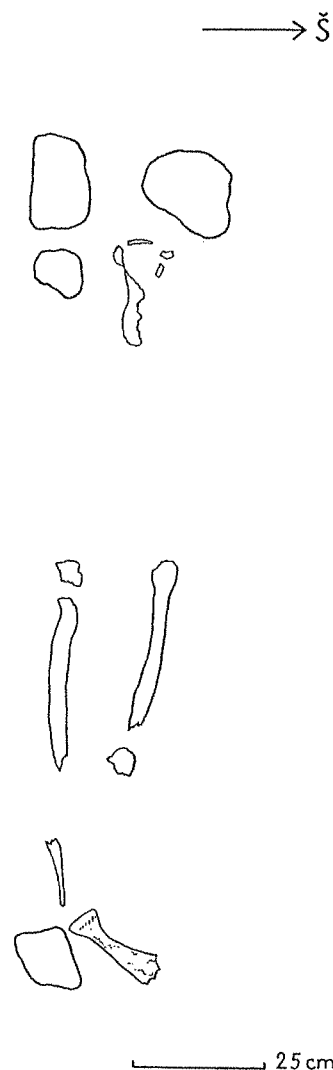
9 pav. VIII pilkapis. Akmenų grindinėlis – židinukas
Abb. 9. Grabhügel VIII. Kleine Steinmantel – Herdchen.

10 pav. XVII pilkapis. Sampilo skersinis pjūvis
Abb. 10. Grabhügel XVII. Querschnitt der Aufschüttung.

Tik dviejuose kapuose (VI pilk., k. Nr. 1, XIII pilk., k. Nr. 3) buvo pastebėta medžio liekanų – karstų pėdsakų. Tai galėjo būti skobtiniai karstai. Kai kuriuose kapuose mirusiųjų galvūgalyje ir kojūgalyje aptikta po 2 akmenis (IX pilk., k. Nr. 3, XIII pilk., k. Nr. 2, XVII pilk., k. Nr. 1 ir 2, XXI pilk., k. Nr. 2 ir 3). Kai kur kapuose galvūgalyje rasti 2, kojūgalyje – 3 akmenys (XXI pilk., k. Nr. 1), galvūgalyje – 3, kojūgalyje – 1 akmuo (VIII pilk., k. Nr. 4, 11 pav.). Kartais po 2 akmenis aptikta tik mirusiųjų galvūgalyje (VIII pilk., k. Nr. 5 ir 6, 12 pav., IX pilk., k. Nr. 1, 13 pav., III perkasa, k. Nr. 1). Manoma, kad šie akmenys būdavo dėdami į kapą skobtiniam karstui paremti.

Senajame geležies amžiuje mirusieji Pajuosčio pilkapiuose laidoti nedeginti. Apie tai galima sprę-

11 pav. VIII pilkapis, kapas Nr. 4
Abb. 11. Grabhügel VIII. Grab 4.

ti iš negausių griaučių liekanų. Daugiausia tai kaukolės kaulų fragmentai, dantys, rečiau – rankų ir kojų ilgųjų kaulų fragmentai. Kartais pasitaikydavo ir kitų kaulų fragmentų (pvz., stuburo slankstelis, šonkaulių liekanos, rankos pirštų kauliukai), prisi- lietusių prie metalinių daiktų ir dėl to užsikonservavusių. Mirusiųjų griaučių liekanų aptikta 17 senojo geležies amžiaus kapų.

Sprendžiant pagal griaučių liekanas, akmenų padėtį kapuose, įkapes, mirusieji būdavo guldomi aukštiekninki, ištiesti. Apie rankų padėtį galima kalbėti tik viename moters kape (XIII pilk., k. Nr. 3). Čia mirusiosios rankos buvo sulenktos per alkūnes stačiais kampais ir padėtos skersai krūtinės taip, kad dilbių kaulai gulėjo beveik lygiagrečiai.

Daugumoje kapų kompasu nustatyta tiksli mirusiųjų laidojimo kryptis. Iš 16 kapų, kuriuose nustatyta mirusiųjų laidojimo kryptis pasaulio šalių atžvilgiu, 5 kapai priklauso vyrams, 3 – moterims, 5 – vaikams, o likusių 3 kapų mirusiųjų lytis nenustatyta.

Trijuose kapuose vyrai palaidoti galvomis į vakarus, viename – į rytus, viename – PV 255° kryptimi. Matyt, pastaruoju atveju mirusįjį buvo stengta- si laidoti galva į vakarus. Taigi turime 4 vyrų vakarinės krypties kapus ir 1 rytų krypties kapą.

12 pav. VIII pilkapis, kapas Nr. 6
Abb. 12. Grabhügel VIII. Grab 6.

Iš moterų kapų viename kape mirusioji laidota galva į vakarus, dviejuose – į ŠV 280–285° kryptimi. Pastaruosius 2 kapus taip pat galima skirti vakarų krypties kapais. Vaikų kapuose pastebėtos tokios mirusiųjų laidojimo kryptys. Viename kape mirusysis buvo laidotas galva į rytus, viename – į ŠV 300° kryptimi (jį galima skirti vakarų krypties kapais), viename – į ŠR 15° kryptimi (šiaurinės krypties kapas), dviejuose – į PR 110–120° kryptimi (rytinės krypties kapai). Kapuose, kur mirusiųjų lyties nepasisekė nustatyti, dviejuose mirusieji laidoti galva į PR 100–105° kryptimi (rytinės krypties kapai), viename – į vakarus.

Susumavus abiejų lyčių ir nenustatytos lyties mirusiųjų kapų statistinius duomenis apie Pajuosčio pilkapyne mirusiųjų erdvinį orientavimą galima nurodyti, kad 9 kapuose (apie 56,2 proc.) mirusieji laidoti galva į vakarus, 6 kapuose (37,5 proc.) – galva į rytus, 1 kape (apie 6,2 proc.) – galva į šiaurę. Taigi dauguma mirusiųjų gulditi galva į vakarus, daugiau negu trečdalis – galva į rytus, pavieniai mirusieji laidoti galva į šiaurę. Didesnio skirtumo tarp vyrų ir

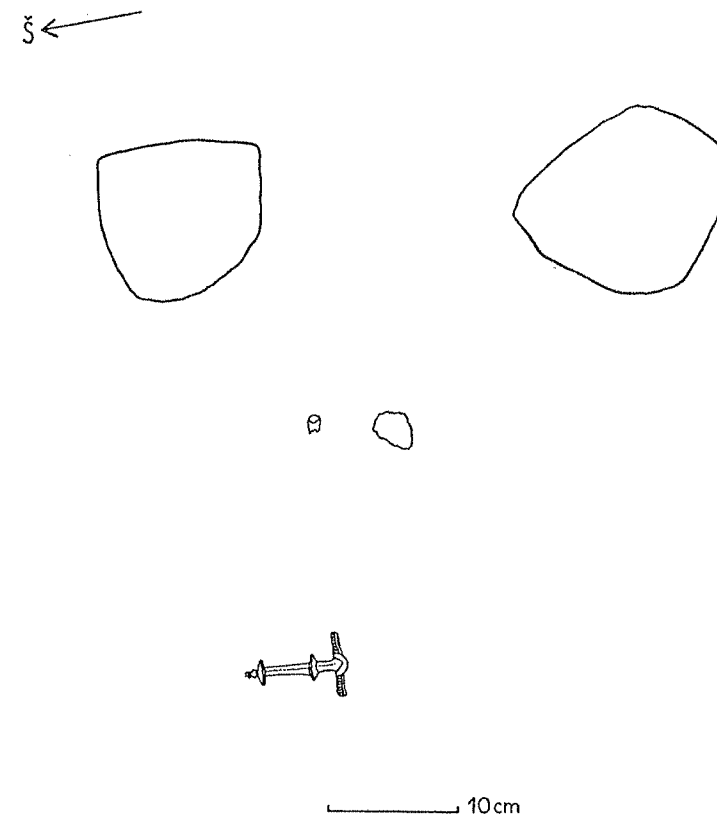
moterų kapų erdvinio orientavimo nepastebėta, šiek tiek įvairesnės vaikų kapų laidojimo kryptys.

Mirusiųjų erdvinis orientavimas paprastai siejamas su dangaus šviesulių kultais (plg. Michelbertas, 1986, p. 288; Йовайтис, 1989, c. 101–104).

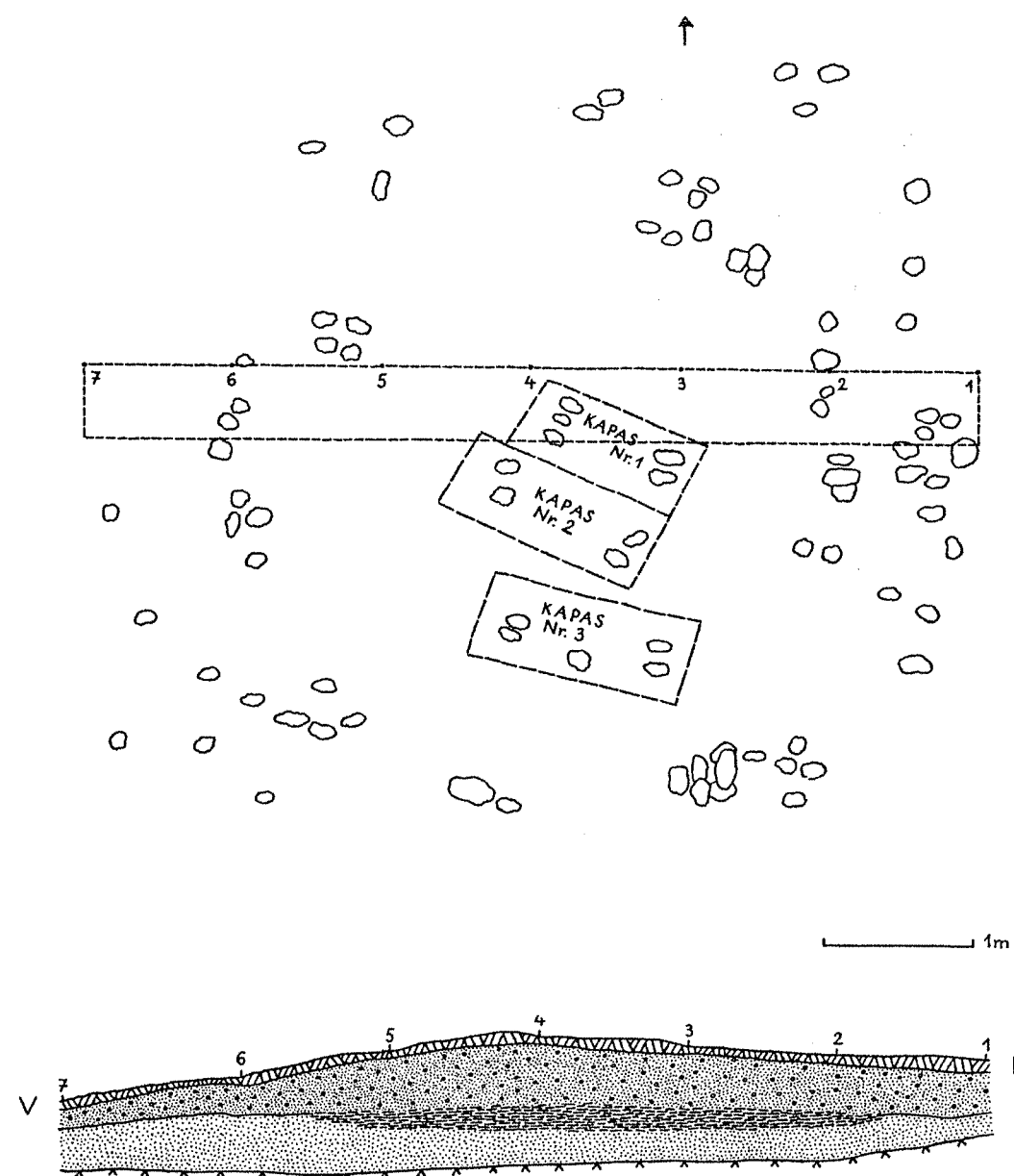
Pajuostyje keli mirusieji, palaidoti tame pačiame pilkapyje, dažniausiai gulditi galvomis viena kryptimi (XIII, XXI pilk., 14 pav.), nors pasitaiko, kad laidojama skirtingomis kryptimis (VIII, XVII pilk.).

Mirusiesiems į kapus dėtos įkapes, kurios vyrų ir moterų kapuose šiek tiek skiriasi. Pajuostyje iš 22 senojo geležies amžiaus kapų mirusiųjų lytis buvo nustatyta 11 kapų: 8 kapuose palaidoti vyrai, 3 kapuose – moterys. 7 kapuose buvo palaidoti vaikai, kurių lyties pagal negausias įkapes tiksliai nustatyti nepasisekė. Nėra nustatyta ir dar 4 kapų mirusiųjų lytis.

Pajuostyje vyrams į kapus dėta darbo įrankių, ginklų ir papuošalų, t. y. pirmosios (papuošalai ir aprangos daiktai, susiję su mirusiųjų drabužiais) ir antrosios (darbo įrankiai, ginklai) grupės įkapių. Moterų kapuose rasta daugiau papuošalų, nors yra ir

13 pav. IX pilkapis, kapas Nr. 1
Abb. 13. Grabhügel IX. Grab 1.

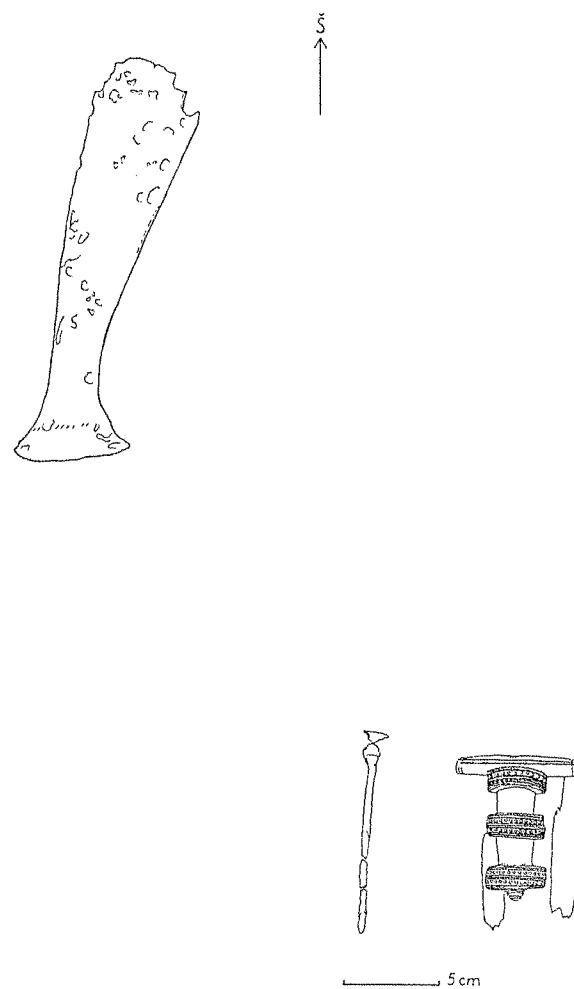
14 pav. XXI pilkapio planas
Abb. 14. Plan des Grabhügels XXI.

smulkių darbo įrankių. Vaikų kapuose aptikta tik papuošalų.

Vyrams į kapus dėti geležiniai kirviai. Jų aptikta visuose vyrų kapuose: 6 kapuose rasti siauraašmeniai pentiniai kirviai, 2 kapuose – įmoviniai. Kartais kirviai yra vienintelės vyrų kapų įkapės (II pilk., k. Nr. 1, IX pilk., k. Nr. 3, VIII pilk., k. Nr. 4 ir 5).

Iš ginklų į kapus dėtos tik ietys. Geležinis ietigalis (likusi tik plunksna) rastas 1 vyro kape (VIII pilk., k. Nr. 3).

Didžiausią grupę papuošalų, rastų vyrų kapuose, sudaro krūtinės papuošalai: 3 vyrų kapuose rasta geležinių smeigtukų (tarp jų – lazdelinių), 1 kape (XIII pilk., k. Nr. 1) – geležinis smeigtukas cilindrine galvute ir žalvarinė laiptelinė segė (15 pav.). Beje, pastarasis kapas Pajuostyje yra vienintelis, kuriame kartu aptikti smeigtukas ir segė. Dar 1 vyro kape aptikta rankų papuošalų – 2 žalvariniai įvijiniai žiedai. Ir vyrų, ir moterų, ir vaikų kapuose papuošalai buvo aptikti tose vietose, kur jie buvo nešiojami.

15 pav. XIII pilkapis, kapas Nr. 1
Abb. 15. Grabhügel XIII. Grab 1.

Darbo įrankių padėtis vyrų kapuose buvo nevienoda. Kartais geležiniai kirviai būdavo dedami į kapą mirusiojo galvūgalyje (II pilk., k. Nr. 1, XIII pilk., k. Nr. 1), kartais – kojūgalyje (IX pilk., k. Nr. 3, VIII pilk., k. Nr. 4, 5, III perkasa, k. Nr. 1) arba juosmens srityje (XVII pilk., k. Nr. 1).

Moterų kapuose iš darbo įrankių aptikta tik geležinių ylių. Jų rasta 2 kapuose (VI pilk., k. Nr. 1, VIII pilk., k. Nr. 6). Ylos dėtos mirusiųjų krūtinės srityje. Moterų kapuose rasta tipiškių moteriškų galvos ir kaklo papuošalų. 1 kape aptiktas vilnonis galvos apdangalas ar kepuraitė su žalvario spurgeliais ir skardelėmis (VI pilk., k. Nr. 1, 16 pav.), dar viename kape – apgalvis, padarytas iš žalvario narelių (XIII pilk., k. Nr. 3), dviejuose kapuose – kaklo apvaros iš stiklo, emalio karolių, žalvario įvijų. Iš krūtinės papuošalų, aptiktų moterų kapuose, galima paminėti žalvarinį ritinį smeigtuką su grandinėlėmis ir kabučiais (XIII pilk., k. Nr. 3), iš rankų papuoša-

lų – apskrito ir pusiau apskrito pjūvio apyrankės (rastos 2 kapuose), įvijinį žiedą. Gausiausia papuošalų buvo XIII pilkapio k. Nr. 3, kur aptiktas apgalvis, dvi kaklo apvaros, smeigtukas, dvi apyrankės ir žiedas (17 pav.).

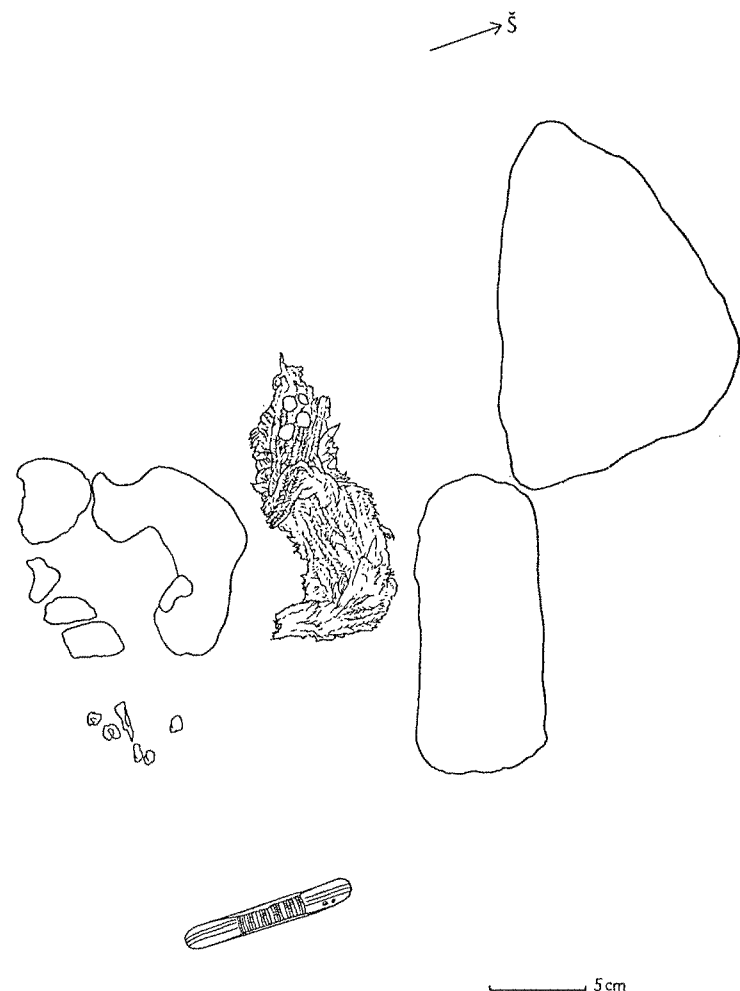
Vaikų kapuose buvo aptikta tik papuošalų. Iš jų galima paminėti žalvarinę antkaklę buoželiniais galais (VII pilk., k. Nr. 1, 18 pav.), pavienius emalio ir žalvario karolius bei įvijias (rasta 3 kapuose), žalvarinį ritinį smeigtuką (1 kapas), žalvarines apyrankes, žiedus (rasta 4 kapuose), žalvarinius kabučius (rasti 2 kapuose).

Nenustatytos mirusiųjų lyties kapuose rasta kaklo apvara iš žalvario įvijų, kabučių ir karolių (VIII pilk., k. Nr. 9), žalvarinė labai profiliuota segė (IX pilk., k. Nr. 1, 13 pav.), geležinis smeigtukas ar yla (XVII pilk., k. Nr. 2). Vienintelis darbo įrankis, aptiktas šios grupės kapuose, yra žalvarinė adata (VIII pilk., k. Nr. 9). Viename kape (VIII pilk., k. Nr. 8) įkapių nerasta. Greičiausiai į jį nedėta metalinių daiktų ar kitų ilgai nenykstančios medžiagos įkapių.

Pajuosčio pilkapyno senojo geležies amžiaus kapai nėra labai gausūs įkapių. Daugumoje kapų (14) rasta tik po vieną ar du daiktus. Tokie kapai sudaro apie 60,3 proc. visų kapų. 5 kapuose rasta po tris ar keturis daiktus (apie 22,7 proc. kapų). Kaip minėta, įkapių gausumu išsiskyrė XIII pilkapio moters kapas Nr. 3, kuriame rasti 7 daiktai.

Vidurinio ir vėlyvojo geležies amžiaus kapai. Pajuostyje yra rasta 10 geriau išlikusių ar apardytų vidurinio ir vėlyvojo geležies amžiaus kapų. VI ir XI pilkapiuose aptikta po 1 kapą, VIII ir IX pilkapiuose – po 2 kapus, XII pilkapyje – 4 kapai. Kaip rodo kelių pilkapių sampiluose aptikti pavieniai minėtų geležies amžiaus laikotarpių daiktai, kapų skaičius kadaise buvo didesnis. Matyt, vidurinio ir vėlyvojo geležies amžiaus kapai taip pat daugiausia buvo apardyti kasant duobes krikščioniškojo laikotarpio kapams.

Vidurinio ir vėlyvojo geležies amžiaus kapai buvo įkasti į senojo geležies amžiaus pilkapių sampilus. Šių kapų aptikta įvairiose sampilų vietose: pakraščiuose ir centre (IX, XII pilk., 22, 23 pav.). Mirusieji laidoti 30–45 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus, tik pavieniais atvejais suardytuose kapuose daiktų rasta giliau (XI pilk., k. Nr. 1). Medžio liekanų – karstų pėdsakų nerasta. Tik viename kape (XII pilk., k. Nr. 3) mirusiojo galvūgalyje buvo aptikti 2 akmenys, kurie galėjo prilaikyti skobtinį karstą.

16 pav. VI pilkapis, kapas Nr. 1
Abb. 16. Grabhügel VI. Grab 1.

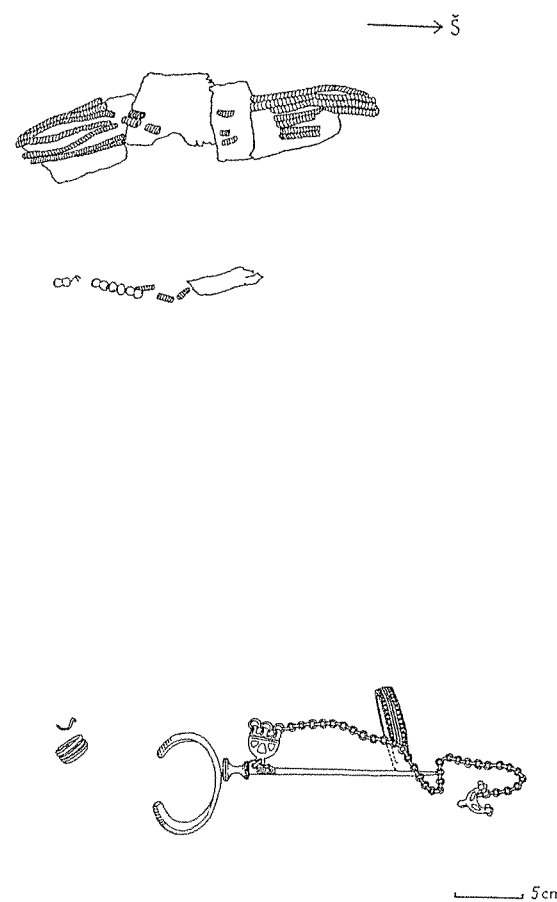
Mirusieji laidoti nedeginti. Apie tai galima spręsti pagal išlikusias griaučių liekanas, kurių rasta beveik visuose kapuose. Tai kaukolės kaulų fragmentai, dantys, rankų ir kojų ilgųjų kaulų liekanos, kartais šonkaulių liekanos, rankų pirštų kauliukai, kitų kaulų fragmentai. Dauguma kaulų fragmentų išliko dėl to, kad prie jų buvo prisiglaudę metaliniai daiktai.

Sprendžiant pagal griaučių liekanas, įkapių padėtį kapuose, mirusieji guldyti aukštiekninkai. Pastebėta, kad mirusiųjų kojos buvo lygiagrečiai ištiestos (VIII pilk., k. Nr. 2, 24 pav., XII pilk., k. Nr. 3). Tik viename kape užfiksuota rankos padėtis (VI pilk., k. Nr. 2). Čia mirusiojo kairioji ranka buvo sulenkta smailiu kampu ir padėta taip, kad žastikaulis ir dilbio kaulai gulėjo beveik lygiagrečiai.

8 kapuose kompasu nustatyta tiksli mirusiųjų laidojimo kryptis. Iš šių kapų 2 priklauso vyrams, 1 – vaikui (berniukui), 1 – mergaitei ar jaunai moteriai, 1 – nenustatytos lyties vaikui, 3 kapų mirusiųjų lytis nenustatyta.

Viename kape vyras palaidotas galva į pietus, kitame – galva į ŠV 300° kryptimi. Šį kapą reikia skirti vakarinės krypties kapams. Berniukas laidotas galva į ŠR 40° kryptimi, todėl šį kapą reikia skirti šiaurinės krypties kapams. Mergaitė laidota galva į ŠV 285° kryptimi (vakarinės krypties kapas), vaikas – galva į PV 190° kryptimi (pietinės krypties kapas). Kituose kapuose mirusieji laidoti galva į ŠV 340° kryptimi (šiaurinės krypties kapas) ir į ŠV 285° kryptimi (2 vakarinės krypties kapai). Susumavus šiuos negausius statistinius duomenis apie Pajuosčio mirusiųjų erdvinį orientavimą matyti, kad nesilaikyta vienos laidojimo krypties. Vis dėlto daugiau mirusiųjų – 4 (50 proc.) laidoti galva į vakarus ir po 2 mirusiuosius (25 proc.) – galva į pietus ir galva į šiaurę. Kaip ir senajame geležies amžiuje, vyrauja vakarų krypties kapai, tačiau atsiranda pietų krypties kapų.

Į vidurinio ir vėlyvojo geležies amžiaus kapus taip pat dėta įkapių. Pagal mirusiųjų lytį 3 kapai

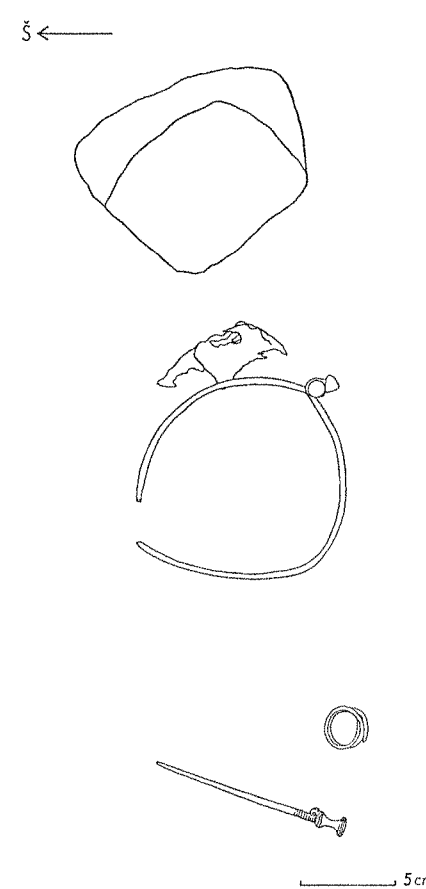

17 pav. XIII pilkapis, kapas Nr. 3
Abb. 17. Grabhügel XIII. Grab 3.

priklauso vyrams, 1 – berniukui, 2 – moterims, 1 – mergaitei ar jaunai moteriai, palaidotųjų kituose kapuose lytis nenustatyta.

Vyrų ir berniuko kapuose rasta darbo įrankių, ginklų ir papuošalų, t. y. ir pirmosios, ir antrosios grupės įkapių. 2 vyrų ir berniuko kapuose rasti plačiaaašmeniai pentiniai kirviai, 1 vyro kape – geležinis peilis. 2 vyrų kapuose aptikta geležinių įmovinių ietigalių. Vyrų kapų papuošalus sudaro žalvarinės pasaginės segės (aptiktos 2 kapuose), žalvarinės apyrankės ir žiedai (aptikti 2 kapuose). Kirviai dėti mirusiųjų galvūgalyje (IX pilk., k. A, VIII pilk., k. Nr. 1) arba juosmens srityje (VIII pilk., k. Nr. 2, 24 pav.). Ietigalis aptiktas mirusiojo galvūgalyje, kairėje pusėje (IX pilk., k. A). Papuošalai rasti tose vietose, kur jie buvo nešiojami.

Moterų kapuose rasta tik žalvarinių papuošalų. Juos sudaro apgalviai iš įvijų ir cilindrių (IX pilk., k. Nr. 2), įvijų ir skiriamųjų plokštelių-skardelių (XI pilk., k. Nr. 1), antkaklės ramentiniais galais, vyta antkaklė užkeistais galais (IX pilk., k. Nr. 2),

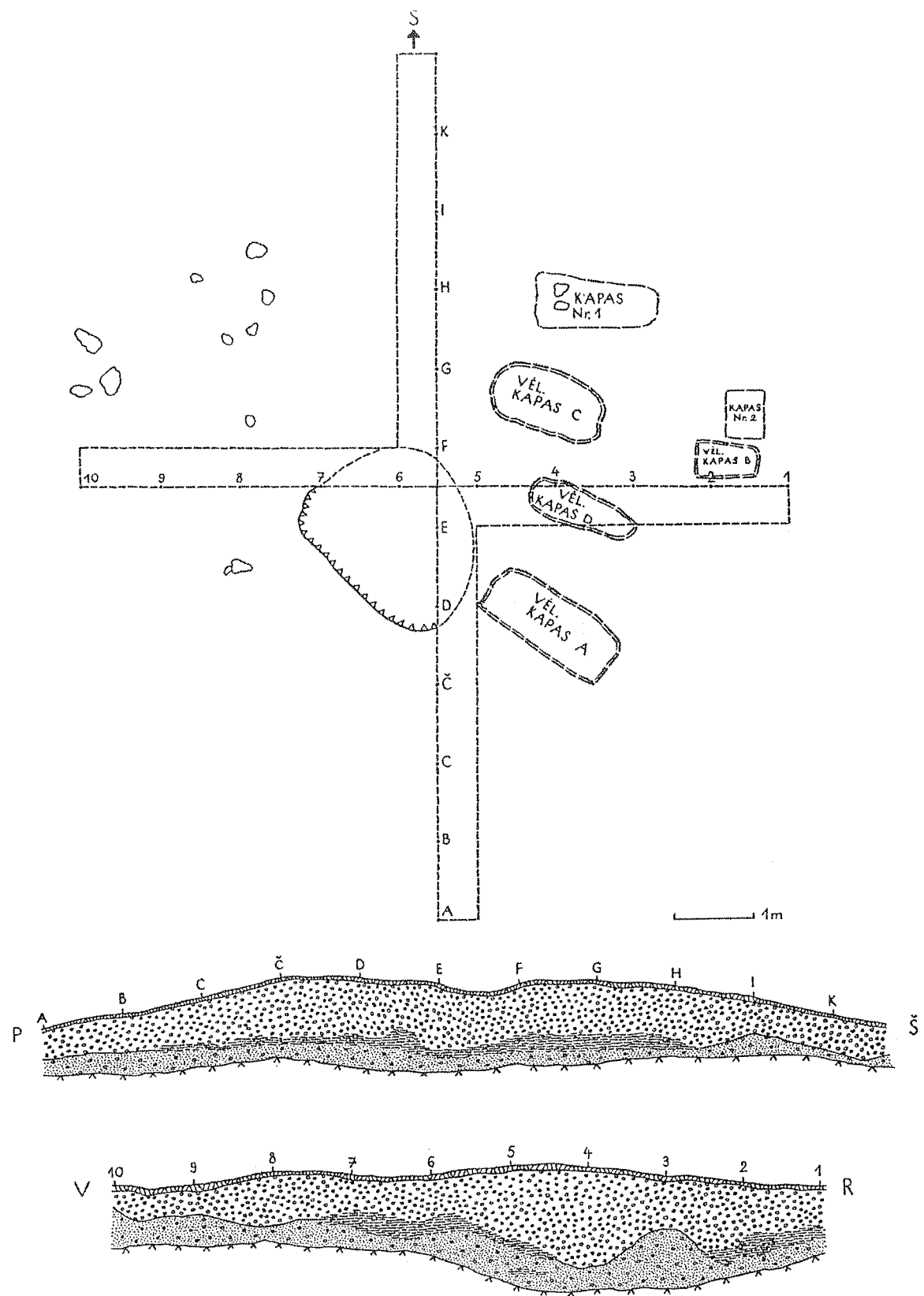
18 pav. VII pilkapis, kapas Nr. 1
Abb. 18. Grabhügel VII. Grab 1.

tordiruota antkaklė su kilpelėmis galuose (XI pilk., k. Nr. 1), įvijų apvara, kryžinis smeigtukas, įvijinės apyrankės, įvijiniai žiedai. Matyti, kad kartais nešiota po dvi skirtingas antkakles. Rasta ir geležinių papuošalų fragmentų.

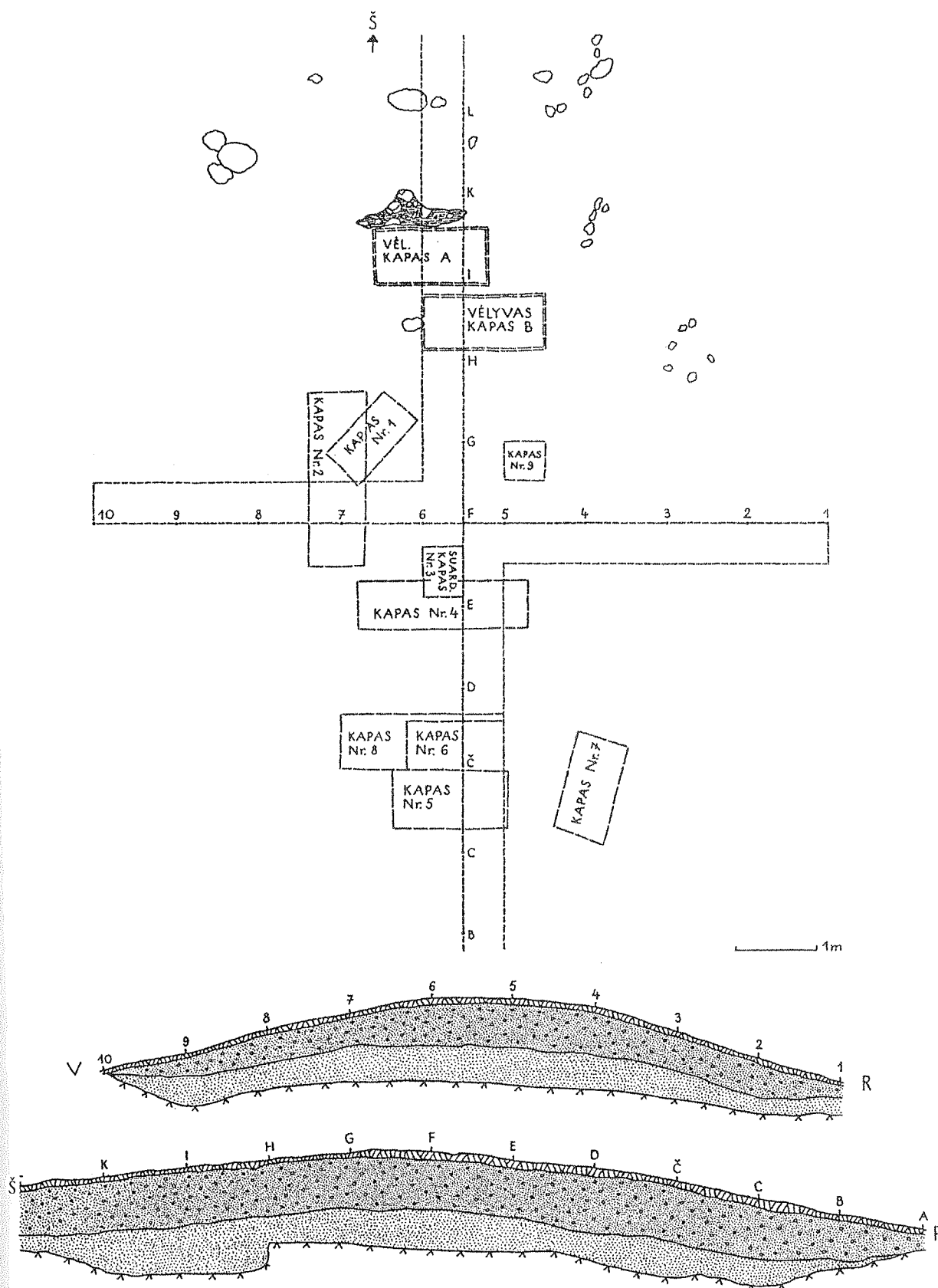
Viename vaiko kape (XII pilk., k. Nr. 2, 25 pav.) rasta žalvarinė antkaklė balneliniais-ramentiniais galais, 2 žalvarinės įvijinės apyrankės.

Nenustatytos mirusiųjų lyties kapuose rasta kaklo papuošalų (žalvarinė antkaklė ramentiniais galais), rankų papuošalų (žalvarinių apyrankių stilizuotais gyvuliniais galais, žalvarinių įvijinių žiedų). Įdomu tai, kad XII pilkapiu k. Nr. 1 (26 pav.) dvi apyrankės buvo sulenktos iš vytinės antkaklės kilpiniais galais fragmentų.

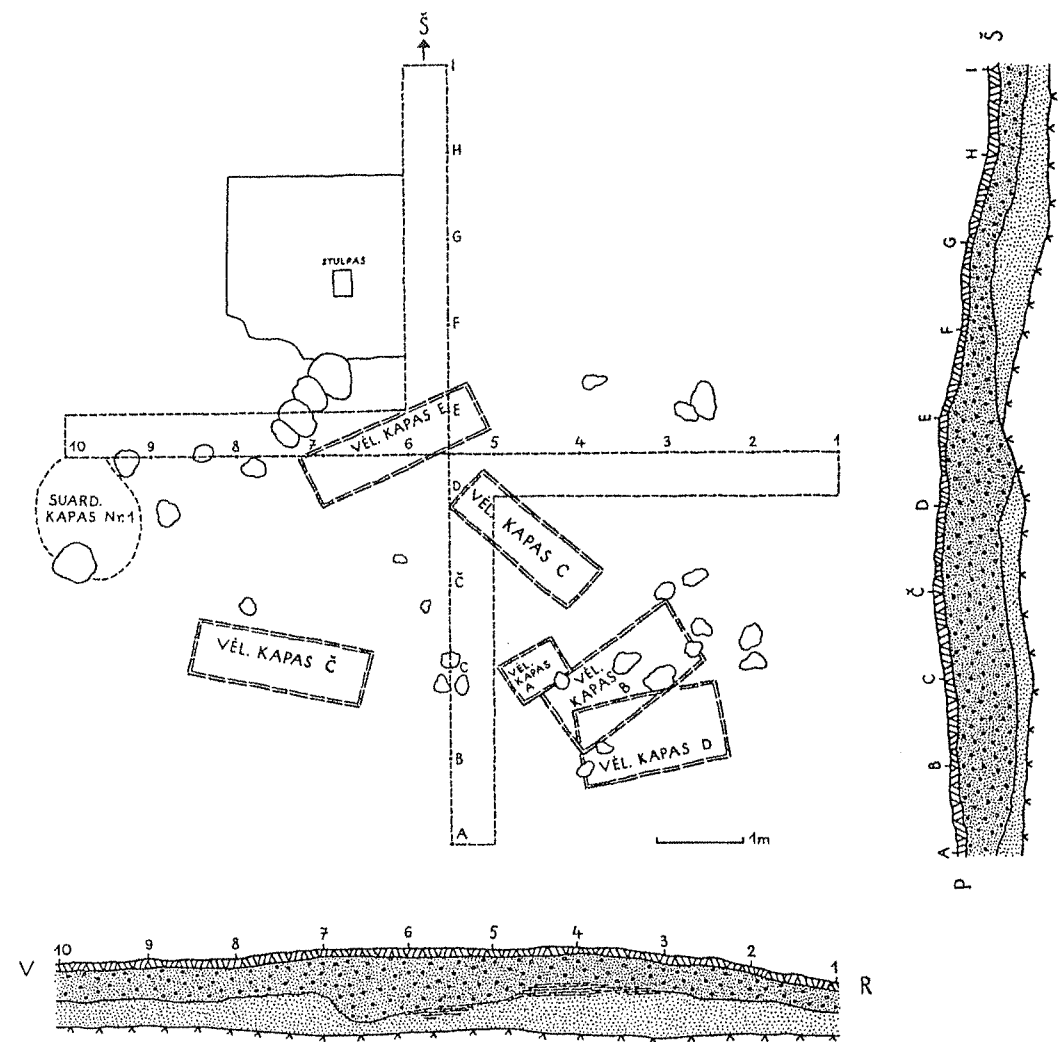
Kadangi didelė dalis visų vidurinio ir vėlyvojo geležies amžiaus kapų buvo apardyti, šiuo metu sunku tiksliau spręsti apie jų turtingumą pagal įkapes. Daugumoje kapų rasta po 2, 3 ar 4 daiktus. Atrodo, turtingiausi įkapių buvo moterų kapai (IX pilk., k. Nr. 2, 27 pav., XI pilk., k. Nr. 1). Nors kapai buvo apardyti, juose dar rasti 7 ir 9 daiktai.

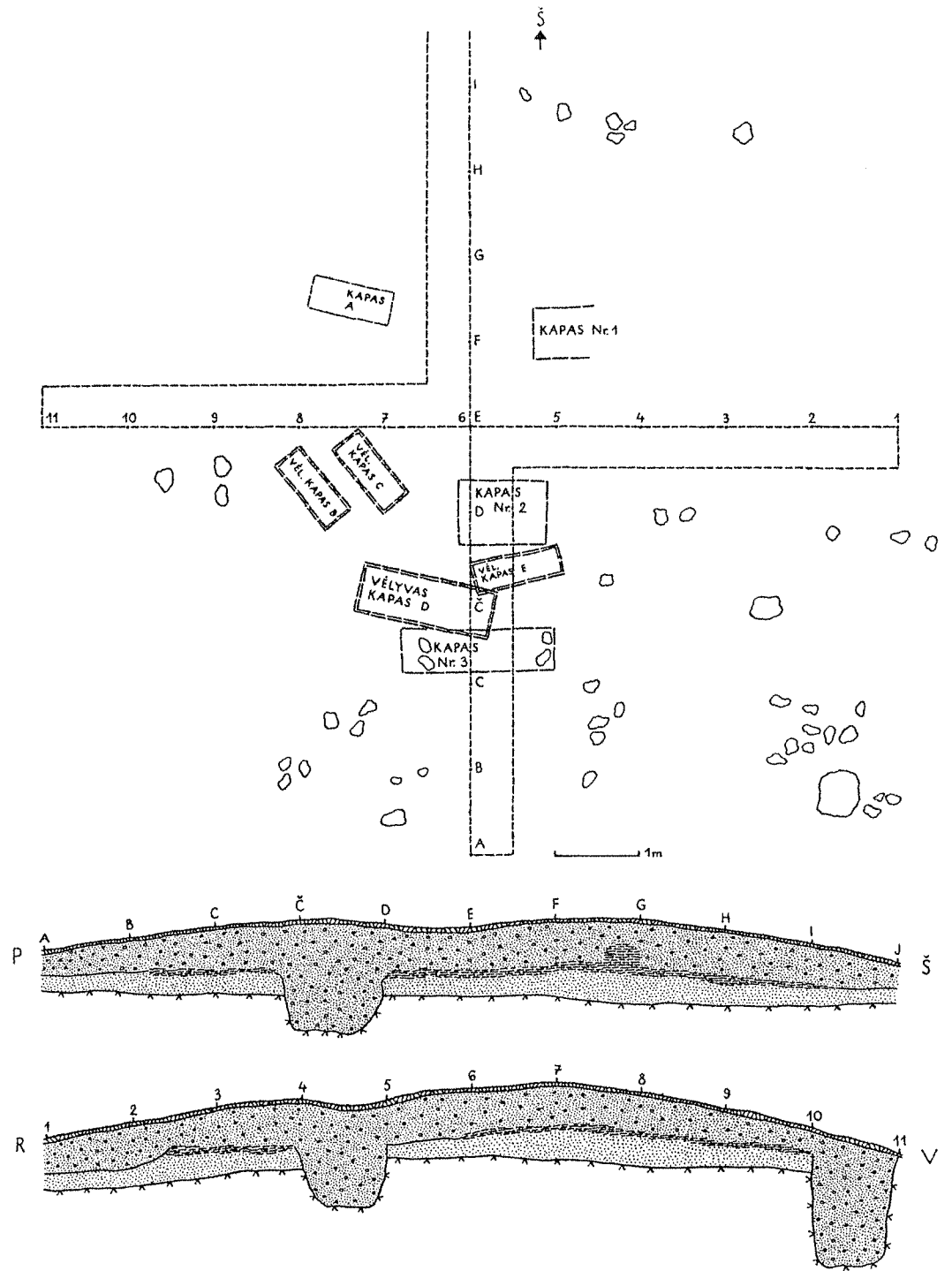
19 pav. VI pilkapio planas
Abb. 19. Plan des Grabhügels VI.

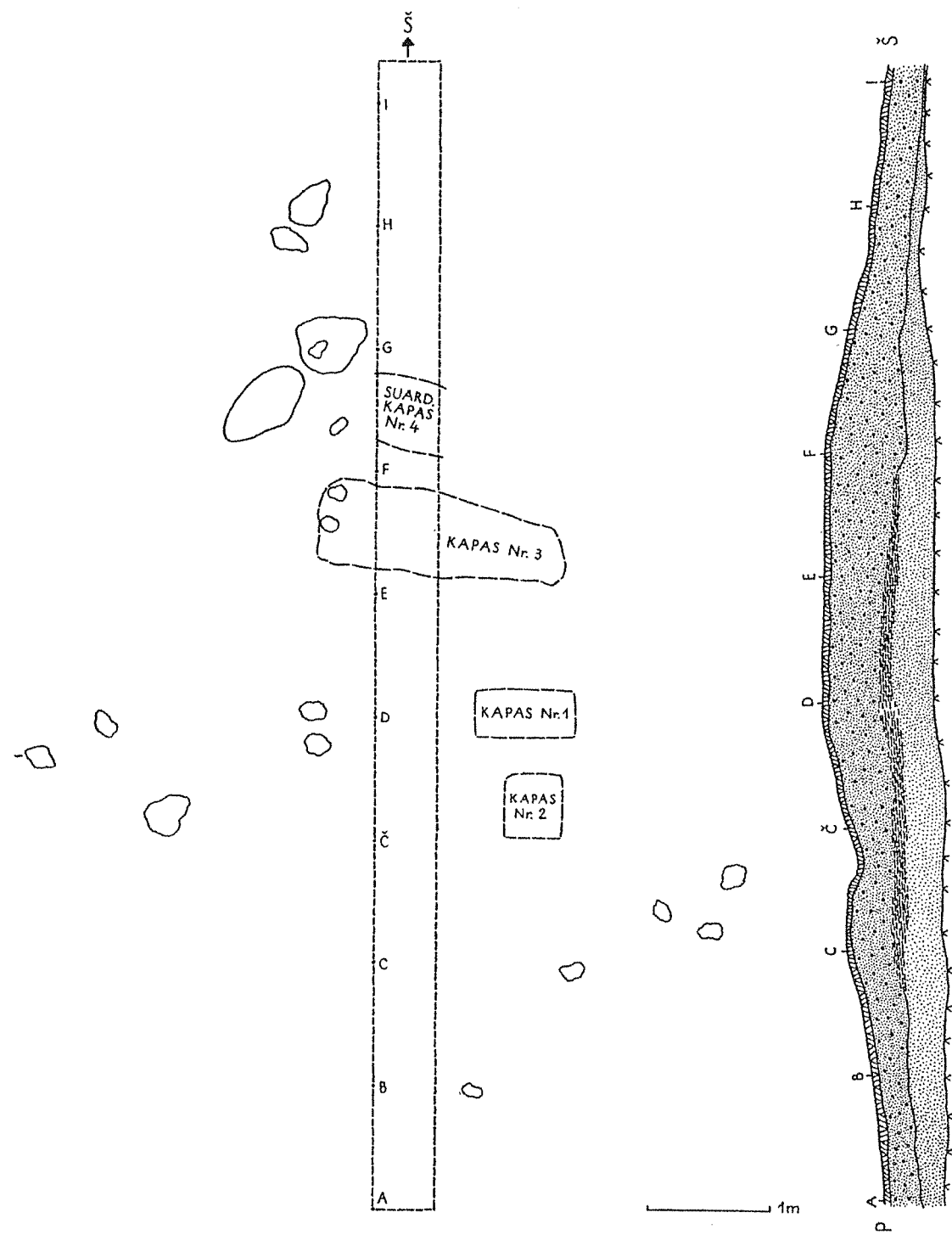
20 pav. VIII pilkapio planas
Abb. 20. Plan des Grabhügels VIII.

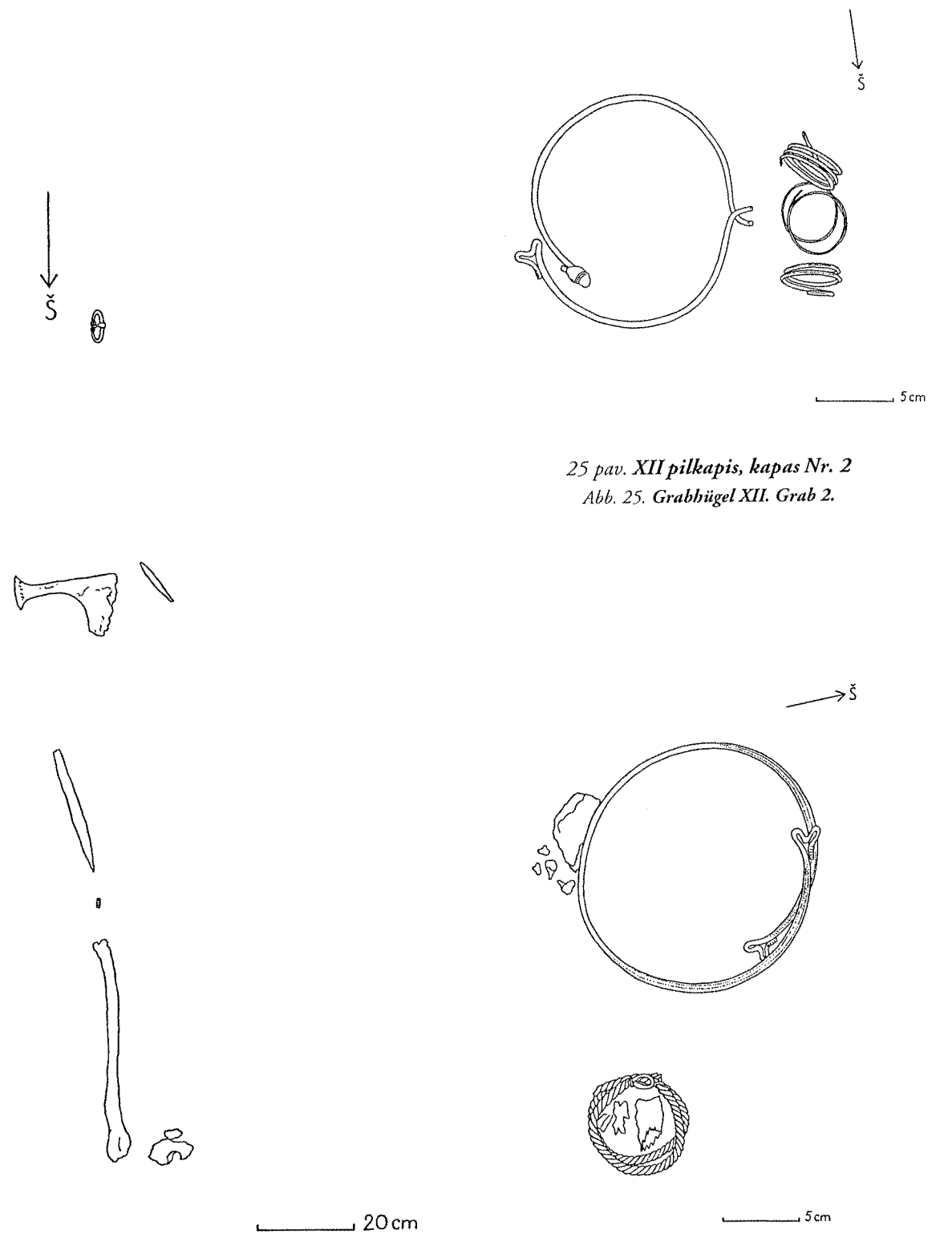
21 pav. XI pilkapio planas
Abb. 21. Plan des Grabbügels XI.

22 pav. IX pilkapio planas
Abb. 22. Plan des Grabbügels IX.

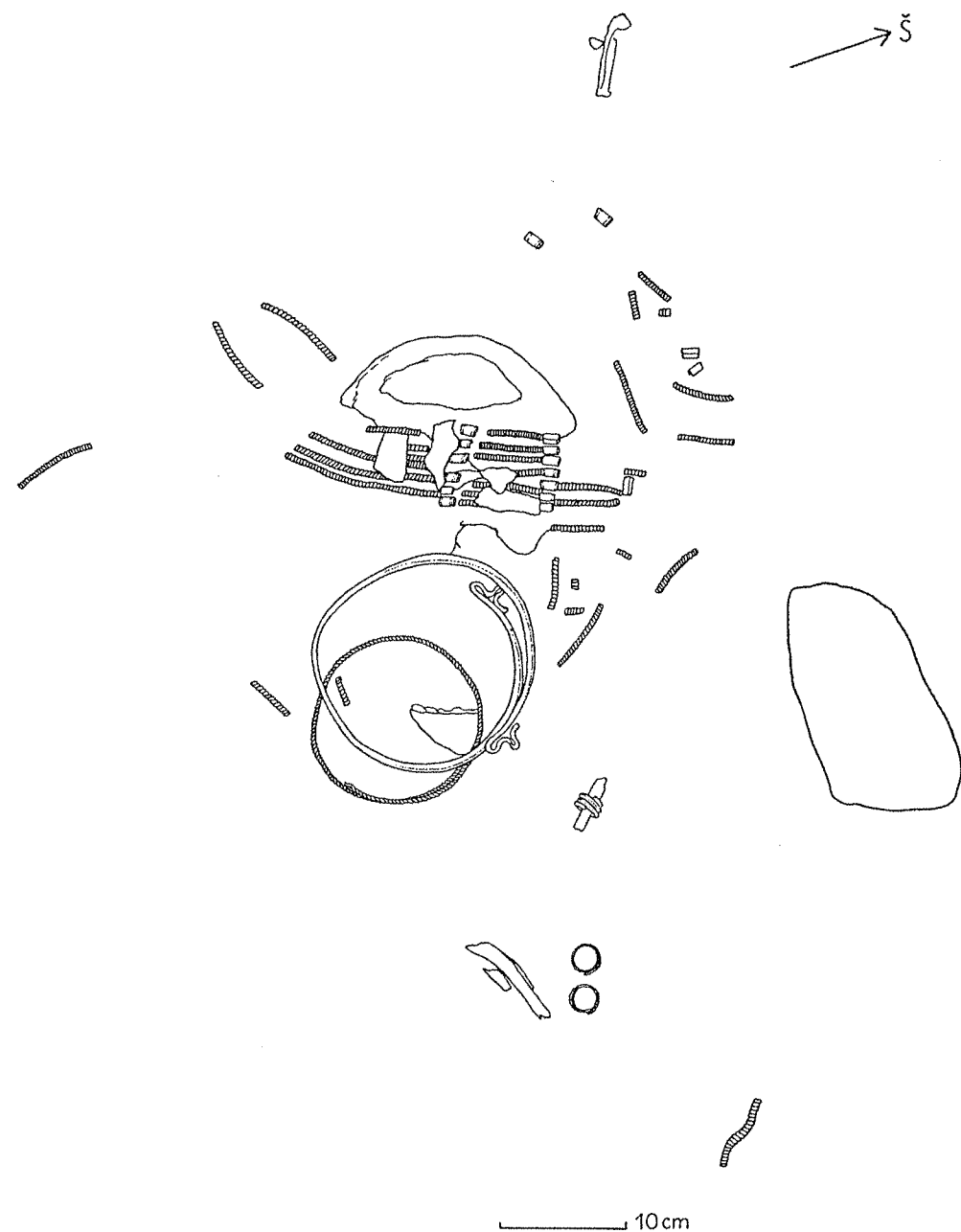
23 pav. XII pilkapijo planas
Abb. 23. Plan des Grabbügels XII.

24 pav. VIII pilkapis, kapas Nr. 2
Abb. 24. Grabbügel VIII. Grab 2.

25 pav. XII pilkapis, kapas Nr. 2
Abb. 25. Grabbügel XII. Grab 2.

26 pav. XII pilkapis, kapas Nr. 1
Abb. 26. Grabbügel XII. Grab 1.

27 pav. IX pilkapis, kapas Nr. 2
Abb. 27. Grabhügel IX. Grab 2.

Radiniai

Apžvelgus Pajuosčio pilkapyno laidoseną įvairiais geležies amžiaus laikotarpiais, reikia detaliau aptarti mirusiesiems į kapus dėtus daiktus. Tai leis tiksliau datuoti pilkapius ir kapus, kalbėti apie vietos amatininkų pagamintus ar įsivežtus daiktus.

Radinių apžvalgą pradėsime nuo senojo geležies amžiaus daiktų.

Senojo geležies amžiaus daiktai. Aptariant šio laikotarpio daiktus laikomasi Vidurio Europoje priimtos H. J. Eggerso ir K. Godłowskio chronologinės schemos, kuri senąjį geležies amžių arba romėniškąjį laikotarpį suskirstė į smulkesnius periodus*. Radinių apžvalgą reikia pradėti nuo papuošalų, kurie yra tiksliau datuojami negu darbo įrankiai ar kiti kurie kiti buities daiktai. Norint objektyviau atspindėti Pajuosčio kapų įkapes, pilkapyno chronologiją, darbe minimi ir tarpukario kasinėjimų daiktai, šiuo metu saugomi Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejuje (VDKM). Minėta, kad dauguma jų yra skelbta įvairių tyrinėtojų.

Kadangi daugumos senojo geležies amžiaus dirbinių radimvietės yra paskelbtos „Lietuvos TSR archeologijos atlase“ (LAA, IV, 1978) bei autoriaus monografijoje (Michelbertas, 1986), šiame darbe bus nurodyti tik naujausi radiniai, trumpai apžvelgiant kai kurių dirbinių paplitimo rajonus.

Pajuosčio pilkapyno senojo geležies amžiaus kapuose rasta galvos, kaklo, krūtinės ir rankų papuošalų.

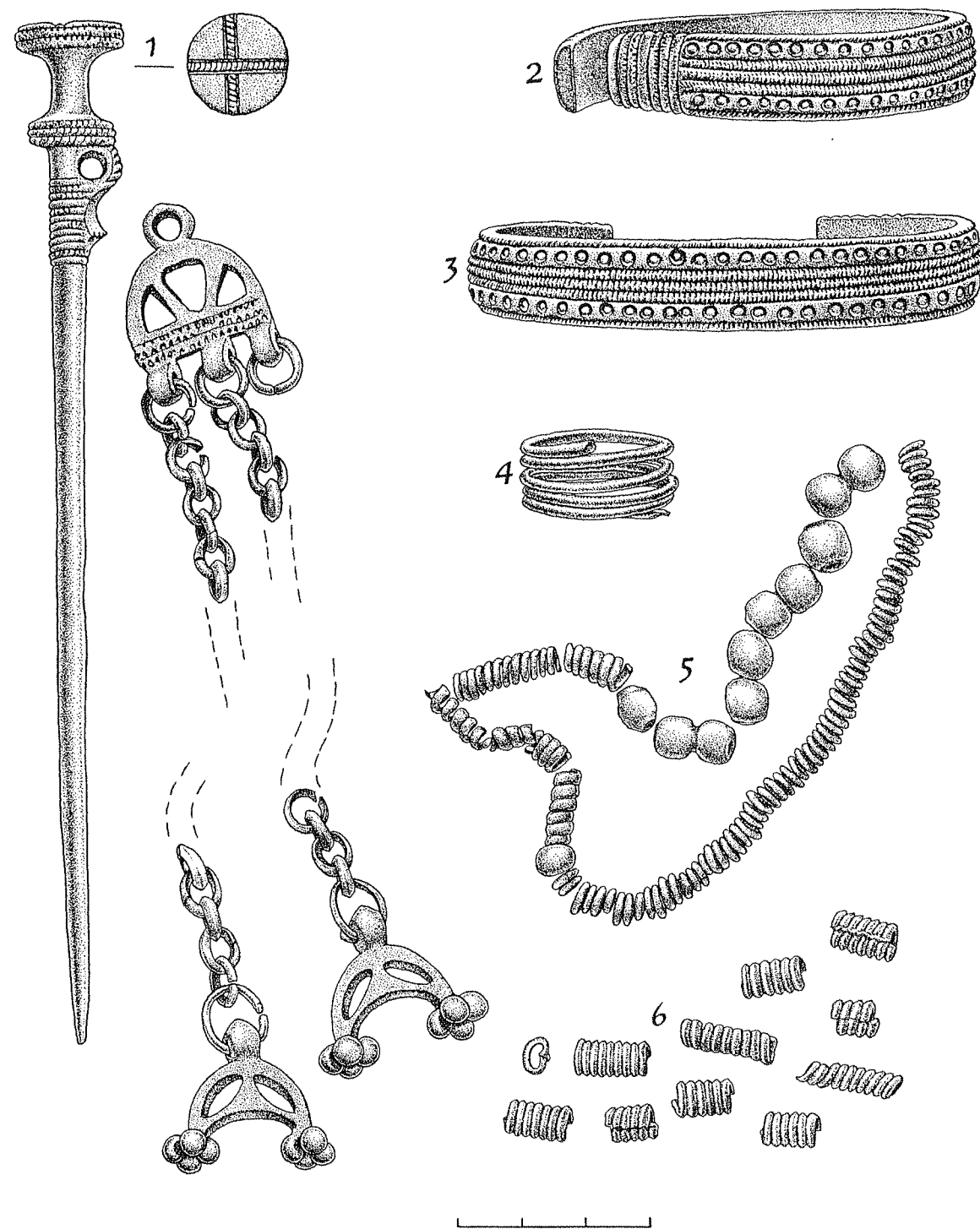
Galvos papuošalams priklauso antsmilkiniai ir apgalviai. 2 žalvariniai plokšteliniai antsmilkiniai aptikti viename kape 1925 m. tyrinėjimų metu (Puzinas, 1938, 41 pav.; LLM, I, Nr. 63; ir kt.). Tai būdingas moterų papuošalas, nešiotas abiejose galvos pusėse. Antsmilkiniai yra lieti, viduryje padaryta raktos skylutės pavidalo išpjova. Pagrindinė antsmilkinių plokštuma puošta koncentriniais grioveliais, pakraščiai – apskritimais (taip pat su grioveliais) ir virvutės imitacija. Antsmilkinių skersmuo – 9,25 cm. Plokšteliniai antsmilkiniai datuojami B1 periodo pabaiga–B2 periodu.

Šio tipo antsmilkiniai Lietuvoje daugiausia paplitę Žemaitijos ir Šiaurės Lietuvos pilkapyių teritorijoje (LAA, IV, p. 6). Pastaraisiais metais jų rasta 5 Paragaudžio pilkapyne kapuose (8 antsmilkiniai), Šilalės r. (Michelbertas, 1997, p. 19–20) ir Paalksnių pilkapyje Nr. 5, Kelmės r. Pajuosčio XIII pilkapyje moters kape Nr. 3 buvo aptikta žalvarinio apgalvio liekanų (28:6 pav.). Jį sudarė 6 eilės žalvarinių neilgų įvijų ir trikampio pjūvio vielos narelių, suverėtų ant siūlų. Deja, šio apgalvio paimti sveiko nepasisekė – jis visai subyrėjo. Šis apgalvis buvo aptiktas ant kaukolės viršugalvio ir šonuose, po pakaušiu. Matyt, jis juosė mirusiosios galvą ir buvo sujungtas pakaušio srityje. Prie apgalvio buvo rasta daug odos liekanų – greičiausiai jis buvo nešiojamas virš kažkio galvos apdangalo.

Pagal kitus kapo radinius, apgalvį galima skirti C2–C3 periodui. Šio tipo apgalvis – vienintelis radinys Lietuvos senojo geležies amžiaus paminkluose.

Taip pat galima pažymėti, kad kai kurie galvos apdangalai būdavo puošiami iškiliais pusrutulio for-

* B1 periodas – apie 10–70 m., B2 – apie 70–150 m., B2/C1 – apie 150–200 m., C1a – apie 150–220 m., C1b – apie 220–260 m., C2 – apie 250–300 m., C3 – apie 300–350 ir vėliau, D – apie 350–450 m.

28 pav. XIII pilkapis, kapas Nr. 3.

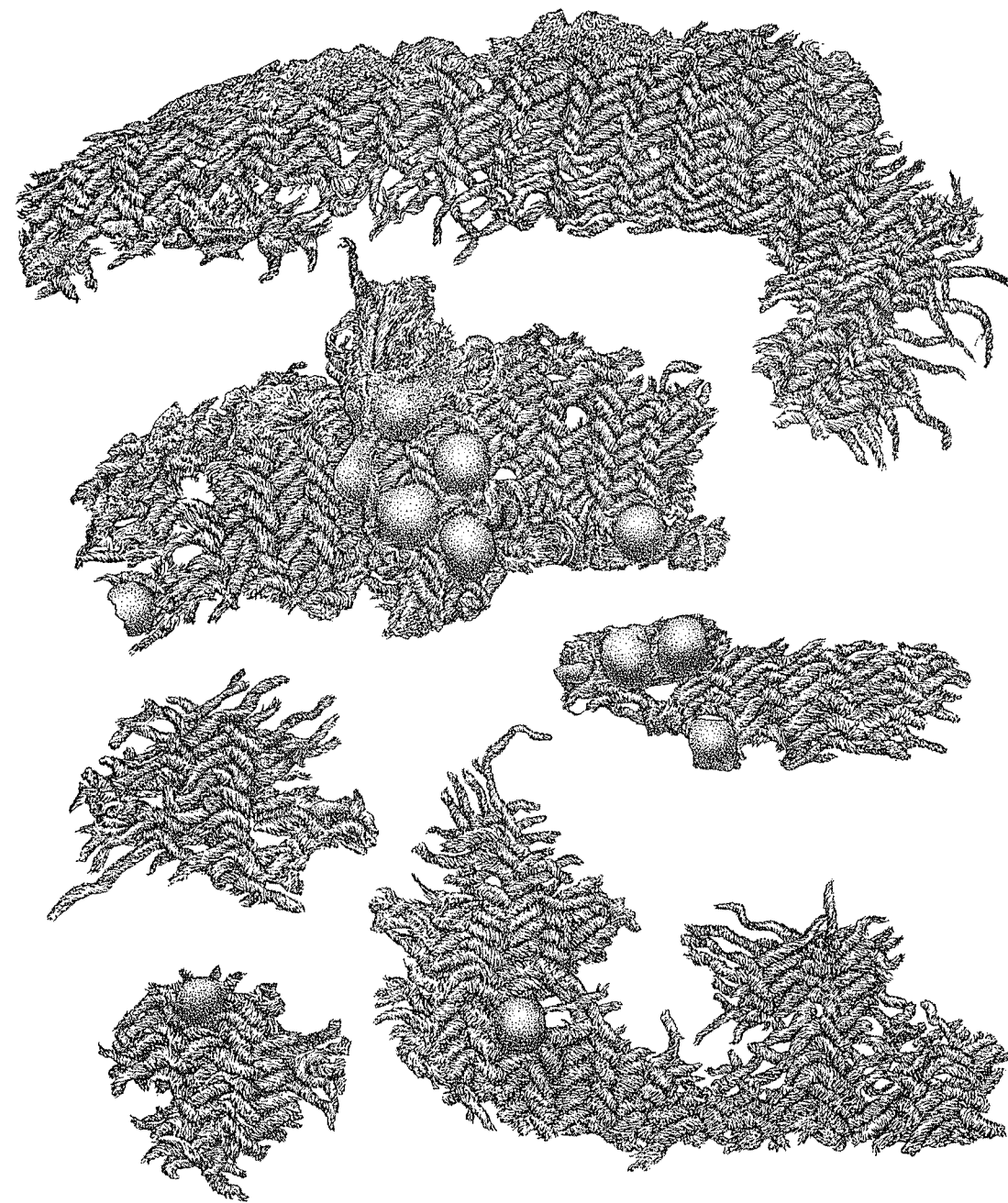
1 – ritinis smeigtukas, 2, 3 – pusiau apskrito pjūvio apyrankės, 4 – įvijinis žiedas, 5 – kaklo apvara,
6 – apgalvio liekanos. 1–4, 6 – žalvaris, 5 – žalvaris, stiklas ir emalis

Abb. 28. Grabhügel XIII. Grab 3. 1 – Scheibenkopfnadel, 2, 3 – plan-konvexe Armringe, 4 – Spiralfingerring, 5 – Halskette,
6 – Reste der Stirnbinde. 1–4, 6 – Bronze, 5 – Bronze, Glas und Email.

mos žalvariniais spurgeliais ir didesnėmis skardelėmis. Su tokio vilnonio galvos apdangalo (skaros ar kepuraitės) liekanomis susidurta VI pilkapiu moters kape Nr. 1 (29 pav.).

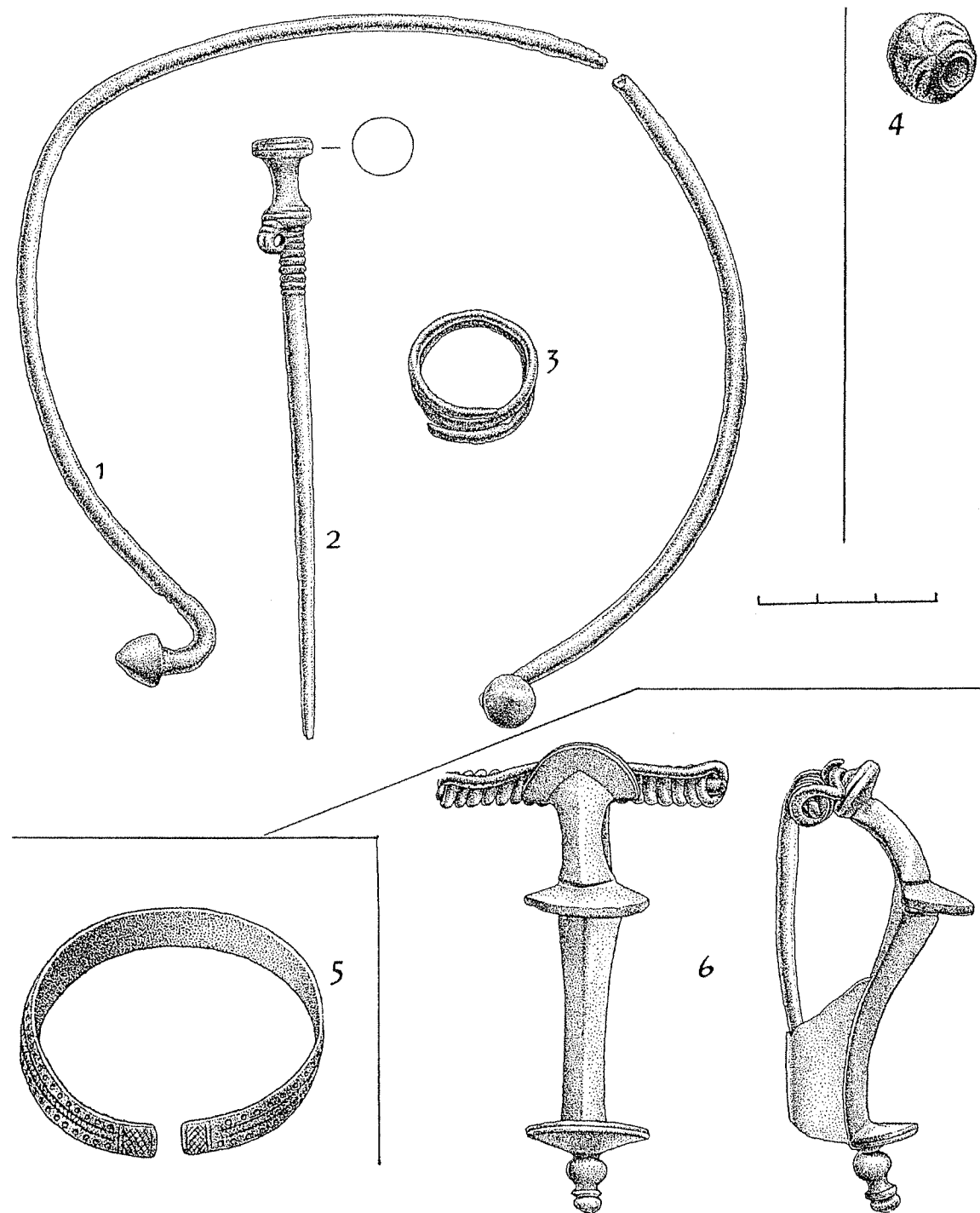
Kaklo papuošalus sudaro antkaklės ir apvaros. Pilkapyne rastos kelios žalvarinės antkaklės buoželiniais galais. Viena jų rasta dar 1925 m. tyrinėjimų metu, kita – VII pilkapiu kape Nr. 1 (30:1 pav.),

trečiosios pusė atsitiktinai XV pilkapyje (31:6 pav.). Deja, antkaklės sulankstytos arba sulaužytos. Galima spėti, kad jų skersmuo buvo apie 13 cm, buoželių aukštis – 0,6–1 cm. Visų antkaklių lankeliai lygūs, apskrito pjūvio, neornamentuoti. Tik XV pilkapyje rastos antkaklės buoželė yra puošta susikertančiais grioveliais, sudarančiais kryžiaus ornamentą. Antkaklės buoželiniais galais pasirodė B2 pe-

29 pav. VI pilkapis, kapas Nr. 1. Galvos apdangalo liekanos. Vilna ir žalvaris

Abb. 29. Grabhügel VI. Grab 1. Reste der Kopfdeckung. Wolle und Bronze.

30 pav. VII pilkapis, kapas Nr. 1.

1 – antkaklė buoželiniais galais, 2 – II grupės ritinis smeigtukas, 3 – įvijinis žiedas. V pilkapis, kapas Nr. 1.

4 – karolis. XIII pilkapis, kapas Nr. 2. 5 – pusiau apskrito pjūvio apyrankė. IX pilkapis, kapas Nr. 1.

6 – labai profiliuota segė. 1–3, 5, 6 – žalvaris, 4 – emalis

Abb. 30. Grabbügel VII. Grab 1. 1 – Halsring mit Pilzkopfenden, 2 – Scheibenkopfnadel (2. Gr.), 3 – Spiralfingerring.

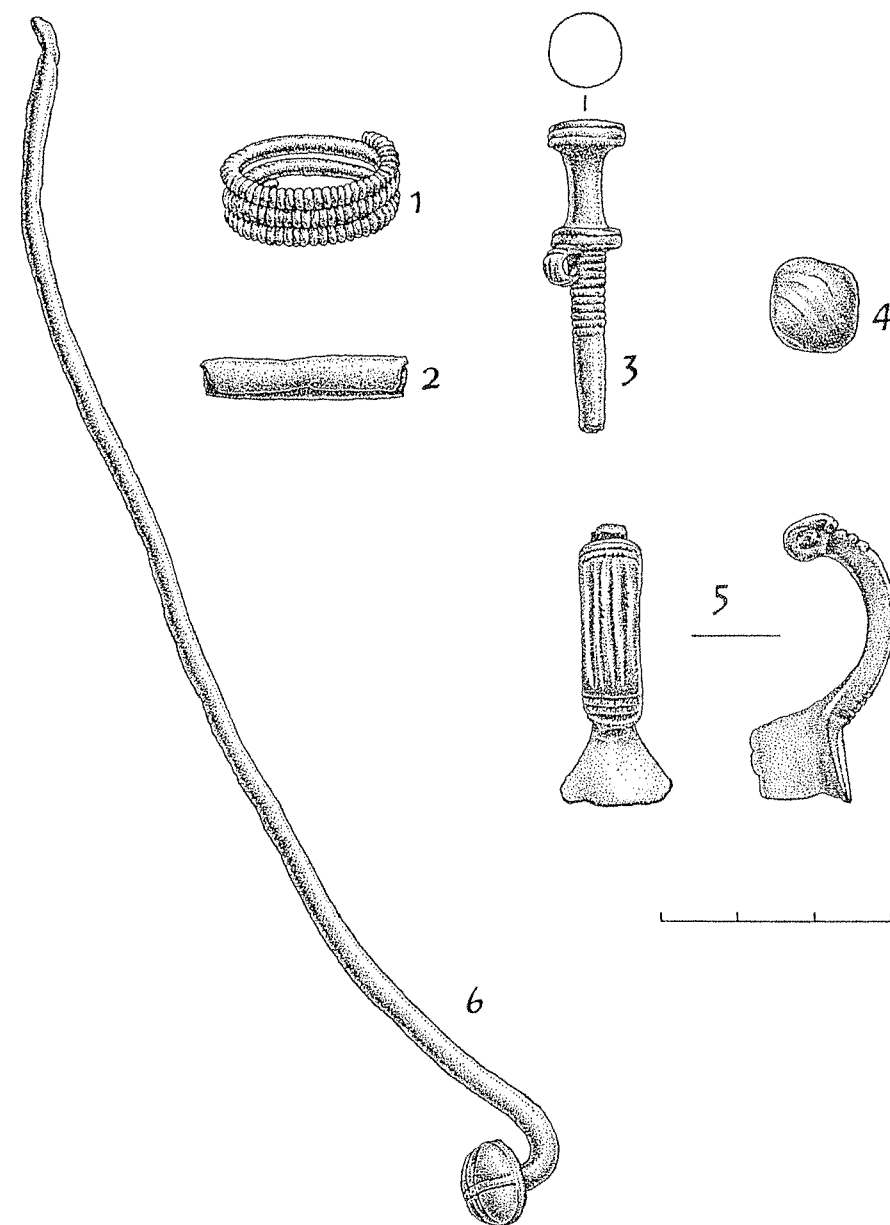
Grabbügel V. Grab 1. 4 – Perle. Grabbügel XIII. Grab 2. 5 – plan-konvexer Armring. Grabbügel IX. Grab 1.

6 – kräftig profilierte Fibel. 1–3, 5, 6 – Bronze, 4 – Email.

riodo pabaigoje, labiausiai buvo nešiojamos B2/C1 periode.

Šio tipo antkaklių daugiausia rasta Žemaitijos ir Šiaurės Lietuvos pilkapiuose, Vakarų Lietuvos kapinynuose, pavienių – centrinėje Lietuvoje (LAA, IV, p. 12, žemėl. 6; Michelbertas, 1986, p. 91). Be anksčiau nurodytų radimviečių, dar galima paminėti, kad antkaklių buoželiniais galais rasta Paalksnių pilkapyne (XXI pilk., k. Nr. 2 – 2 antkaklės, VII pilk., k. Nr. 1).

Nors Pajuostyje aptikta palyginti nedaug kaklo apvarų, jos yra įvairios. Dar 1925 m. kasinėjimų metu buvo rasta kaklo apvara, kurią sudaro apvalūs žalvario karoliai, pusiau apskrito pjūvio vielos žalvario įvijios ir azūriniai žalvariniai kabučiai (Puzinas, 1938, 42 pav.; LLM, I kn., Nr. 133). Kabučiai viduryje turi igniauztus rombus ar kvadratus, 1 kabutis, būvęs apvaros gale, yra rato formos. Jo lankelio išorėje yra ataugėlių ir pusbėnulis. Tai vienintelė tokio ti-

31 pav. XV pilkapis, atsitiktiniai radiniai.

1 – įvijinis žiedas, 2 – cilindrelis, 3 – II grupės ritinis smeigtukas, 4 – karolis, 5 – segė trikampėje kojele,

6 – antkaklės buoželiniais galais dalis. 1–3, 5, 6 – žalvaris, 4 – emalis

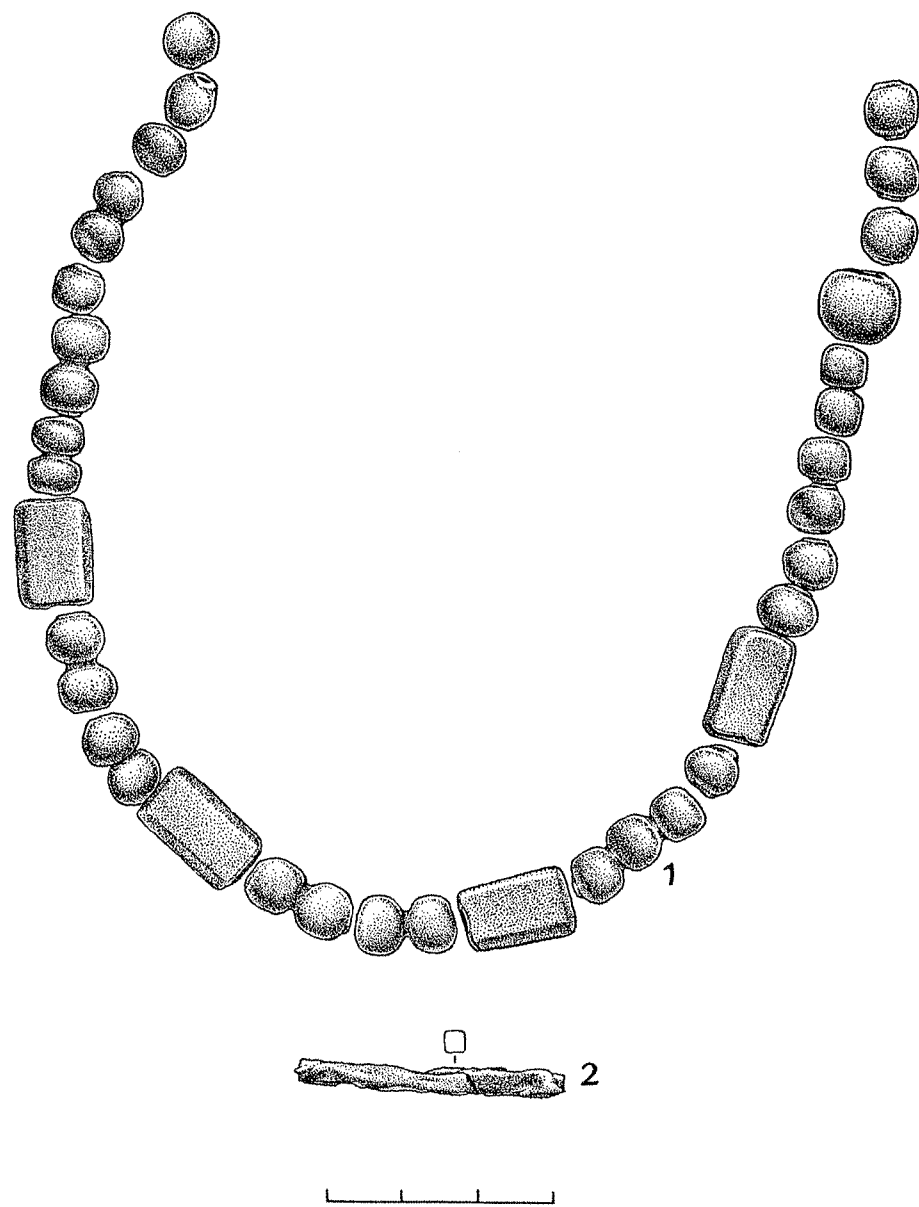
Abb. 31. Grabbügel XV. Einzelfunde. 1 – Spiralfingerring, 2 – Zylinderchen, 3 – Scheibenkopfnadel (2. Gr.), 4 – Perle,

5 – Fibel mit dreieckigem Fuß, 6 – Teil des Halsringes mit Pilzkopfenden. 1–3, 5, 6 – Bronze, 4 – Email.

po apvara, aptikta senojo geležies amžiaus paminkluose ne tik Lietuvoje, bet ir kitose baltų žemėse.

Albumo „Senovės lietuvių papuošalai“ sudarytojos Regina Kulikauskienė ir Rimutė Rimantienė šią apvarą, jų pavadintą krūtinės papuošalu, datuoja III–IV a. (LLM, I kn., p. 325). Tačiau apvara gali būti gerokai ankstyvesnė. K. Šulga minėtame laiške P. Tarasenkai nurodo, kad prie mirusiojo griaučių „ant kaklo rastas žalvario žiedas [*antkaktė?* – M. M.], eilė žalvario papuošalų ir keletas karolių nežinia kokios medžiagos, kurie susideda iš įvairios spalvos plonųjų sluoksnelių [*emalio karoliai* – M. M.] [...] Iš

abiejų galvos pusių ausų srityje – gražiai išraityti žalvario rateliai [*antsmilkiniai* – M. M.]“. Taigi iš laiško matyti, kad buvo rastas moters kapas su dviem plokšteliniais antsmilkiniais, antkakle (?), emalio karoliais ir greičiausiai aptariama kaklo apvara („eilė žalvario papuošalų“). Jeigu prieš patekdami į muziejų daiktai nebuvo sumaišyti, tai kapą ir jame buvusią apvarą galima datuoti B1 periodo pabaiga–B2 periodu. Rato formos kabutis iš Pajuosčio apvaros, kai kuriomis detalėmis primena ažuvinį kabutį iš Macharren vietovės (vakarinė Mozūrų – galindų sritis, dab. Mahary, Mrągowo apskritis, Lenkija), datuo-

32 pav. VIII pilkapis, kapas Nr. 6.

1 – kaklo apvara, 2 – ylos fragmentas. 1 – stiklas ir emalis, 2 – geležis

Abb. 32. Grabhügel VIII. Grab 6. 1 – Halskette, 2 – Bruchstück des Pfriemes. 1 – Glas und Email, 2 – Eisen.

jamą ankstyvesniu romėniškuoju laikotarpiu (Gaerte, 1929, Abb. 140c), taip pat keletą ažuvinių kabučių iš Prienlaukio, Prienų r. (Antanavičius, 1969, 1a pav.), kuriuos mėginta datuoti ankstyvuoju geležies amžiumi. Šie faktai taip pat leidžia galvoti apie ankstyvesnį Pajuosčio apvaros datavimą.

Kitas apvaras daugiausia sudarė stiklo ir emalio karoliai. VIII pilkapio kape Nr. 6 rasta paauskuotų stiklo karolių ir emalio karolių apvara (Michelbertas, 2001, Taf. 11:6; 32:1 pav.). Joje iš viso buvo 35 karoliai, tik dalis jų imant subyrėjo. Apvarą, remiantis Magdalenos Tempelmann-Mączyńskiej karolių klasifikacija (Tempelmann-Mączyńska, 1985, toliau sutrumpintai – TM), sudaro 1 apvalus raudono emalio karolis (TM 12), 2 žali ir 2 raudoni suploti cilindriniai karoliai, daugiau nei 20 viengubų, dvigubų ir trigubų paauskuotų stiklo karolių (TM 387).

XIII pilkapio kape Nr. 3 buvo aptiktos dvi apvaros (piešinyje jos sujungtos į vieną, 28:5 pav.). Vieną apvarą sudarė žalvario įvijos iš pusiau apskrito pjūvio vielos ir viengubi bei dvigubi paauskuoti stiklo karoliai (TM 387). Kitoje apvaroje buvo 72 emalio karoliai, tarp jų 1 mažas apvalus raudonas (TM 28), 71 plokščias žalias, geltonas, raudonas ir oranžinis karoliukas (TM 51, 52, 53, 54). V pilkapio kape Nr. 1 (30:4 pav.) buvo rastas apvalus raudono emalio karolis su žalsva juosta ir augaliniu ornamentu (TM 355 variantas). Dar keletas karolių rasta atsitiktinai (pilk. IX, XV, XVII), tarp jų raudono emalio karolis, puoštas juostelėmis (33:6 pav.), oranžinis emalio karolis, puoštas juostele (33:5 pav.), apvalus raudono emalio karolis, puoštas geltonomis ir žaliomis juostelėmis (TM 291f; 31:4 pav.), aptrupėjęs raudono emalio karolis, puoštas geltonomis akutėmis ir žaliomis juostelėmis (TM 233g variantas; 33:7 pav.). Reikia priminti, kad ir 1925 m. pilkapyne buvo rasti 5 raudono emalio karoliai, puošti juostelėmis.

Taigi Pajuosčio pilkapiuose iš viso buvo aptikta apie 120 paauskuoto stiklo ir įvairiaspalvių emalio karolių. Kaip matėme, kaklo apvarose jie kartais būdavo suveriami kartu su žalvarinėmis įvijomis. Stiklo ir emalio karoliai į dabartinę Lietuvos teritoriją pateko iš Romos imperijos provincijų. Šiuo metu Lietuvoje žinoma per 60 radimviečių, kuriose aptikta įvežtinių karolių (Michelbertas, 2001, S. 64, Beilage 1). Daugiau karolių apvarose rasta Centrinės

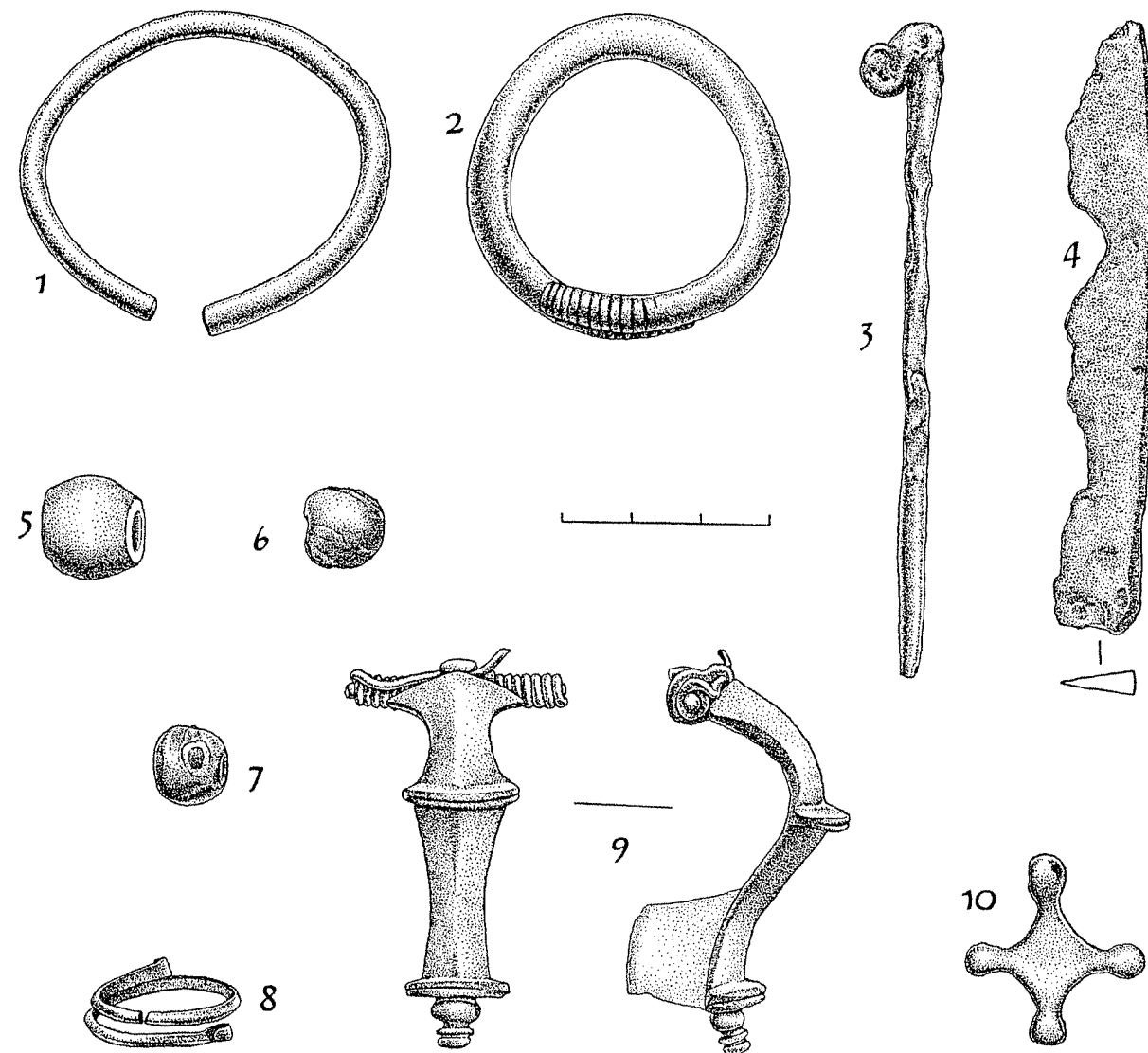
Lietuvos kapinynų kapuose, o pilkapyių teritorijoje didesnės apvaros gana retos. Šiuo atveju Pajuosčio pilkapyne yra išimtis.

Pilkapyne yra aptikta ir keletas žalvarinių karolių. XIII pilkapio kape Nr. 2 buvo aptiktas nedidelis apvalus suplotas karoliukas, VIII pilkapio kape Nr. 9 – 2 nedideli apvalūs suploti karoliukai. Pastarieji rasti apvaroje kartu su įvijėle ir pusmėnulio pavidalo kabučiu, deja, visi šio kapo radiniai yra sunykę. XIV ir XVII pilkapiuose atsitiktinai rasti apvalūs karoliai (34:4, 5, 7 pav.). Karolių skersmuo – 0,8–1,5 cm. Žemaitijos ir Šiaurės Lietuvos pilkapiuose žalvariniai karoliai nėra retos radinys. Jų aptinkama kaklo apvarose, datuojamose nuo B2 periodo pabaigos iki C1a–C2 periodo.

Pajuostyje rasta ir keletas žalvarinių kabučių, kilusių iš suardytų kapų. Dalis kabučių taip pat galėjo būti iš kaklo apvarų. XVIII pilkapyje atsitiktinai rastas žalvarinis kryžinis kabutis su kilpele viršuje (33:10 pav.). Jo aukštis – 2,8 cm, plotis – 2,6 cm. Anksčiau labai panašus kryžinis kabutis, tik apskritimais ornamentuota priekine dalimi, buvo rastas Pakalniškių pilkapiuose, Panevėžio r. (Спицын, 1902, Табл. 5:12).

Pakalniškiuose kabutis rastas moters kape, kuriame buvo 2 plokšteliniai antsmilkiniai, II grupės antkaklė trimitiniais galais, 2 III grupės apskrito pjūvio apyrankės ir kitų daiktų, leidžiančių kapą datuoti B2 periodu. Matyt, šiam laikotarpiui reikėtų skirti ir Pajuosčio XVIII pilkapio kryžinį kabutį.

VIII pilkapyje buvo aptiktas žalvarinis kabutis, sukomponuotas iš dviejų apskritimų (35:1 pav.). Apskritimai puošti koncentriniais pagiliminiais, pakraščiai – nedidelėmis ataugomis. Nuo apskritimų į viršų eina kilpelė, puošta pynimo imitacija. Kabučio aukštis (su kilpele) – 5,1 cm, plotis – 5,1 cm. Tyrimų metu kabučio kilpelėje dar buvo įverta apskritos vielos grandelė. Šis kabutis – vienintelis tokio tipo radinys Lietuvos senojo geležies amžiaus paminkluose. Jam analogijų nėra ir kitose baltų žemėse. Kadangi Pajuosčio kabutis yra atsitiktinis radinys, sunku jį tiksliai datuoti. Atkreipia dėmesį kabučio puošimo motyvai – koncentriniai ratai, pynimo imitacija. Tokius pačius puošimo motyvus turi ir plokšteliniai antsmilkiniai. Manychiau, kad kabutis priklauso tam pačiam chronologiniam laikotarpiui kaip ir plokšteliniai antsmilkiniai – t. y. B1 periodo pabaigai–B2 periodui. Šiuo metu taip pat sunku at-

33 pav. IX pilkapis, atsitiktiniai radiniai.

1, 2 – apyrankės, 3 – lazdelinis smeigtukas, 4 – peilis, 5, 6 – karoliai. Pilkapyno teritorija. 7 – karolis, 8 – žiedas, 9 – labai profiliuota segė. XVIII pilkapis, atsitiktiniai radiniai. 10 – kryžinis kabutis.

1, 2, 8–10 – žalvaris, 3, 4 – geležis, 5–7 – emalis

Abb. 33. Grabbügel IX. Einzelfunde. 1, 2 – Armringe, 3 – Hirtenstabnadel, 4 – Messer, 5, 6 – Perlen. Territorium des Hügelgräberfeldes. 7 – Perle, 8 – Fingerring, 9 – kräftig profilierte Fibel. Grabbügel XVIII. Einzelfunde. 10 – Kreuzanhänger. 1, 2, 8–10 – Bronze, 3, 4 – Eisen, 5–7 – Email.

34 pav. XIV pilkapis, atsitiktiniai radiniai.

1 – siaurašmenis pentinis kirvis, 2 – smeigtukas, 3 – pusiau apskrito pjūvio apyrankės fragmentas, 4, 5 – karoliai. XVII pilkapis, atsitiktiniai radiniai. 6 – žiedas, 7 – karolis. 1 – geležis, 2–7 – žalvaris

Abb. 34. Grabbügel XIV. Einzelfunde. 1 – Schmalaxt mit Nacken, 2 – Schmucknadel, 3 – Bruchstück des plan-konvexen Armringes, 4, 5 – Perlen. Grabbügel XVII. Einzelfunde. 6 – Fingerring, 7 – Perle. 1 – Eisen, 2–7 – Bronze.

sakyti į klausimą, ar toks didelis kabutis buvo nešiojamas kaklo apvaroje. Kaip rodo į kabučio kilpelę įverta grandelė, jis galėjo būti prikabinamas prie kokio nors kito papuošalo.

Tiek kaklo apvarose, tiek prie krūtinės papuošalų aptinkama ir žalvarinių pusbėnelių pavidalo kabučių. Minėta, kad vienas toks kabutis rastas VIII pilkapio kapo Nr. 9 apvaroje. Dar 2 pusbėnelių pavidalo kabučiai atsitiktinai rasti XI pilkapyje (35:4, 5 pav.). Jų plotis – 1,7–1,8 cm, aukštis su kilpelėmis – 2,2–2,3 cm. Prie vieno kabučio aptiktos ir žalvarinės grandinėlės iš trikampio pjūvio vielos narių liekanos. Matyt, šis kabutis buvo prikabinamas prie krūtinės papuošalo. Lietuvos teritorijoje šio tipo (I gr.) pusbėnelių pavidalo kabučių aptikta B2/C1 periodo pabaigos–C3 periodo paminkluose. Pastaruoju metu pusbėnelių kabučius Rytų Baltijos kraštuose, pateikdama jų tipologiją bei chronologiją, apžvelgė Andra Simniškytė. Ji paminėjo ir Pajuosčio radinius (Simniškytė, 2002, 95–122).

XXI pilkapio vaikų kapuose Nr. 1 ir 2 buvo aptikti 2 žalvariniai ažūriniai kabučiai (36:1, 3 pav.). Kapo Nr. 1 kabutis apačioje turi du apskritimus su rageliais palei išorinį pakraštį. Apskritimus jungia kilpelė, nuo kurios jų link eina dvi juostelės, darančios kabutį kiauraraštį. Apskritimai puošti koncentriniais pagiliminiais. Kabučio aukštis – 3 cm, plotis – 3,1 cm. Kapo Nr. 2 kabutis yra analogiškas, bet jo išlikusi tik apatinė dalis. Kabučio plotis – 3,1 cm. Šis kabutis buvo rastas netoli nuo mirusiojo dantų, todėl galima teigti, kad puošė kaklą.

Kapuose minėti kabučiai aptikti su neornamentuota pusiau apskrito pjūvio apyranke ir keturkampio pjūvio apyranke siaurėjančiais galais, puoštais skersiniais grioveliais. Pastaroji apyranke primena keturkampio pjūvio apyranke suapvalintais galais, kurios Lietuvoje labiausiai buvo nešiotos B2/C1 periode. XXI pilkapio kabučiai savo konstrukcija tarsi atkartoja didesnę jau aptartą kabutį iš VIII pilkapio, kurį skyriau B1 periodo pabaigai, B2 periodui. Manychiau, kad XXI pilkapio kabučių chronologija gali būti B2–B2/C1 periodas.

Baigiant kalbėti apie Pajuosčio senjo geležies amžiaus kaklo papuošalus, reikia paminėti ir žalvario įviją. Matyt, kai kuriuose kapuose (XXI pilk., k. Nr. 3) jos sudarė nedideles apvaras, kitur, kaip minėta, buvo kaklo apvarose su žalvariniais kabučiais ir karoliais (VIII pilk., k. Nr. 9) arba su paauk-

suotais stiklo karoliais (XIII pilk., k. Nr. 3). Žalvario įvijų aptikta ir atsitiktinai (35:6, 37:5 pav.). Jos yra arba pusiau apskrito, arba trikampio skersinio pjūvio.

Krūtinės papuošalams skiriamos segės ir smeigtukai. Šiais papuošalais būdavo susegami drabužiai. Pajuostyje rastos kelios žalvarinės labai profiliuotos segės. Dvi segės turi atviras įvijas ir 2 skydelius ant trikampio lankelio: apatinis skiria profiliuotą kojelę nuo lankelio, viršutinis – lankelį nuo trikampio pjūvio galvutės, plėtėjančios viršuje ties įvija (33:9 pav.). Viena šių segių aptikta dar 1925 m. tyrinėjimų metu, kita 1973 m. gauta iš vietos gyventojų. Segių aukštis – 4,9–5,7 cm, įvijų plotis – 2,9–3 cm. Artima šioms segėms yra labai profiliuota segė iš IX pilkapio kapo Nr. 1 (30:6 pav.). Ji turi dar trečią nedidelį skydelį, kuris pridengia atvirą įviją. Pastarosios segės aukštis – 7,8 cm, įvijos plotis – 5 cm. Deja, kape ji buvo vienintelis radinys.

Tokios labai profiliuotos segės (jas visas galima skirti kažkada autoriaus išskirtai III grupei), kaip rodo kitų Lietuvos senjo geležies amžiaus paminklų tyrinėjimų medžiaga, pasirodė pačioje B2 periodo pabaigoje, labiausiai nešiotos B2/C1 periode.

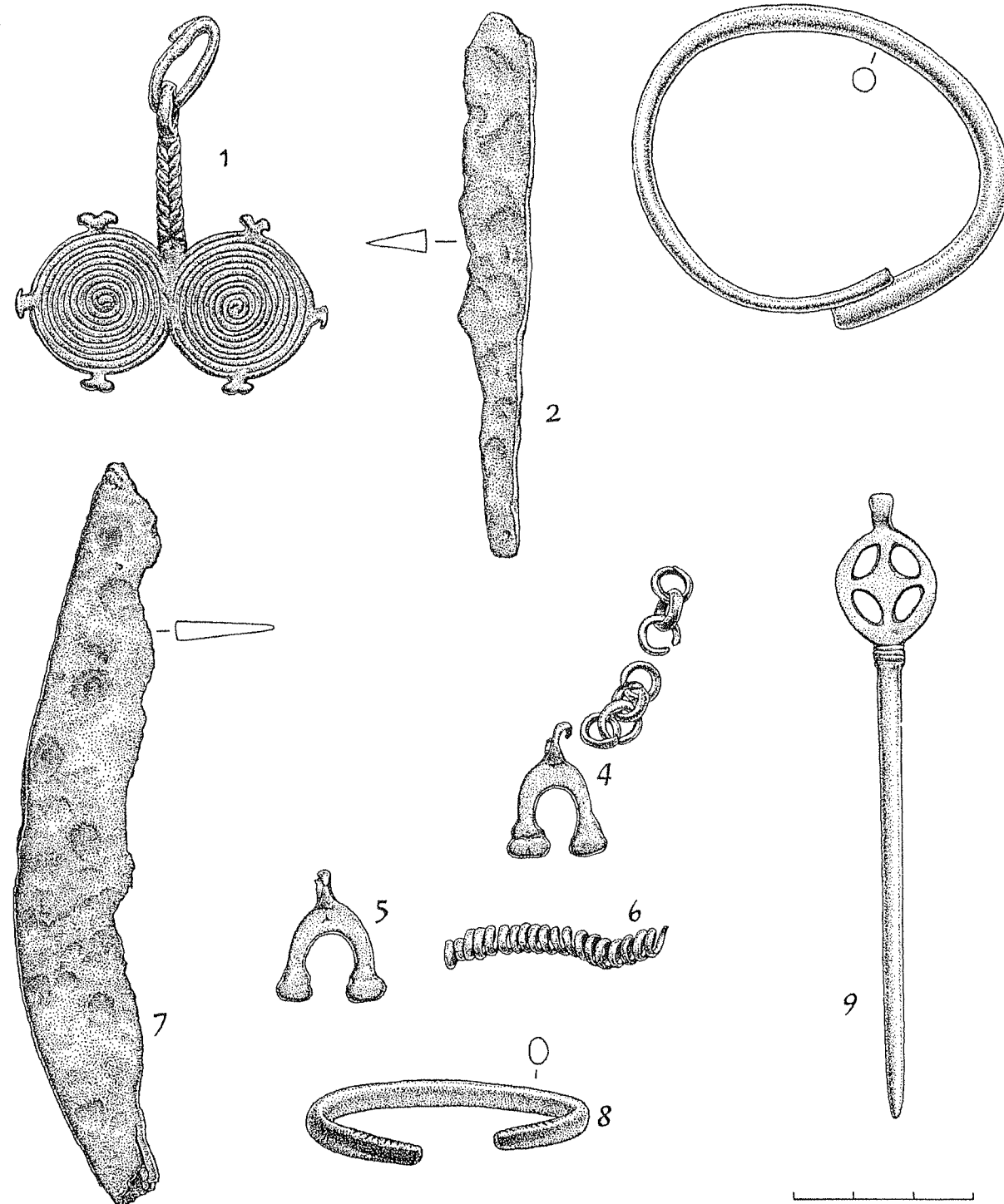
Greičiausiai tam pačiam laikotarpiui reikėtų skirti dar vieną žalvarinę segę, surastą kasinėjant 1925 m. Ji turi palyginti platų pusiau apskrito pjūvio lankelį, pereinantį per nedidelį profiliavimą į trapecinę kojelę (LAB, 1961, 142:6 pav.). Segė turi atvirą įviją. Jos aukštis – 4 cm, kojelės plotis apačioje – 1,4 cm.

XV pilkapyje atsitiktinai buvo rasta žalvarinė segė trikampe kojele (31:5 pav.). Jos lankelis puošta išilginiais ir skersiniais grioveliais, įvija neišlikusi. Segės aukštis – 3,6 cm, kojelės plotis apačioje – 1,5 cm. Šios segės taip pat skiriamos B2 periodo pabaigai–B2/C1 periodui.

Tiek labai profiliuotos, tiek trikampe kojele segės yra palyginti dažnas radinys Žemaitijos ir Šiaurės Lietuvos pilkapių kapuose.

XIII pilkapio vyro kape Nr. 1 rasta žalvarinė laiptelinė segė su 3 laipteliais, kurią galima skirti šių segių III grupės II pogrupiui (38:2 pav.).

Segės laipteliai puošti išilginiais grioveliais, ranteliais, iškilomis akutėmis. Įvija dengta tūtele, kuri taip pat puošta išilginiais ir skersiniais ranteliais. Susikertančiais grioveliais bei akutėmis ornamentuota ir segės užkaba. Tai viena puošniausių šio pogrupio

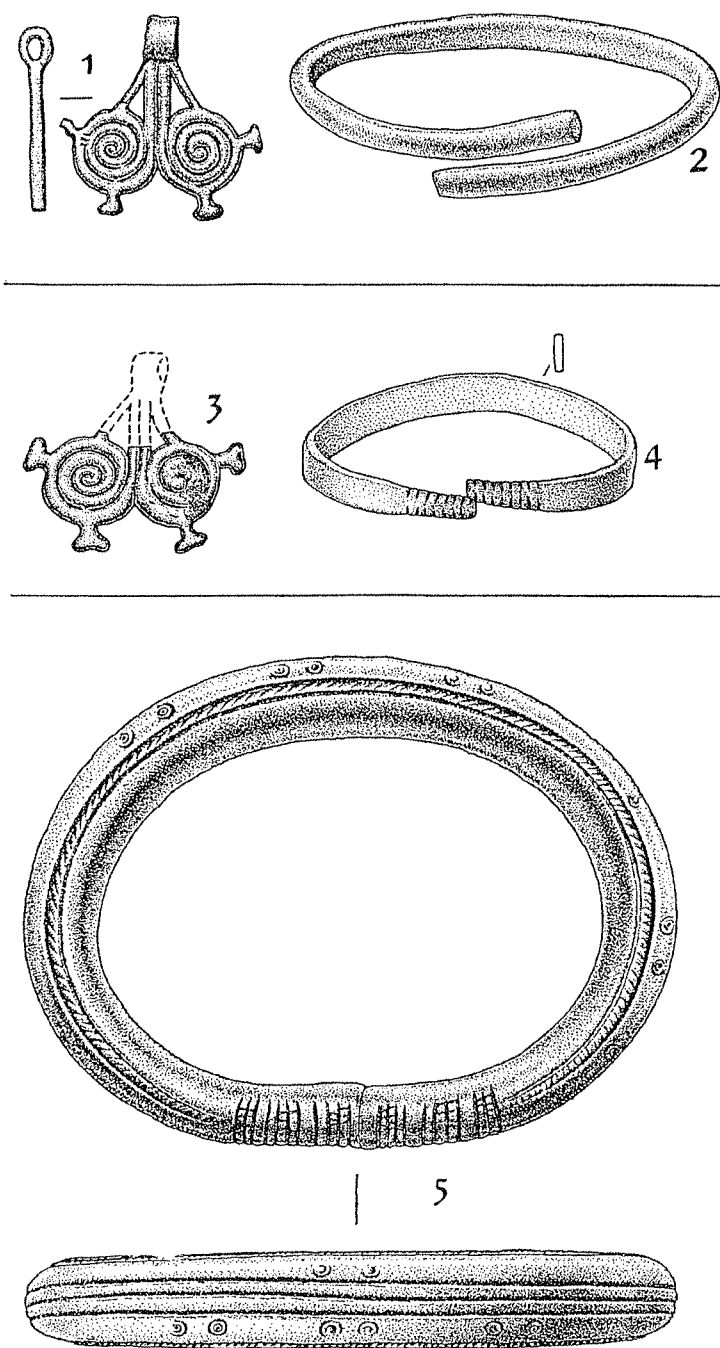

35 pav. VIII pilkapis, atsitiktiniai radiniai.

1 – kabutis, 2 – peilis, 3 – apyranke. XI pilkapis, atsitiktiniai radiniai. 4, 5 – kabučiai, 6 – įvija, 7 – peilis lenkta nugarėle, 8 – pusiau apskrito pjūvio apyranke. XIII pilkapis, atsitiktinis radinys.

9 – I grupės ratelinis smeigtukas. 1, 3, 4–6, 8, 9 – žalvaris, 2, 7 – geležis

Abb. 35. Grabhügel VIII. Einzelfunde. 1 – Anhänger, 2 – Messer, 3 – Armring. Grabhügel XI. Einzelfunde. 4, 5 – Anhänger, 6 – Spirale, 7 – Messer mit ausgeschweiftem Rücken, 8 – plan-konvexer Armring. Grabhügel XIII. Einzelfund. 9 – Radkopfnadel (I. Gr.). 1, 3, 4–6, 8, 9 – Bronze, 2, 7 – Eisen.

36 pav. XXI pilkapis, kapas Nr. 1.

1 – kabutis, 2 – apskrito pjūvio apyrankė. Kapas Nr. 2. 3 – kabutis, 4 – keturkampio pjūvio apyrankė. VI pilkapis, kapas Nr. 1. 5 – III grupės apskrito pjūvio apyrankė. XVII pilkapis, kapas Nr. 1. 6 – įmovinis kirvis.
1–5 – žalvaris, 6 – geležis

Abb. 36. Grabhügel XXI. Grab 1. 1 – Anhänger, 2 – Armring mit rundem Querschnitt. Grab 2. 3 – Anhänger, 4 – bandförmiger Armring. Grabhügel VI. Grab 1. 5 – Armring mit rundem Querschnitt (3. Gr.). Grabhügel XVII. Grab 1. 6 – Tüllenbeil. 1–5 – Bronze, 6 – Eisen.

segių. rastų Lietuvoje. Segės aukštis – 7,2 cm, tūtelės plotis – 6,5 cm. Segė yra masyvi, matyt, tai papuošalas, specialiai gamintas vyrui.

Šio pogrupio laiptelinės segės daugiausia datuojamos C1a periodo pabaiga–C1b periodu. Jų taip pat aptikta ir kituose Žemaitijos bei Šiaurės Lietuvos pilkapynuose.

X pilkapyje atsitiktinai rastas kitos žalvarinės laiptelinės segės fragmentas – viršutinė dalis (37:2 pav.). Ši segė buvo šarnyrinės konstrukcijos. Jos plotis viršuje – 3,9 cm, laiptelio plotis – 2,7 cm. Laiptelis ornamentuotas grioveliais, ranteliais. Ir ši segė tikriausiai priklausė III grupės II pogrupiui.

Gana įvairūs yra Pajuostyje surasti senojo geležies amžiaus smeigtukai. Daugiausia rasta žalvarinių ritinių smeigtukų – 4. Vienas jų saugomas Kauno VDKM dar iš 1925 m. tyrinėjimų, vienas rastas VII pilkapio kape Nr. 1 (30:2 pav.), vienas – atsitiktinai XV pilkapyje (fragmentas, 31:3 pav.). Visi šie smeigtukai žemiau galvutės turi kilpeles, yra puošti aplink einančiais grioveliais. Sveikų smeigtukų ilgis – 10,5–12,1 cm, galvutės aukštis – 1,4–1,7 cm. Kape ritinis smeigtukas aptiktas su antkakle buoželiniais galais. Visi 3 smeigtukai priklauso II grupei, kuri datuojama B2 periodo antrąja puse–B2/C1 periodu. Šį datavimą patvirtina ir Pajuosčio VII pilkapio kapo Nr. 1 įkapės.

Ketvirtasis ritinis smeigtukas aptiktas XIII pilkapio moters kape Nr. 3 (28:1 pav.). Tai vienas puošniausių smeigtukų, aptiktų Lietuvos senojo geležies amžiaus paminkluose. Smeigtuko galvutės skrituliai puošti aplink einančiais grioveliais ir ranteliais, galvutės viršus – kryžiniu ornamentu. Smeigtukas žemiau galvutės turi trikampį atsikišimą. Į kilpelę įverta grandinė, prie kurios pritvirtintas azūrinis kabutis-skirstiklis su 3 kilpelėmis apačioje. Kilpelėse yra 3 grandelės su grandinėmis (išlikusios tik 2), prie kurių pritvirtinti azūriniai pusmenulio pavidalo kabučiai (išlikę 2). Smeigtuko ilgis – 16 cm, galvutės aukštis – 2 cm, grandinėlių ilgis – 53 cm. Kape smeigtukas rastas su žalvarinių įvijų, paaukuotų stiklo ir emalio karolių apvaromis bei dviem pusiau apskrito pjūvio apyrankėmis. Kapo kompleksą (ir smeigtuką) reikėtų skirti C1a periodo pabaigai–C2 periodui. Reikia pažymėti, kad ritiniai smeigtukai iš esmės buvo Lietuvoje ir Latvijoje gyvenusių baltų genčių papuošalas, dažnai aptinkamas pilkapių medžiagoje.

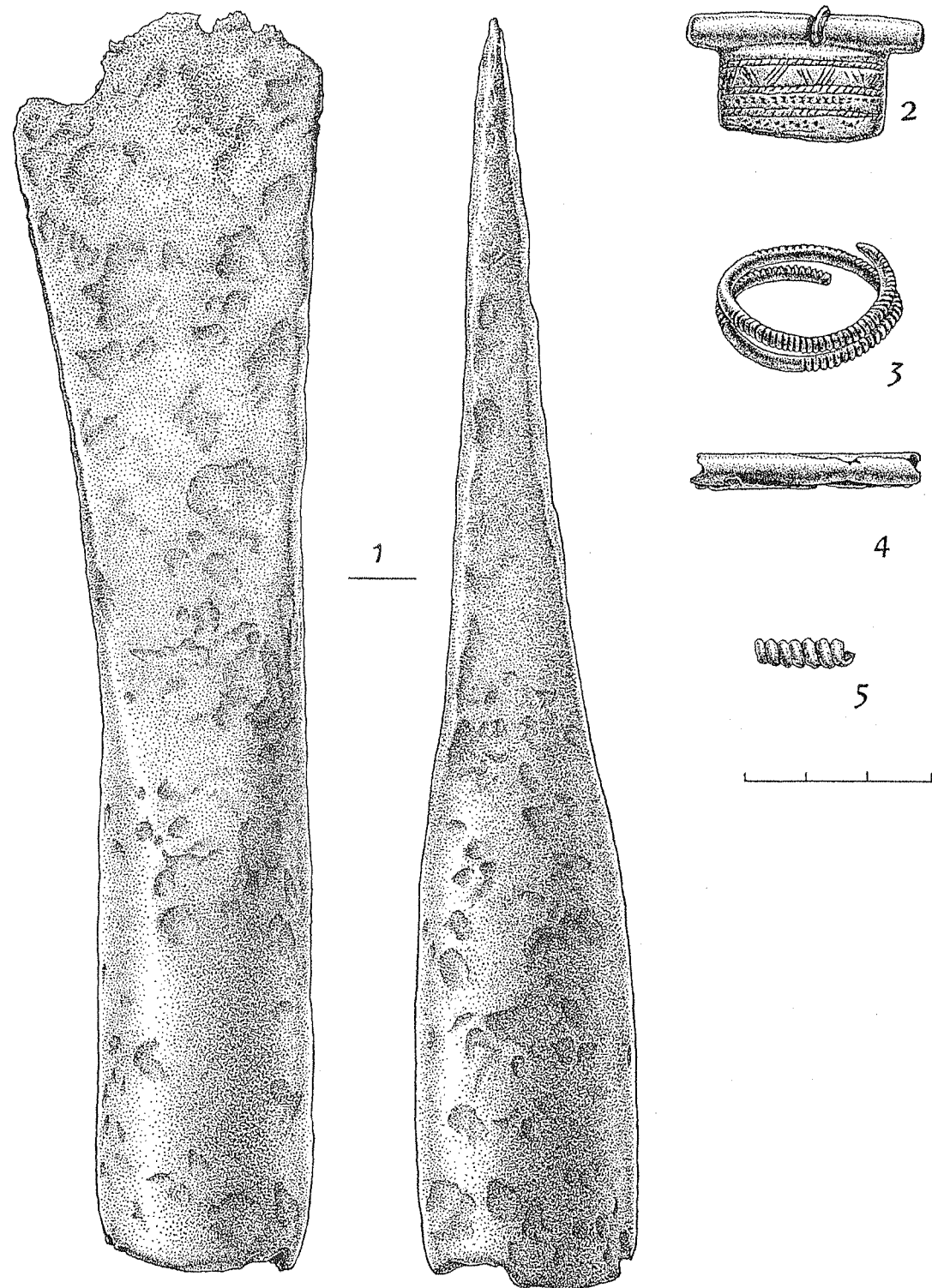
XIII pilkapyje atsitiktinai rastas žalvarinis rateinis smeigtukas (35:9 pav.). Jis galvutėje turi 4 stipnelius, kurie viduryje sujungti, sudaro keturkampį igniauztais kraštais. Virš galvutės yra kilpelė. Smeigtuko ilgis – 10,5 cm, galvutės plotis – 1,7 cm. Smeigtukas priklauso I grupei. Šios grupės smeigtukai Lietuvos teritorijoje gyvenusių baltų genčių pradėti nešioti B2/C1 periode, nešioti C1a periode.

XIV pilkapyje atsitiktinai rastas žalvarinis smeigtukas rutulio formos galvute su skylute jos viduryje (34:2 pav.). Smeigtuko ilgis – 7,3 cm, galvutės skersmuo – 0,9 cm. Šį radinį sunku tiksliau datuoti, nes tokių smeigtukų neturime iš tiksliau datuotų kapų, nėra jiems analogijų gretimuose baltų kraštuose. Manoma, kad smeigtukas priklauso senojo geležies amžiaus antrajai pusei, galbūt C1b–C3 periodams.

Pajuostyje rasti ir 4 geležiniai smeigtukai. Vienas jų aptiktas XIII pilkapio vyro kape Nr. 1. Tai smeigtukas cilindrine galvute, deja, sutrupėjęs į fragmentus (38:3 pav.). Jo ilgis – apie 10 cm. Kape smeigtukas rastas su minėta III grupės II pogrupio sege. Smeigtuką galima skirti C1a periodo pabaigai–C1b periodui. Geležiniai smeigtukai cilindrine galvute yra palyginti retas radinys Lietuvos senojo geležies amžiaus paminkluose (LAA, IV, p. 69, žemėl. 40). Baltų genčių teritorijoje daugiau rasta žalvarinių smeigtukų cilindrine galvute (plg. Juga, 2003, p. 63–81).

Kitas smeigtukas yra lazdelinis, atsitiktinai rastas IX pilkapyje (33:3 pav.). Smeigtukas turi nedidelę galvutę, šone susuktą į kilpelę. Smeigtuko ilgis – apie 10 cm. Pagal galvutės konstrukciją šis smeigtukas reikėtų skirti senojo geležies amžiaus pradžiai, galbūt B1 periodo pabaigai–B2 periodui. Tokio tipo smeigtukas yra rastas Paragaudžio pilkapyje, XX pilkapio vyro kape Nr. 1 (Michelbertas, 1997, 44:1 pav.), datuojamame B1 periodo pabaiga. Dar vienas lazdelinis sutrupėjęs smeigtukas didele galvute (skersmuo – 4,1 cm) buvo rastas III perkasos vyro kape Nr. 1, trečio lazdelinio smeigtuko fragmentų atsitiktinai aptikta III pilkapyje (39:4 pav.). Šie smeigtukai gali būti vėlyvesni už IX pilkapio smeigtuką. Lazdeliniai smeigtukai yra dažnas radinys įvairiuose Lietuvos senojo geležies amžiaus paminkluose.

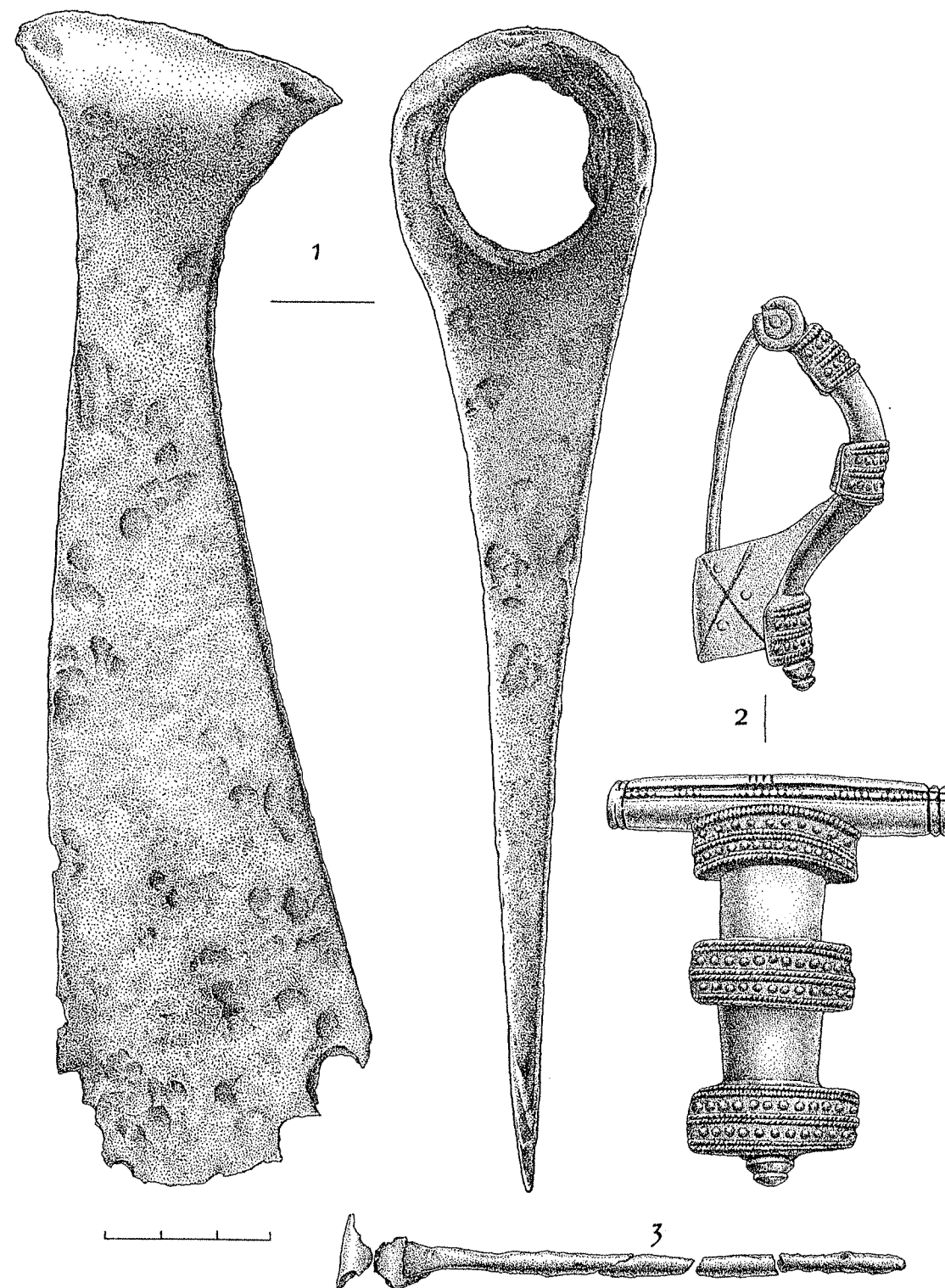
Pajuosčio pilkapyno senojo geležies amžiaus rąkų papuošalus sudaro žalvarinės apyrankės ir žiedai.

37 pav. X pilkapis, atsitiktiniai radiniai.

1 – įmovinis kirvis, 2 – laiptelinės segės fragmentas, 3 – įvijinis žiedas. VIII pilkapis, atsitiktiniai radiniai.
4 – cilindrelis, 5 – įvija. 1 – geležis, 2–5 – žalvaris

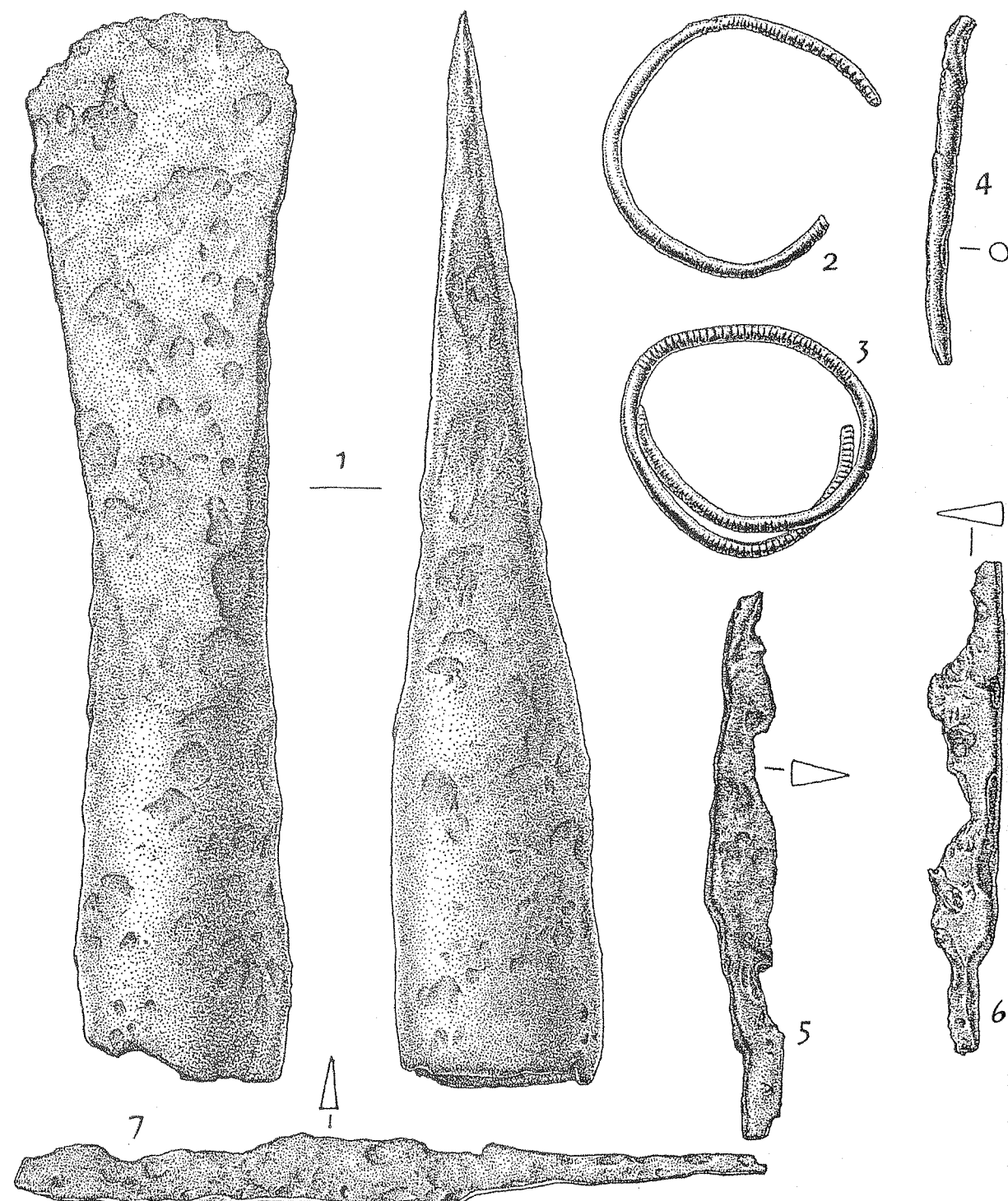
Abb. 37. Grabbügel X. Einzelfunde. 1 – Tüllenbeil, 2 – Bruchstück der Sprossenfibel, 3 – Spiralfingerring. Grabbügel VIII. Einzelfunde. 4 – Zylinderchen, 5 – Spirale. 1 – Eisen, 2–5 – Bronze.

38 pav. XIII pilkapis, kapas Nr. 1.

1 – siaurašmenis pentinis kirvis, 2 – III grupės II pogrupio laiptelinė segė, 3 – smeigtukas cilindrine galvute.
1, 3 – geležis, 2 – žalvaris

Abb. 38. Grabbügel XIII. Grab 1. 1 – Schmalaxt mit Nacken, 2 – Sprossenfibel (3. Gr., Untergr. 2.),
3 – Rollenkopfnadel. 1, 3 – Eisen, 2 – Bronze.

39 pav. XIX pilkapis, atsitiktiniai radiniai.

1 – įmovinis kirvis, 2, 3 – įvijinių apyrankių fragmentai. III pilkapis, atsitiktiniai radiniai.

4 – smeigtuko fragmentas, 6 – peilis. VII pilkapis, atsitiktinis radinys. 5 – peilis. VIII pilkapis, atsitiktinis radinys.

7 – peilis. 1, 4–7 – geležis, 2, 3 – žalvaris

Abb. 39. Grabhügel XIX. Einzelfunde. 1 – Tüllenbeil, 2, 3 – Bruchstücke der Spiralarmsringen. Grabhügel III. Einzelfunde.

4 – Bruchstück der Schmucknadel, 6 – Messer. Grabhügel VII. Einzelfund. 5 – Messer. Grabhügel VIII. Einzelfund.

7 – Messer. 1, 4–7 – Eisen, 2, 3 – Bronze.

Ankstyviausią chronologinę grupę sudaro apyrankės apskrito pjūvio lankeliais. Šios apyrankės tradiciškai skirstomos į kelias grupes. I grupei skirtina Kauno VDKM saugoma vaikiška apskrito pjūvio apyrankė, kurios lankelis puoštas skersiniais grioveliais su protarpiais. Apyrankės dydis – 4,5 × 5,5 cm, lankelio skersmuo – 0,2 cm. I grupės apyrankės datuojamos B1 periodo pabaiga–B2 periodo pirmąja puse.

Kita minėtame muziejuje saugoma 1925 m. kasinėjimų apyrankė turi kiek siaurėjančius galus, puoštas skersiniais grioveliais. Lankelis puoštas išilginiais grioveliais ir ranteliais. Apyrankės dydis – 5 × 6,6 cm, lankelio plotis – 0,7 cm. Šią apyrankę reikia skirti apskrito pjūvio apyrankių II grupei. Tai pačiai grupei sąlyginai galima skirti ir IX pilkapyje atsitiktinai rastą apyrankę, kurios tik galai puošti skersiniais grioveliais (33:2 pav.). Apyrankės galai užkeisti. Jos dydis (skersmuo) – 4,7 cm, lankelio skersmuo – 0,7 cm. II grupės apyrankės datuojamos B1 periodo pabaiga–B2 periodu.

VI pilkapio moters kape Nr.1 buvo rasta masivi apskrito pjūvio apyrankė, kurios galai puošti skersiniais grioveliais, lankelis – išilginiais grioveliais, ranteliais ir akutėmis (36:5 pav.). Apyrankės dydis – 6,9 × 9,1 cm, lankelio skersmuo – 1,3 cm. Ši apyrankė priklauso apskrito pjūvio apyrankių III grupei, labiausiai žinomai iš B2 periodo paminklų.

Dar kelios apyrankės, pagamintos iš apskrito pjūvio juostelės, atsitiktinai rastos VIII (35:3 pav.) ir IX (33:1 pav.) pilkapiuose. Šių apyrankių vienas galas yra storesnis, jos visai neornamentuotos. Apyrankių dydis – 5,5 × 6,3 cm ir 4,7 × 5,4 cm, storesnių galų skersmuo – 0,5–0,6 cm. Šias apyrankes tiksliau datuoti yra sunku, nes jos kilusios iš suardytų kapų. Greičiausiai jos taip pat priklauso senojo geležies amžiaus pirmajai pusei.

XIX pilkapyje atsitiktinai rasta aplūžusi įvijinė apyrankė apskrito pjūvio lankeliu (39:3 pav.) ir antros tokios pat apyrankės fragmentas (39:2 pav.).

Apyrankių lankeliai puošti skersiniais grioveliais su protarpiais. Sveikesnės apyrankės dydis – 3,9 × 4,4 cm, lankelio skersmuo – 0,3 cm. Šios įvijinės apyrankės savo gamybos technika bei ornamentika primena I grupės apskrito pjūvio apyrankes ir greičiausiai taip pat priklauso senojo geležies amžiaus pirmajai pusei.

Pajuostyje rasta ir pusiau apskrito pjūvio apyrankių, ir 1 tokios apyrankės fragmentas. XIII pilka-

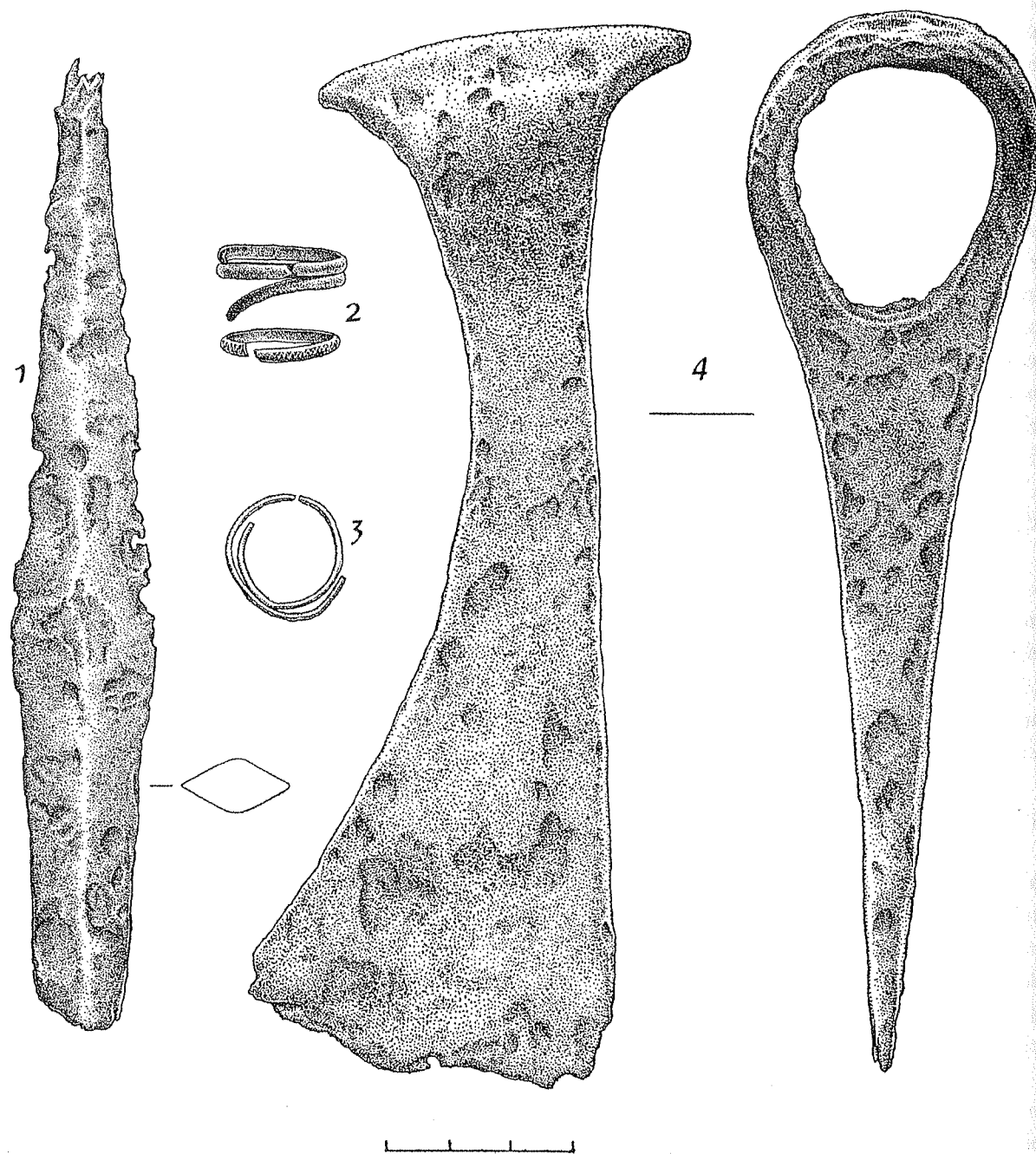
pio moters kape Nr. 3 aptiktos 2 apyrankės, kurių galai puošti skersiniais grioveliais ir ranteliais, lankeliai – išilginiais grioveliais, ranteliais ir akutėmis (28:2, 3 pav.). Apyrankių dydis – 6,3 × 8 ir 6,3 × 8,1 cm, lankelių plotis per vidurį – 1,2–1,4 cm. Apyrankės XIII pilkapio kape Nr. 3 rastos su kitais C1a periodo pabaigos–C2 periodo daiktais. Šios apyrankės priklauso pusiau apskrito pjūvio apyrankių II grupei, gerai žinomai iš įvairių Lietuvos teritorijos laidojimo paminklų.

XXI pilkapio vaiko kape Nr. 1 rasta neornamentuota pusiau apskrito pjūvio apyrankėlė (36:2 pav.). Jos skersmuo – 3,2 cm, lankelio plotis – 0,4 cm. Kape ji buvo rasta su ažūriniu kabučiu, kurį skyrėme B2–B2/C1 periodams. Dar viena pusiau apskrito (beveik apskrito) pjūvio apyrankė atsitiktinai rasta XI pilkapyje (35:8 pav.). Jos galai kiek siaurėja ir yra puošti skersiniais ranteliais. Apyrankės dydis – 4,7 × 4,8 cm, lankelio plotis per vidurį – 0,4 cm. Ši apyrankė taip pat artima apskrito pjūvio apyrankių I grupei, todėl ir ją galima skirti senojo geležies amžiaus pirmajai pusei. Dar vienos neornamentuotos pusiau apskrito pjūvio apyrankės fragmentas atsitiktinai rastas XIV pilkapyje (34:3 pav.).

Pajuostyje aptiktos ir 2 apyrankės keturkampio pjūvio lankeliu, t. y. juostinės apyrankės. Viena jų rasta XXI pilkapio vaiko kape Nr. 2 (36:4 pav.). Jos galai šiek tiek siaurėja ir yra puošti grioveliais – ranteliais. Apyrankės dydis (skersmuo) – 4,8 cm, juostelės plotis viduryje – 0,6 cm. Jau minėta, kad ši apyrankė primena keturkampio pjūvio apyrankes supvalintais galais, kurios labiausiai buvo nešiotos B2/C1 periode.

Kita juostinė apyrankė aptikta XIII pilkapio kape Nr. 2. Jos galai puošti sietelininiu raštu, lankelis – išilginiais grioveliais, ranteliais ir akutėmis (30:5 pav.). Apyrankės dydis – 4,2 × 5,3 cm, lankelio plotis – 0,6 cm. Kape apyrankė buvo rasta tik su žalvario karoliu. Juostinės keturkampio pjūvio apyrankės yra datuojamos C1b–C2 periodais.

Pajuostyje rasta įvairių žalvarinių įvijinių žiedų. Dalis jų padaryta iš apskrito pjūvio (VII pilk., k. Nr. 1, 30:3 pav.; VIII pilk., k. Nr. 3, 40:3 pav.; XIII pilk., k. Nr. 3, 28:4 pav.), dalis – iš pusiau apskrito (VIII pilk., k. Nr. 3, 40:2 pav.) ar trikampio pjūvio (XVII pilk., atsit. radinys, 34:6 pav.) vielos. Daugelis žiedų buvo sutrūkę, aprupėję. Žiedai yra nuo 2,5 iki 6 įvijų. Jų skersmuo – 2,1–2,3 cm. Kar-

40 pav. VIII pilkapis, kapas Nr. 3.

1 – ietigalio fragmentas, 2, 3 – įvijiniai žiedai, 4 – siauraašmenis pentinis kirvis. 1, 4 – geležis, 2, 3 – žalvaris
Abb. 40. Grabhügel VIII. Grab 3. 1 – Bruchstück der Lanzenspitze, 2, 3 – Spiralfingerringe, 4 – Schmalaxt mit Nacken.
1, 4 – Eisen, 2, 3 – Bronze.

tais viename kape buvo aptikti 2 iš skirtingos vielos padaryti žiedai (VIII pilk., vyro k. Nr. 3). Pajuosčio kapuose įvijiniai žiedai aptikti su B2 periodo pabai-gos-B2/C1 periodo, taip pat su C1a periodo pabai-gos-C2 periodo medžiaga.

Senajam geležies amžiui galima skirti dar 2 įvi-jinius žiedus, atsitiktinai rastus X ir XV pilkapiuose. Šie žiedai pagaminti iš apskrito pjūvio vielos, jų lankeliai puošti skersiniais grioveliais (37:3 ir 31:1 pav.). Žiedai yra 2,5–3 įvijų, jų skersmuo – 2,4–3,1 cm. Panašių žiedų užkeistais galais, paga-mintų iš apskrito pjūvio vielos ir puoštų skersiniais grioveliais, yra rasta Sargėnų kapinyno (Kauno m.) kape Nr. 13 (1938 m. tyrinėjimai, žr. Puzinas, 1938, pav. 27:4, 8). Čia jie rasti kartu su įvijiniais antsmilkiniais, II grupės antkakle trimitiniais galais, I grupės ritiniu smeigtuku, t. y. B1 periodo pabai-gos-B2 periodo medžiaga. Žiedų užkeistais galais rasta kitame Sargėnų kapinyno kape (LLM, I kn., Nr. 225), jų aptikta kai kuriuose Vakarų Lietuvos kapinyuose, kituose Žemaitijos ir Šiaurės Lietuvos pilkapiuose (Michelbertas, 1986, p. 151–152, pav. 61:4, 5). Dauguma jų skiriama B2–C1b periodams. Be abejo, Pajuosčio žiedus, puoštus skersiniais grioveliais, kaip atsitiktinius radinius, sunku tiksliai datuoti. Greičiausiai jie priklauso senojo geležies amžiaus pirmajai pusei. Dar vienas įvijinis žiedas su atlenktais į išorę galais, padarytas iš trikampio pjūvio vielos, buvo atsitiktinai rastas pilkapyne teritorijoje (33:8 pav.). Žiedas yra sutrūkęs į kelis fragmen-tus. Tokių žiedų buvo rasta kituose Žemaitijos ir Šiaurės Lietuvos pilkapyuose. Vienas jų rastas Muoriškių pilkapyuose, Biržų r. (V pilk., k. Nr. 3), kapo komplekse kartu su II grupės rateliniu smeigtuku. Muoriškių žiedą galima skirti C1b–C2 periodui. Kitas žiedas rastas Paalksnių pilkapyne, Kelmės r. (IV pilk., k. Nr. 2), turtingame moters kapo komplekse, kuriame buvo 2 įvijiniai antsmilkiniai, 2 II grupės apskrito pjūvio apyrankės, I grupės ritinis smeigtukas, prūsų serijos akinė segė, kitų B2 peri-odo pirmosios pusės daiktų. Taigi įvijiniai žiedai su atlenktais į išorę galais pilkapyne teritorijoje nešioti B2–C2 perioduose.

Papuošalams reikia skirti ir žalvarinius cilindrelius, atsitiktinai rastus VIII ir XV pilkapiuose (37:4 ir 31:2 pav.). Cilindrėlių ilgis – 2,7–3,7 cm, skersmuo – 0,6 cm. Tokie cilindreliai buvo naudojami drabužiams puošti.

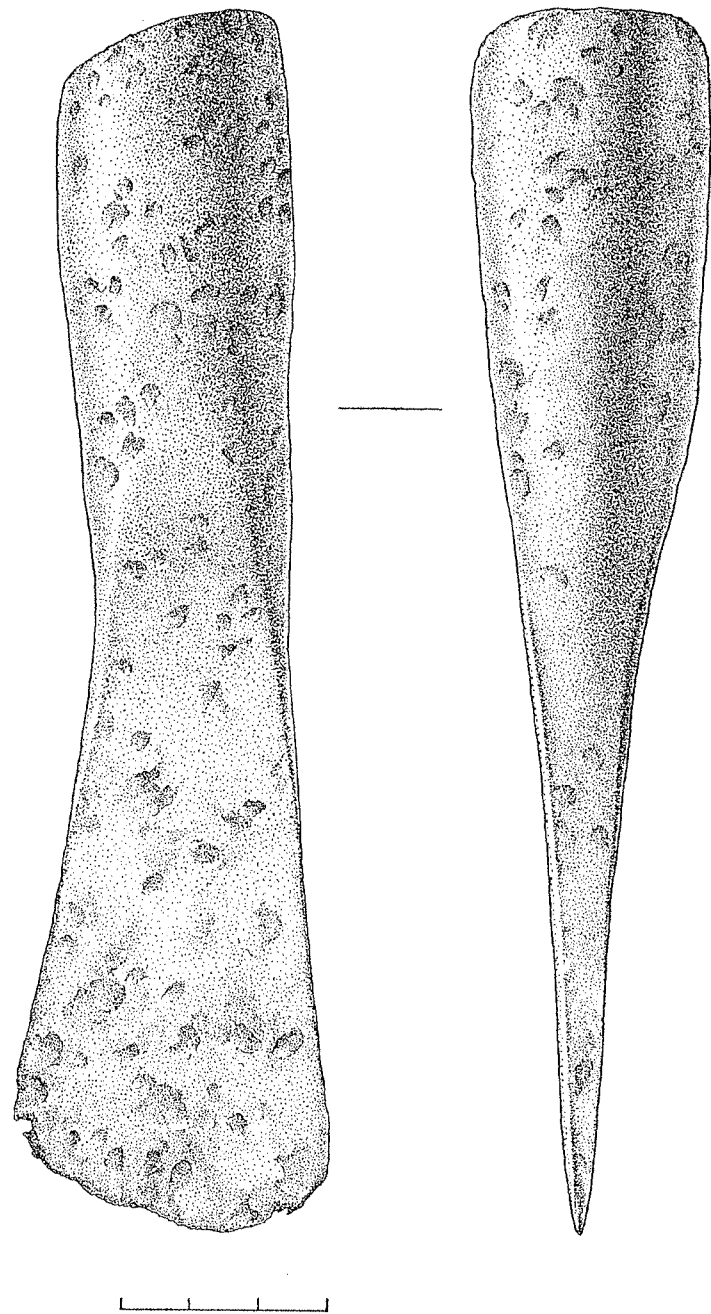
Pajuosčio cilindrelius sunku tiksliau datuoti. Vakarų Lietuvoje tokie cilindreliai žinomi iš B2 peri-odo paminklų. Rytų Lietuvoje labai daug jų yra aptikta C3–D periodų paminkluose.

Tokių senojo geležies amžiaus papuošalų yra ap-tikta Pajuosčio pilkapyne. Matyti, kad Pajuosčio gy-ventojai nešiojo tokius papuošalus: kai kuriuos bū-dingus platesniam europinio *Barbaricum* regionui (labai profiliuotos segės), patekusius iš Romos im-perijos provincijų (emalio ir stiklo karoliai), būdin-gus dabartinės Lietuvos ir Latvijos teritorijoje gyve-nusioms baltų gentims (antkaklės buoželiniais galais, ritiniai ir rateliniai smeigtukai, apskrito pjūvio apyrankės ir kt.), būdingus tik Lietuvos gyventojams (plokšteliniai antsmilkiniai). Rasta ir unikalių pa-puošalų (kaklo apvara iš žalvario karolių, įvijų ir azū-rinių kabučių, kai kurie kabučiai).

Didžiausią Pajuostyje aptiktų senojo geležies amžiaus darbo įrankių grupę sudaro geležiniai kir-viai. Pilkapyne rasti 7 įmoviniai kirviai (II pilk., k. Nr. 1, XVII pilk., k. Nr. 1, VI, VII, X, XIX pilka-piai, atsitiktiniai radiniai, 1 kirvis iš 1925 m. tyri-nėjimų). Šie kirviai turi cilindro formos įmovas, per-einančias į beveik tokio pat pločio ar šiek tiek platesnius ašmenis (36:6, 37:1, 39:1, 41, 42, 43 pav.). Matyti, kad dalis kirvių turėjo truputį ko-to link palenktus ašmenis. Kirvių aukštis – nuo 14,2 cm iki 20,5 cm, ašmenų plotis – 4,2–5,1 cm. Atrodo, kad kirvių aukštis priklausė nuo naudojimo laiko. Juo ilgiau kirvis buvo naudojamas, tuo dau-giau nugaląsta jo ašmenų dalis, tuo jis trumpesnis. Matyti, kad į kapus dėti ir beveik nauji, ir gerokai atitarnavę kirviai.

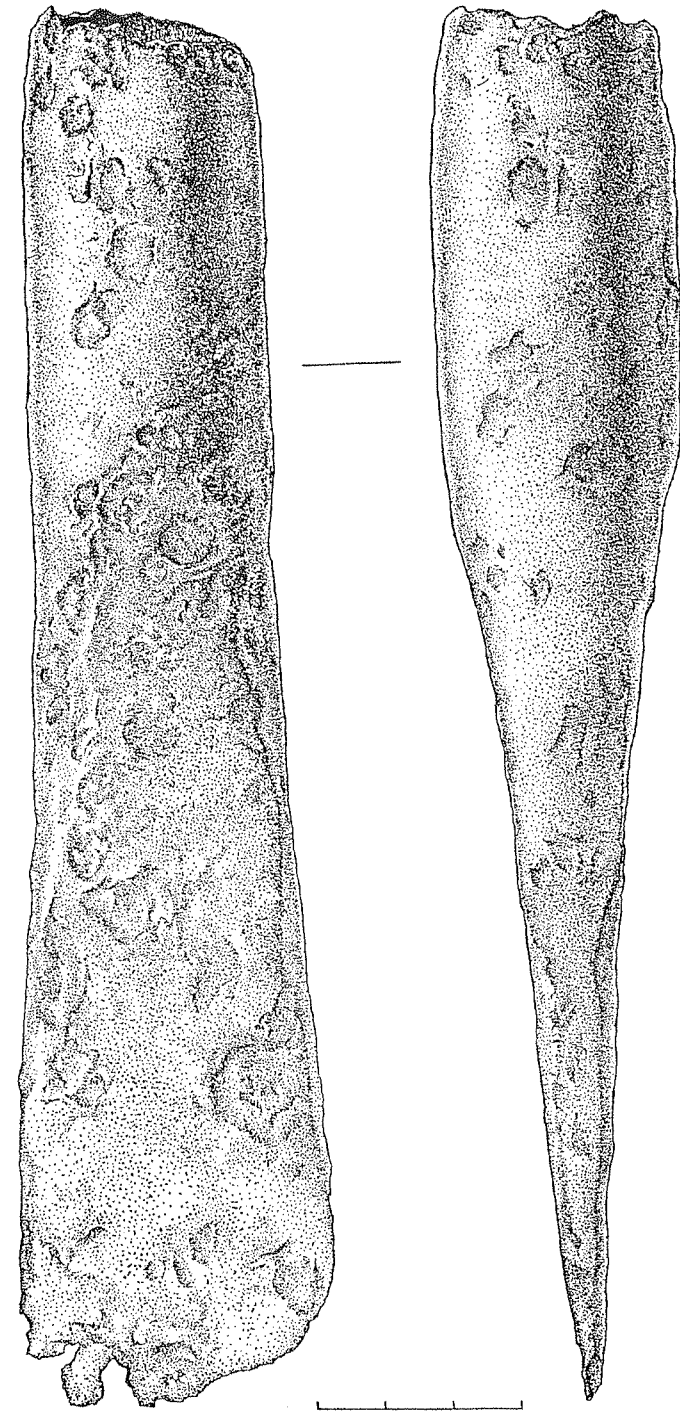
Kadangi Pajuosčio pilkapyuose įmoviniai kirviai yra daugiausia atsitiktiniai radiniai, o kapuose jie sudaro arba vieninteleles įkapes (II pilk., k. Nr. 2), arba aptikti tik su geležinio smeigtuko fragmentu (XVII pilk., k. Nr. 1), šiuos kirvius sunku tiksliau datuoti. Galima pažymėti, kad įmovinių kirvių se-nojo geležies amžiaus paminkluose aptikta beveik visoje Lietuvoje.

Pajuosčio pilkapyne daugiau rasta siauraašme-nių pentinių kirvių – net 11 (VII pilk., atsit. radi-nys, VIII pilk., k. Nr. 3, Nr. 4, Nr. 5 ir atsit. radi-nys, IX pilk., k. Nr. 3, XII pilk. – 2 kirviai, atsit. radiniai, XIII pilk., k. Nr. 1, XIV pilk. – atsit. radi-nys, III perkasa, k. Nr. 1). Šių kirvių pentis yra ap-vali, skylė kotui – apskritimo arba ovalo formos. Kir-

41 pav. II pilkapis, kapas Nr. 1.
Įmovinis kirvis. Geležis

Abb. 41. Grabbügel II. Grab 1. Tüllenbeil. Eisen.

42 pav. VI pilkapis, atsitiktinis radinys.
Įmovinis kirvis. Geležis

Abb. 42. Grabbügel VI. Einzelfund. Tüllenbeil. Eisen.

viai turi įvairaus ilgio liemenis, plėtėjančius ašmenų link (34:1, 38:1, 40:4, 44, 45, 46, 47, 48, 49:1, 2, 50 pav.). Visų kirvių ašmenys yra palenkti koto link. Kirvių aukštis – nuo 13,6 cm iki 22,5 cm, ašmenų plotis – 4,3–7,1 cm. Siauraašmenių pentinių kirvių matmenys taip pat priklausė nuo ašmenų nugalandimo. Pajuosčio pilkapių kapuose šie kirviai aptikti kartu su III grupės II pogrupio laipteline sege, geležiniu smeigtuku cilindrine galvute, todėl galima teigti, kad dalis jų dėta į kapus C1a periodo pabaigoje–C1b periode. Keliuose kapuose šio tipo kirviai buvo vienintelės įkapės.

Jau minėta, kad Pajuosčio siauraašmeniai pentiniai kirviai buvo aprašyti A. Malonaičio darbuose. Aptardamas visoje Lietuvoje rastus siauraašmenius pentinius kirvius, Malonaitis Pajuosčio kirvius skiria pirmos, ketvirtos, penktos ir aštuntos formos kirviams, nurodo šių formų kirvių paplitimo arealus (Malonaitis, 2000, p. 32–46, pav. 7, 12, 15, 21). Iš šio autoriaus pateiktų žemėlapių matyti, kad senajame geležies amžiuje pentiniai kirviai Žemaitijos ir Šiaurės Lietuvos pilkapynų teritorijoje buvo gana plačiai naudojami.

Ankstyviausi siauraašmeniai pentiniai kirviai žinomi iš Paragaudžio, kur dalis jų datuota B2 periodu (Michelbertas, 1997, p. 27).

Pajuostyje rasta ir geležinių peilių. Dalis jų yra tiesūs arba tiesia nugarėle (III, VII, VIII – 2 egz., IX ir XIX pilkapiai, atsit. radiniai). Didesnė dalis peilių buvo stipriai surūdiję, aptrupėję, išlikę tik fragmentiškai (33:4, 35:2, 39:5, 6, 7 pav.). Peilių ilgis – 9,3–13,4 cm. Tai įkalami į kotą peiliai. Kadangi visi peiliai yra atsitiktiniai radiniai, sunku tiksliau juos datuoti. Galbūt dalis jų (pilk. VII ir XIX) priklausė senajam geležies amžiui. VII pilkapyje peilis rastas šalia siauraašmenio pentinio kirvio, XIX pilkapyje rasta tik senojo geležies amžiaus daiktų. Kituose pilkapiuose rasti peiliai gali būti tiek iš senojo, tiek iš vėlyvojo geležies amžiaus, kadangi šių peilių formos nesikeitė labai ilgą laiką.

XI pilkapyje atsitiktinai rastas peilis lenkta nugarėle (35:7 pav.). Jo ilgis – 14,2 cm, ašmenų plotis per vidurį – 2,1 cm. Peilis yra blogai išlikęs, aptrupėjęs. XXI pilkapyje atsitiktinai rastas peilis lenkta įkote (peilis neišliko). Jo ilgis – 15 cm. Vienas peilio galas buvo nulaužtas.

Peiliai lenkta nugarėle gerai žinomi iš kitų Žemaitijos ir Šiaurės Lietuvos bei Latvijos senojo gele-

žies amžiaus pilkapynų. Paragaudžio pilkapyne tokių peilių rasta su B2–B2/C1 periodų medžiaga, taigi jie dėti į kapus jau senojo geležies amžiaus pirmojoje pusėje.

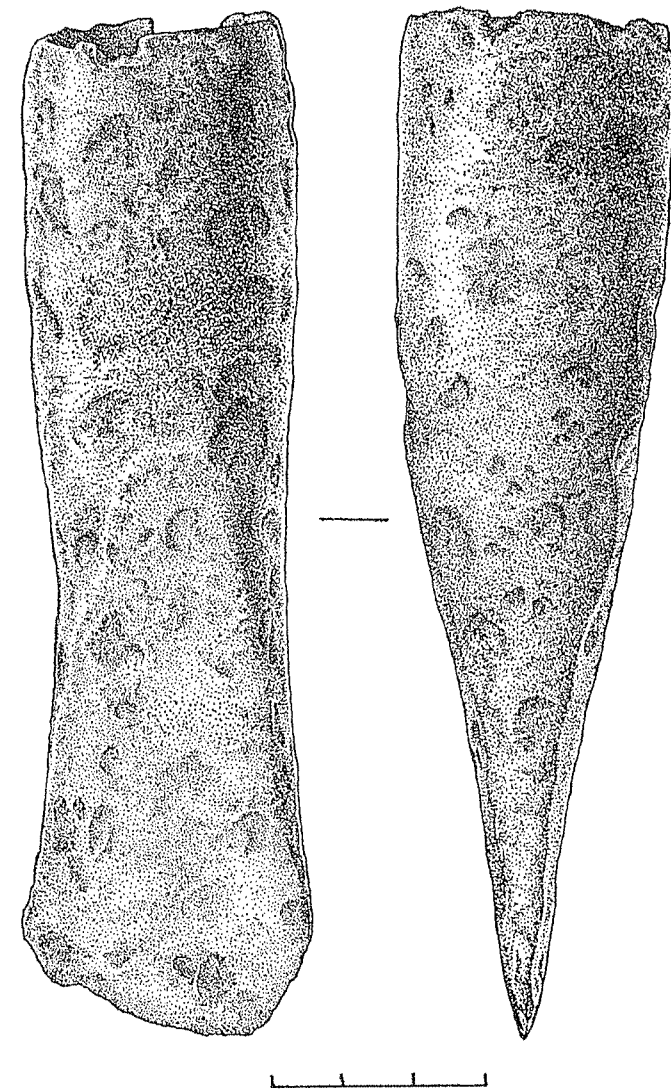
Pajuosčio pilkapiuose rastos 3 geležinės ylos (V pilk., atsit. radinys, VI pilk., k. Nr. 1, VIII pilk., k. Nr. 6). Ylos yra blogai išlikusios, surūdijusios, aptrupėjusios. VIII pilkapio kapo Nr. 6 ylos (32:2 pav.) ilgis (matuota tyrinėjimų metu) buvo 9 cm, įkote keturkampio pjūvio. Kape yra rasta kartu su paausuotų stiklo ir emalio karolių apvara, VI pilkapio kape Nr. 1 – su III grupės apskrito pjūvio apyranke, t. y. su B2 periodo medžiaga.

VIII pilkapio kape Nr. 9 buvo rasta žalvarinė adata. Jos ilgis – 5,3 cm. Kape ji rasta su kaklo apvara iš žalvario įvijos, karolių ir pūsmėnūlio pavidalo kabučio. Šį kapą pagal radinius sunku tiksliau datuoti. Minėta, kad pūsmėnūlio pavidalo kabučių aptinkama su B2/C1–C3 periodų medžiaga. Adata buvo stipriai korodavusi, neišliko.

Iš darbo įrankių apžvalgos matyti, kad Pajuosčio gyventojai senajame geležies amžiuje buityje naudojo dviejų rūšių kirvius – įmovinius ir pentinius siauraašmenius, įvairius peilius, kitus smulkius darbo įrankius. Tačiau to laikotarpio kapuose rasta labai mažai ginklų.

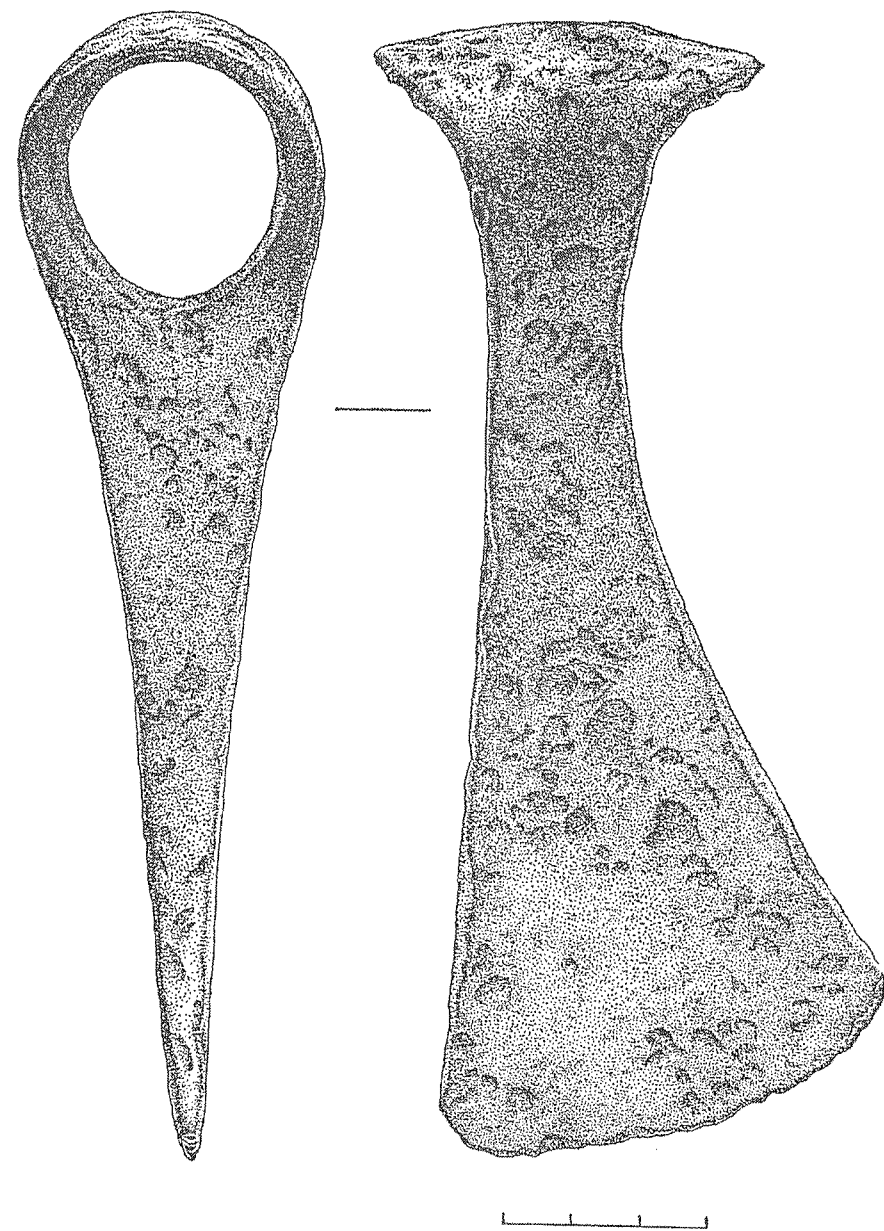
Vienintelis ginklas, aptiktas VIII pilkapio apardytame kape Nr. 3, yra geležinio įmovinio ietigalio fragmentas – plunksna (40:1 pav.). Ji yra išstęsto rombo formos ir turi rombinį pjūvį. Plunksnos ilgis – 16 cm. Kape ietigalis rastas su siauraašmeniu pentiniu kirviu ir dviem įvijiniais žiedais. Tai nėra tikslūs chronologiniai rodikliai. Manychiau, kad ietigalį galima datuoti senojo geležies amžiaus antrąja puse.

Baigiant kalbėti apie Pajuosčio pilkapyno senojo geležies amžiaus radinius, reikėtų trumpai aptarti ir audinių liekanas. Jų rasta VI pilkapio kape Nr. 1 (29 ir 51 pav.). Minėta, kad šiuos audinius detalai yra aptarusi E. Pečeliūnaitė (Pečeliūnaitė, 1998, p. 69–70). Toliau remsiuosi šios tyrinėtojos išvadomis. Minėtame kape galvos ir krūtinės srityje buvo rasta trijų skirtingų vilnonių audinių fragmentų. Audiniai buvo tamsiai rudai žalsvos, tamsiai žalios ir šviesiai rudos, tamsiai rudos spalvos. Audinių pynimas – rombinis ruoželis, sustiprintas ruoželis ir laužytas ruoželis. Audiniai keturnyti, turintys dvi metmenų ir dvi ataudų perdangas 2/2. Siūlų sukimas ZZ. Du iš minėtų audinių dažyti indigu. Trečiasis

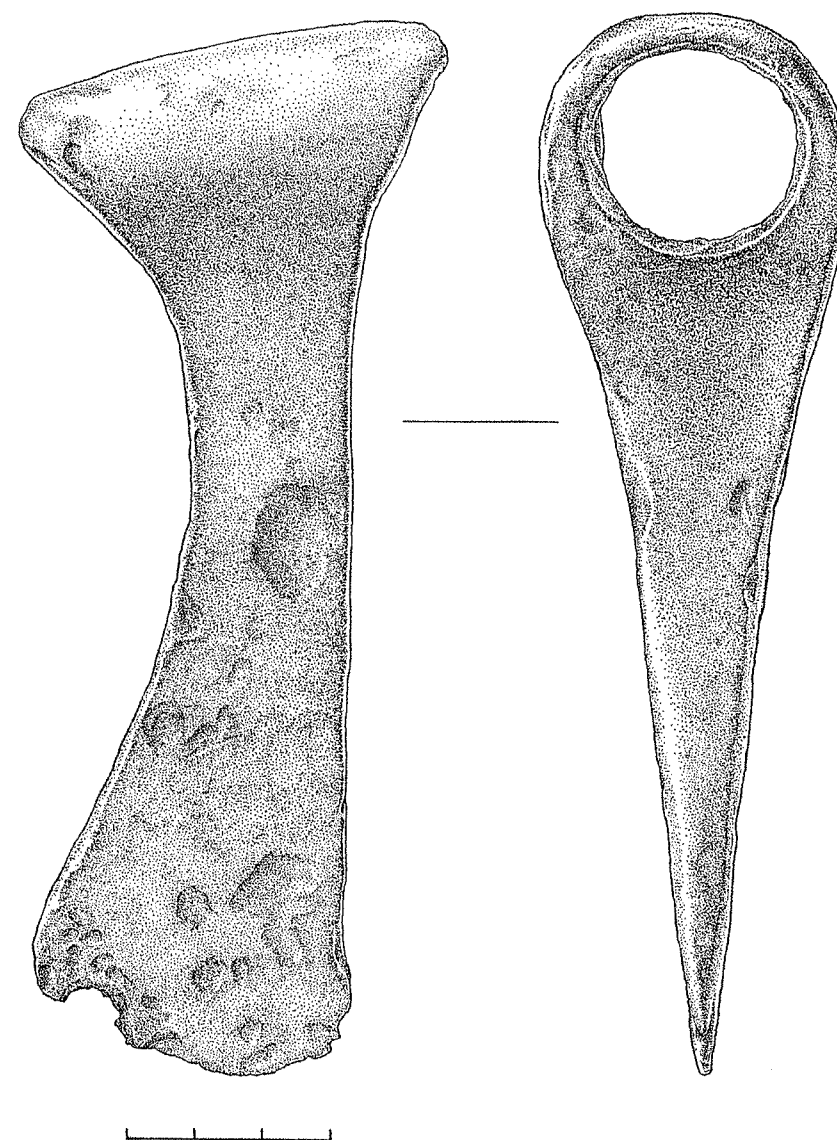
43 pav. VII pilkapis, atsitiktinis radinys. Įmovinis kirvis. Geležis

Abb. 43. Grabhügel VII. Einzelfund. Tüllenbeil. Eisen.

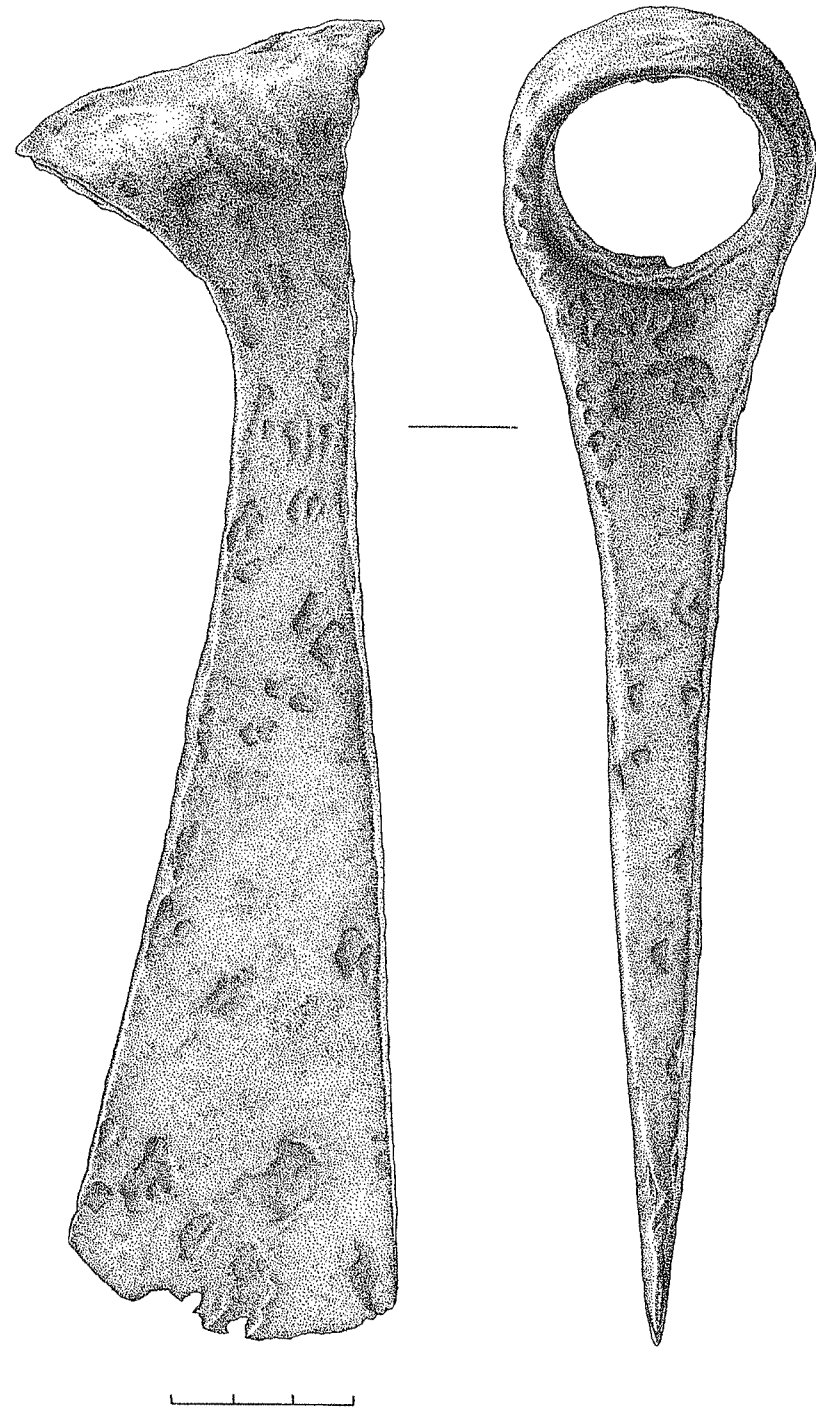
44 pav. VII pilkapis, atsitiktinis radinys.
Siauraašmenis pentinis kirvis. Geležis

Abb. 44. Grabhügel VII. Einzelfund. Schmalaxt mit Nacken. Eisen.

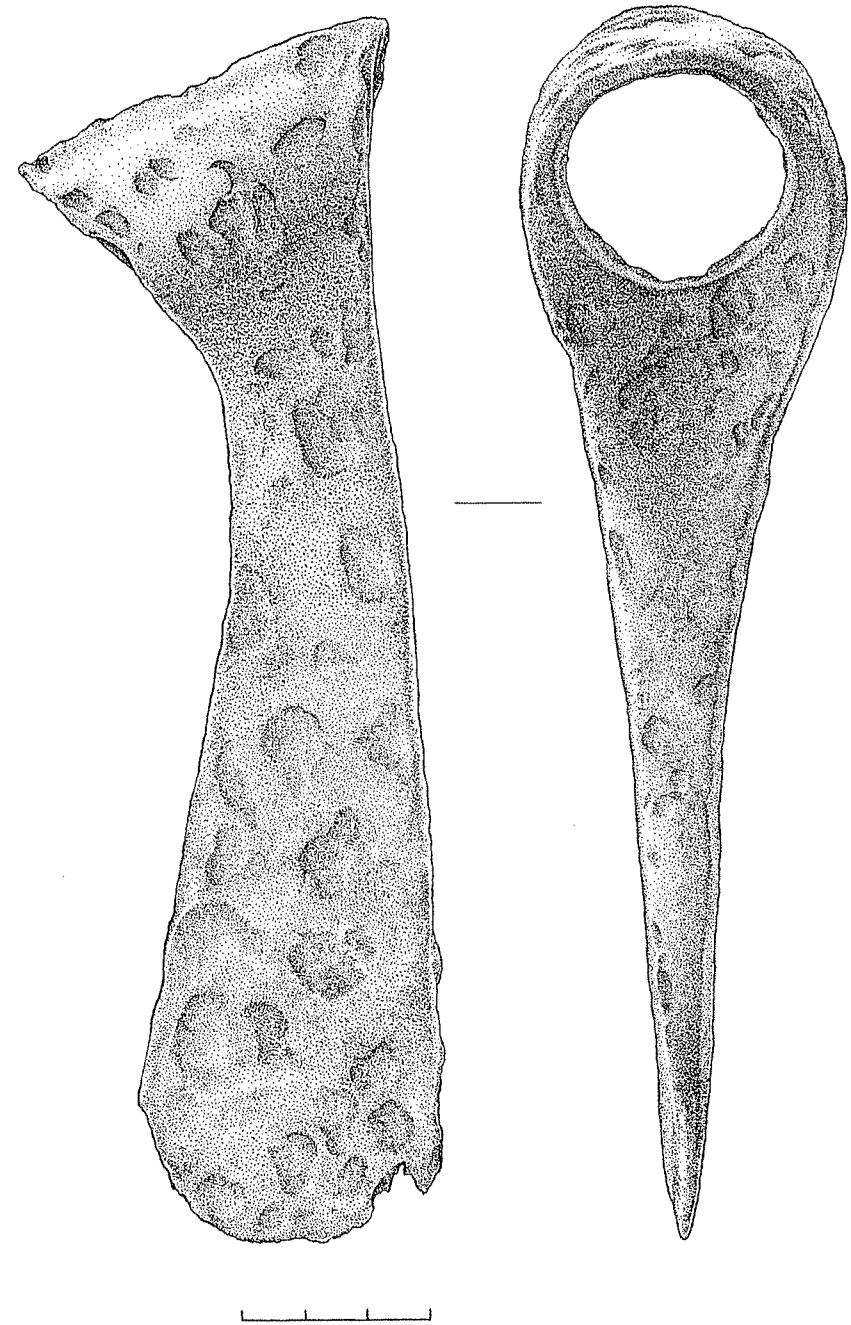

45 pav. VIII pilkapis, kapas Nr. 4.
Siauraašmenis pentinis kirvis. Geležis

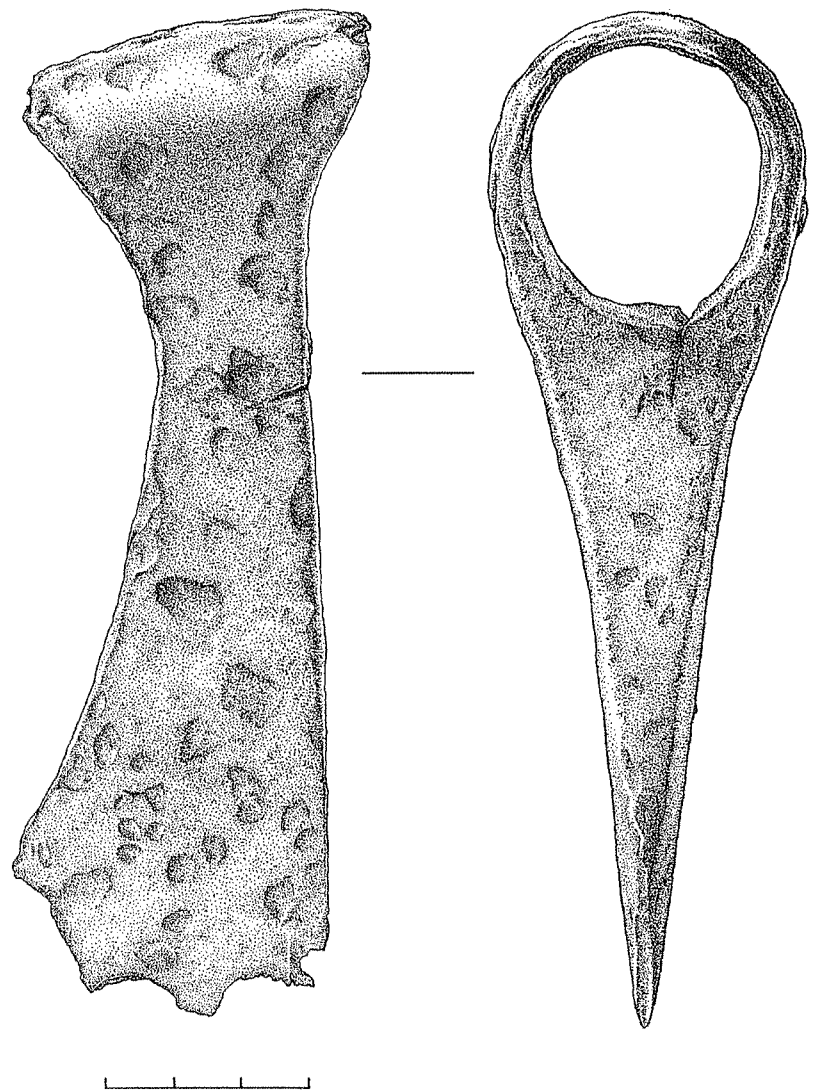
Abb. 45. Grabhügel VIII. Grab 4. Schmalaxt mit Nacken. Eisen.

46 pav. VIII pilkapis, kapas Nr. 5.
Siauraašmenis pentinis kirvis. Geležis
Abb. 46. Grabhügel VIII. Grab 5. Schmalaxt mit Nacken. Eisen.

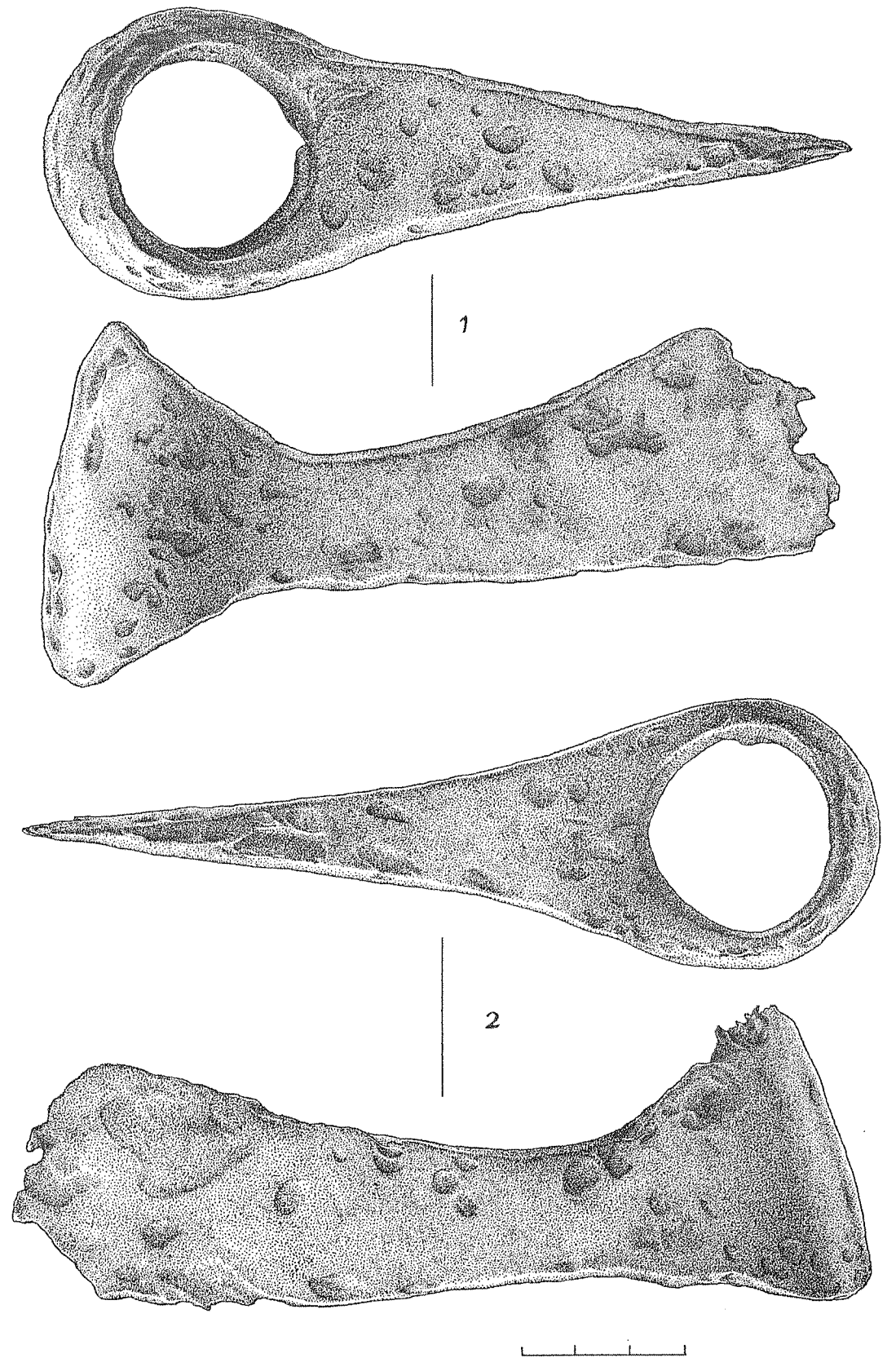

47 pav. VIII pilkapis, atsitiktinis radinys.
Siauraašmenis pentinis kirvis. Geležis
Abb. 47. Grabhügel VIII. Einzelfund. Schmalaxt mit Nacken. Eisen.

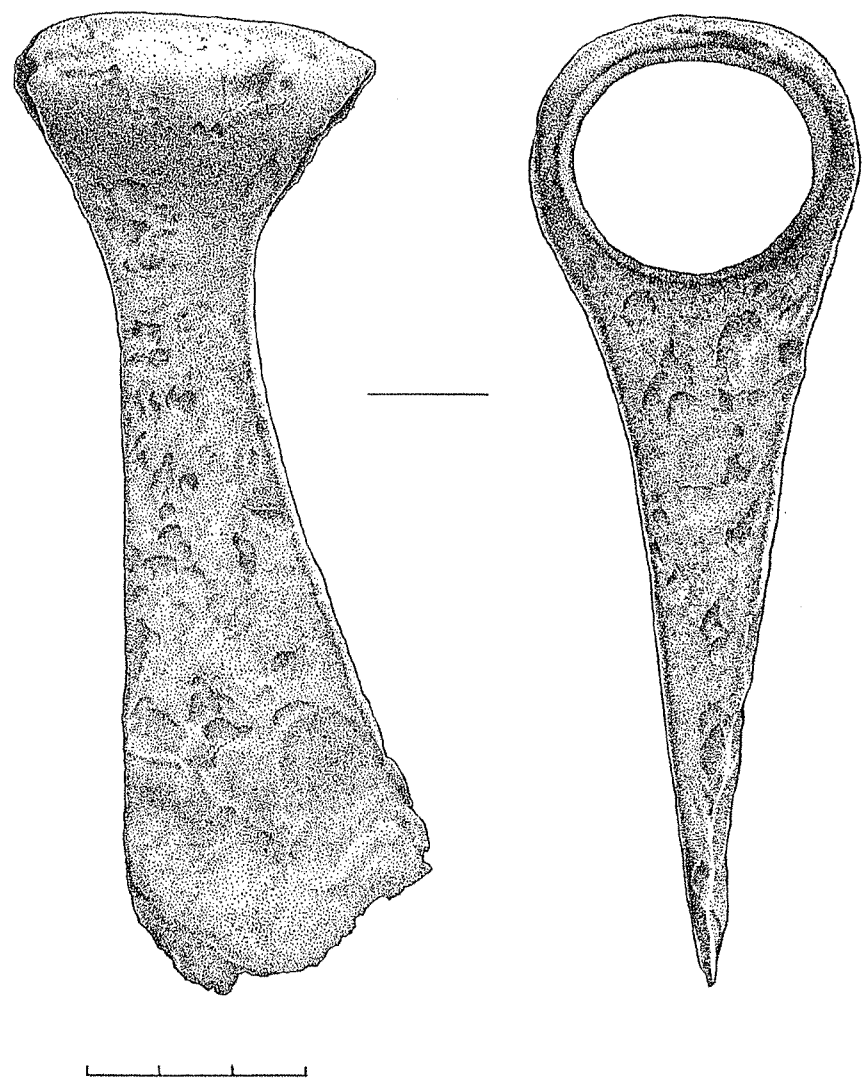
48 pav. IX pilkapis, kapas Nr. 3.
Siaurašmenis pentinis kirvis. Geležis

Abb. 48. Grabbügel IX. Grab 3. Schmalaxt mit Nacken. Eisen.

49 pav. XII pilkapis, atsitiktiniai radiniai.
1, 2 – siaurašmeniai pentiniai kirviai. Geležis

Abb. 49. Grabbügel XII. Einzelfunde. 1, 2 – Schmaläxte mit Nacken. Eisen.

50 pav. III perkasa, kapas Nr. 1.
Siaurašmenis pentinis kirvis. Geležis
 Abb. 50. Grabungsfläche III. Grab 1. Schmalaxt mit Nacken. Eisen.

51 pav. VI pilkapis, kapas Nr. 1.
Audinio liekanos. Vilna
 Abb. 51. Grabhügel VI. Grab 1. Reste der Gewebe. Wolle.

audinys, puoštas žalvariniais pusrutulio formos spurgeliais, galėjo būti kažkokio galvos apdangalo liekanos. Prie pastarojo audinio buvo likęs 5 cm pakraštėlis, vytas laužtu ruoželiu. Ir audiniui, ir pakraštėliui buvo naudoti tie patys siūlai. Pakraštėlis buvo vytas lentelėmis. Audiniai rasti kape, kurį galima skirti B2 periodui.

Įdomu tai, kad dalis audinių buvo dažyta indigu, kuris nudažo mėlynai. Indigu dažytų audinių fragmentų, be Pajuosčio, dar yra rasta Lazdininkų kape Nr. 6 (Kretingos r.) ir Paragaudžio XX pilkapije kape Nr. 1 (Pečeliūnaitė, 1998, p. 74). E. Pečeliūnaitės nuomone, sunku pasakyti, ar drabužiai, ar audiniai, ar tik dažiklis buvo atvežti į dabartinės Lietuvos teritoriją. Jie galėjo būti atkeliavę iš romėniškų provincijų.

Taigi galima teigti, jog dalis Pajuosčio gyventojų senajame geležies amžiuje nešiojo mėlynus drabužius.

Tokios įkapės aptiktos Pajuosčio pilkapyje senojo geležies amžiaus kapuose.

Vidurinio ir vėlyvojo geležies amžiaus daiktai. Aptarti šio laikotarpio daiktus taip pat reikėtų pradėti nuo papuošalų. Noriu iš karto pažymėti, kad kai kurie vidurinio ir vėlyvojo geležies amžiaus dirbiniai nėra labai tiksliai datuojami, jų chronologinės ribos yra gana plačios. Ypač sunku datuoti kai kuriuos pavienius, atsitiktinius radinius, kilusius iš suardytų kapų. Ir šiame darbo skyrelyje nebus plačiau aptariamos visų dirbinių radimvietės, kadangi jos skelbtos „Lietuvos TSR archeologijos atlas“ (LAA, IV, 1978), kitų autorių darbuose.

Pajuosčio pilkapyje vidurinio ir vėlyvojo geležies amžiaus kapuose aptikta galvos, kaklo, krūtinės ir rankų papuošalų.

Galvos papuošalus sudaro apgalviai. Jų rasta dviejuose apardytuose moterų kapuose. IX pilkapije kape Nr. 2 rastas 7 eilių apgalvis iš žalvarinių įvijų ir trumpų žalvarinių skardinių cilindrių (apgalvio dalis – 52:1 pav.). Įvijos yra iš pusiau apskrito pjūvio vielos. Jų ilgis – 5,2–5,8 cm, skersmuo – 0,5–0,6 cm. Cilindriai sulenkinti iš plonos skardos. Jų ilgis – 1–1,7 cm, skersmuo – 0,8–1 cm. Dalis cilindrių puošta skersiniais grioveliais. Apgalvio plotis (aukštis) buvo 6 cm. Tyrinėjimų metu geriau buvo išlikusi tik priekinė apgalvio dalis, kuri ištiesi dengė mirusiosios kaklą. Apgalvis buvo suvertas ant virvutės tokia tvarka: 7 cilindriai, iš abiejų pusių po 7

įvijos, vėl 7 cilindriai ir 7 įvijos. Apgalvis toliau dengė mirusiosios smilkinius ir galvos šonus virš ausų. Pakaušio srityje buvo aptikta sveikų ir sutrupėjusių įvijų, paskirų cilindrių. Tikriausiai apgalvis buvo nešiojamas virš kažkokio galvos apdangalo, nes po apgalviu ir virš jo buvo užsikonservavusių organinės medžiagos liekanų (atrodo, odos ir audinio). Tokio tipo apgalvis Lietuvos teritorijoje aptiktas pirmą kartą.

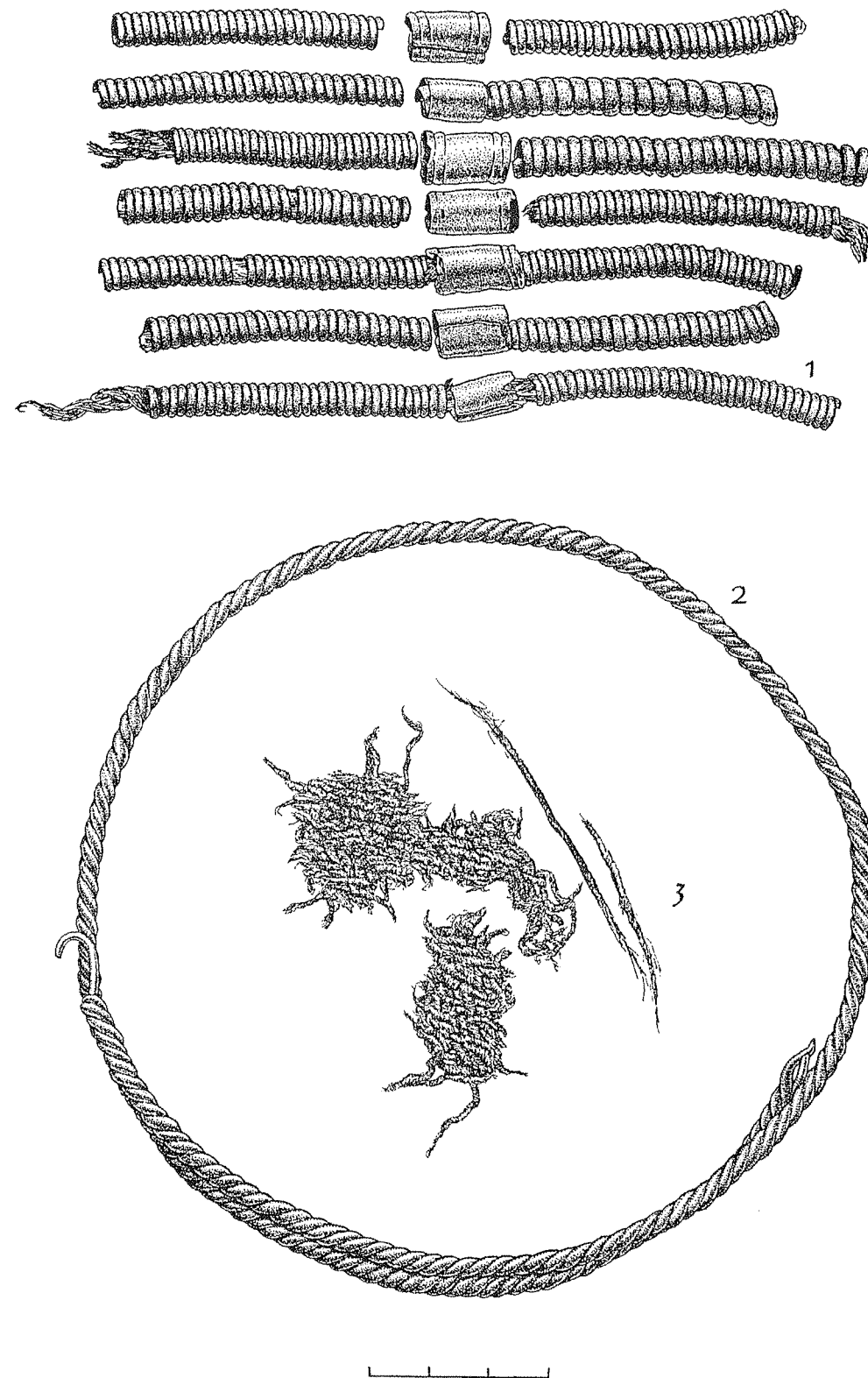
Kape apgalvis buvo aptiktas kartu su dviem antkaklėmis – ramentiniais ir vytine kilpiniais galais, keliais įvijiniais žiedais. Antkaklės ramentiniais galais pradėtos nešioti Rytų Lietuvoje jau VII–VIII a. (Tautavičius, 1996, p. 184), nors labiausiai jos paplito IX–X a. (Volkaitė-Kulikauskienė, 1970, p. 148). Vytinės antkaklės kilpiniais galais nešiotos nuo VIII iki X–XI a. ar net vėliau (Tautavičius, 1996, p. 185; Volkaitė-Kulikauskienė, 1970, p. 152–153). Dėl šios priežasties sunku tiksliau datuoti tiek IX pilkapije kape Nr. 2 rastą apgalvį, tiek patį kapą. Vis dėlto tikėtinausia kapo komplekso data – IX a.

Žalvarinių cilindrių nuo panašių apgalvių Pajuosčioje rasta ir atsitiktinai (X pilk., 54:11 pav., IX pilk., 1971 m. atsit. radinys pilkapyje). Matyt, apgalvių iš įvijų ir cilindrių Pajuosčio kapų įkapėse turėjo būti daugiau.

Kito palyginti neblogai išlikusio apgalvio liekanos buvo rastos XI pilkapije moters kape Nr. 1 (55 pav.). Jį sudarė žalvarinės įvijos ir skiriamosios plokštelės. Įvijos buvo padarytos iš pusiau apskrito pjūvio vielos ir suvertos ant augalinio pluošto (lininių?) virvutės. Įvijų ilgis – 4,3–4,4 cm, skersmuo – 0,5 cm. Apgalvis buvo penkių eilių. Įvijos skyrė plokštelės, padarytos iš plonos skardos. Plokštelės buvo uždėtos ant virvutės ir sulenktos užpakalinėje dalyje. Geriau buvo išlikusios 6 plokštelės, aptikti dar kelių plokštelių fragmentai. Plokštelių dydis – 1,6 × 3, 1,7 × 3, 1,9 × 3 cm. Visos plokštelės ornamentuotos iškiliais skrituliukais, sudarančiais du stačiakampius. Prie apgalvio buvo rasta odos liekanų.

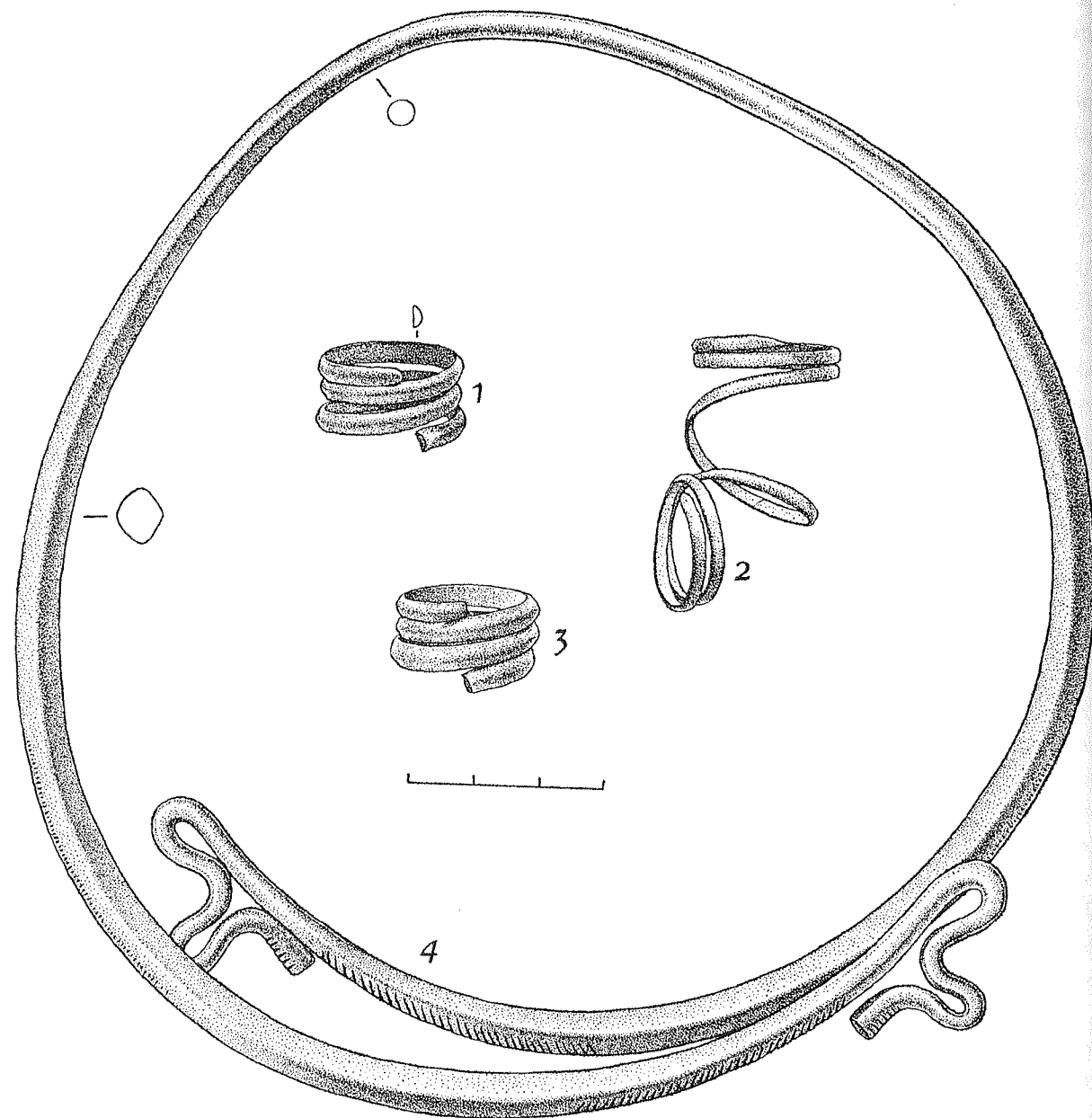
Kape apgalvis buvo rastas su žalvarine tordiruota antkakle suplokštintais kilpiniais galais, kryžiniu smeigtuku, įvijinėmis apyrankėmis ir žiedais, tačiau šie daiktai mažai padeda nustatyti tikslesnę apgalvio chronologiją.

Apgalviai iš žalvario įvijų ir keturkampių skardinių plokštelių yra žinomi iš kitų Šiaurės Lietuvos archeologinių paminklų. Jų yra aptikta Jauneikiuo-

52 pav. IX pilkapis, kapas Nr. 2.

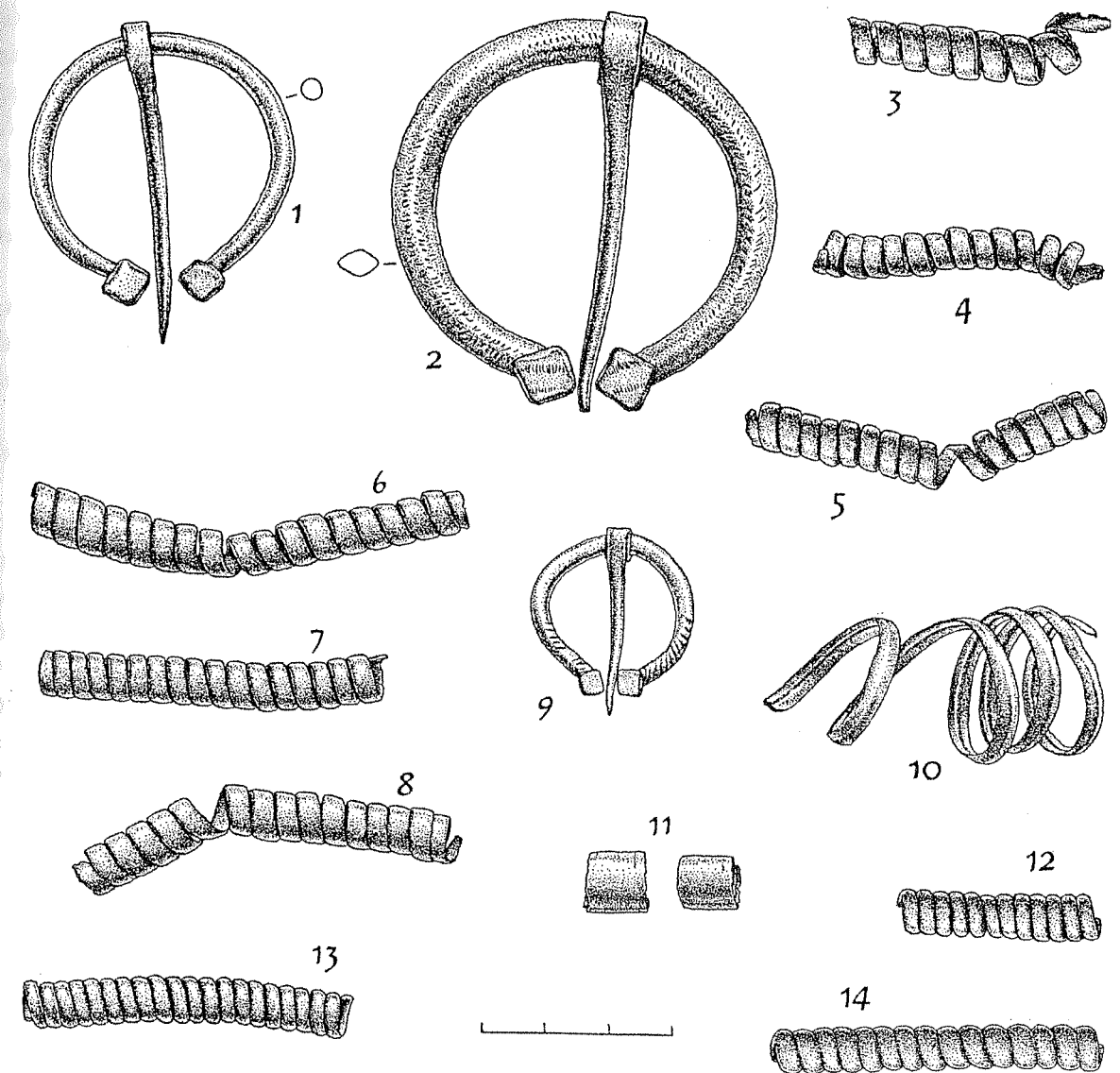
1 – apgalvio detalės, 2 – vytinė antkaklė kilpiniais galais, 3 – audinio liekanos. 1, 2 – žalvaris, 3 – vilna
Abb. 52. Grabhügel IX. Grab 2. 1 – Details der Stirnbinde, 2 – gewundener Halsring mit Ösen, 3 – Reste der Gewebe.
1, 2 – Bronze, 3 – Wolle.

53 pav. IX pilkapis, kapas Nr. 2.

1-3 – įvijiniai žiedai, 4 – antkaklė ramentiniiais galais. Žalvaris

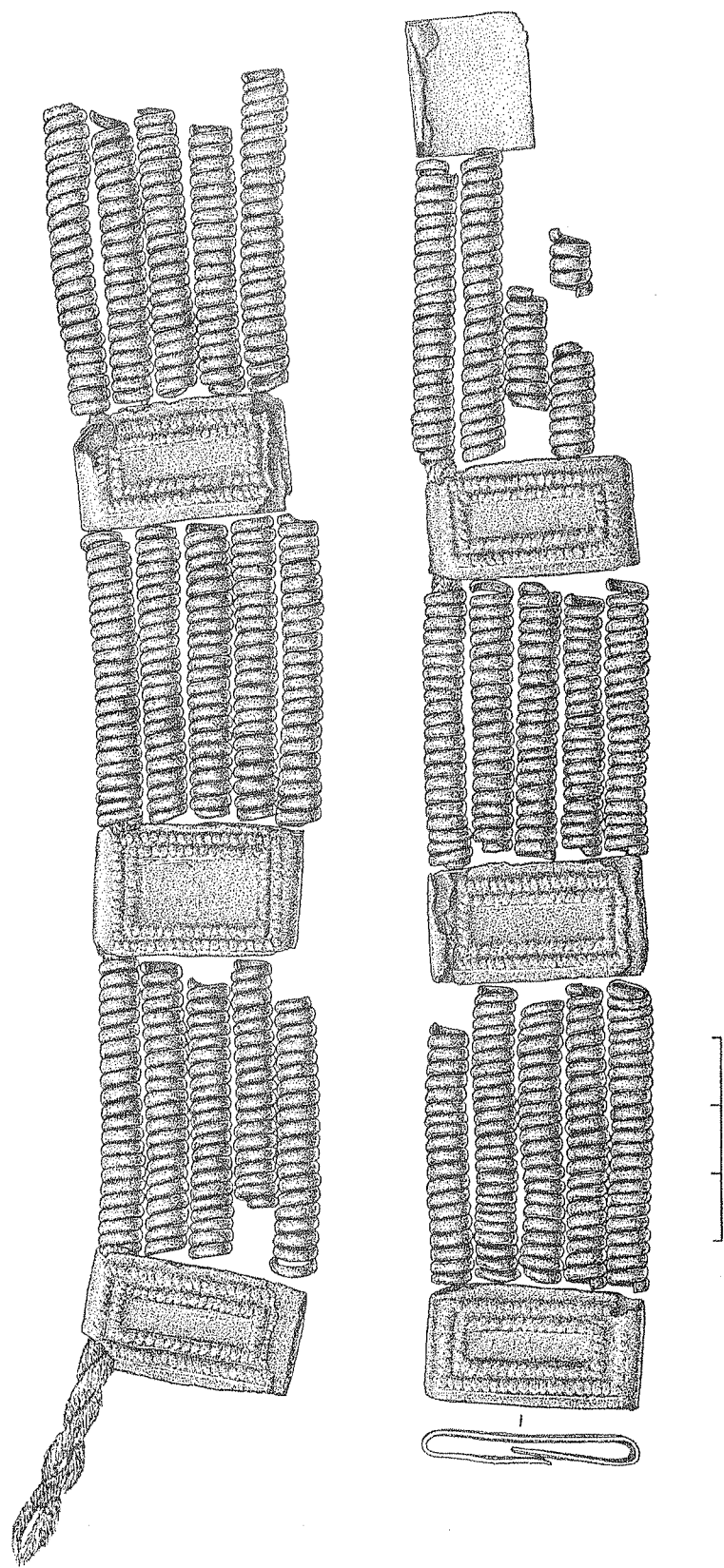
Abb. 53. Grabhügel IX. Grab 2. 1-3 – Spiralfingerringe, 4 – Halsring mit Krückenenden. Bronze.

54 pav. VIII pilkapis, atsitiktiniai radiniai.

1, 2 – pasaginės segės, 3-8 – įvijos. IX pilkapis, atsitiktiniai radiniai. 9 – pasaginė segė, 10 – įvijinis žiedas. X pilkapis, atsitiktiniai radiniai. 11 – cilindreliai, 12-13 – įvijos. XIV pilkapis, atsitiktinis radinys. 14 – įvija. Žalvaris

Abb. 54. Grabhügel VIII. Einzelfunde. 1, 2 – Hufeisenfibeln, 3-8 – Spiralen. Grabhügel IX. Einzelfunde. 9 – Hufeisenfibel, 10 – Spiralfingerring. Grabhügel X. Einzelfunde. 11 – Zylinderchen, 12-13 – Spiralen. Grabhügel XIV. Einzelfund. 14 – Spirale. Bronze.

55 pav. XI pilkapis, kapas Nr. 1.
Apgalvio liekanos. Žalvaris

Abb. 55. Grabhügel XI. Grab 1. Reste der Stirnbinde. Bronze.

se, Joniškio r., IX–XI a. moterų kapuose (Vaškevičiūtė, 1987, p. 22, pav. 2:2; 1992, p. 131), Pavirvytės kapinyne, Akmenės r. (Vaškevičiūtė, 1992, 11 pav.). Šio tipo apgalviai laikomi latgališkais, nes daugiausia jų rasta Latvijoje, latgalių žemėse (Šnore E., 1987, IV. tab.:1–4, 16–17. lpp.; Zariņa, 1970, 69. att., 112–114. lpp; Radiņš, 1999, 40. att.:3, 56. lpp; ir kt.), kur jie nešioti iki XIII a. Apgalvis su skardinėmis plokštelėmis, ornamentuotomis taip pat, kaip ir Pajuosčio XI pilkapio kapo Nr. 1 apgalvio plokštelės, yra rastas Koknesės kapinyne (Žeiere, 2002, 14. att.:1). Dar kelių Koknesėje rastų apgalvių plokštelės taip pat turi panašų ornamentą, tik tarp stačiakampių yra įkomponuoti apskritimai (Žeiere, 2002, 14. att.:2, 3).

Realiausia Pajuosčio XI pilkapio kapo Nr. 1 apgalvio data – IX–X a. Atkreipia dėmesį vienas dalykas – abu apgalviai Pajuostyje rasti turtinguose moterų kapuose.

Šiek tiek daugiau Pajuostyje rasta kaklo papuošalų – žalvarinių antkaklių.

XII pilkapio vaiko kape Nr. 2 rasta perlaužta į 2 dalis antkaklė balneliniais-ramentiniais galais. Jos lankelis yra apskrito, vietomis beveik keturkampio pjūvio, neornamentuotas. Tik balnelis puoštas skersiniais grioveliais (56:2 pav.). Antkaklės skersmuo – 14 cm. Kadaisė sulūžusios antkaklės lankelio vietos buvo surištos siūlu. Sprendžiant pagal ploną lankelį, balnelio formą, antkaklę galima skirti VII–VIII a. Panaši antkaklė rasta Požerės kapinyne, Šilalės r., VII–VIII a. vyro kape Nr. 76 (Tautavičius, 1984, p. 108, pav. 8:5), panašią balnelio formą turi antkaklė iš Jakšiškio pilkapyno, Anykščių r. I pilkapio degintinio kapo (2000 m. tyrinėjimai), datuojamo taip pat VII–VIII a.

Antkaklės balneliniais galais Lietuvos teritorijos baltų genčių pradėtos nešioti dar VI a., naudotos iki XI a. Jų aptikta lietuvių, žemgalių ir sėlių, mažiau – žemaičių, aukštaičių ir kuršių paminkluose (Tautavičius, 1996, p. 182; LAA, IV, p. 25–26, žemėl. 16:1). Gana daug tokių antkaklių rasta Latvijos sėlių, latgalių ir žemgalių paminkluose. Rasta jų taip pat Estijoje, pavienių Suomijoje ir Švedijoje (plg. Urtāns, 1977, 21. lpp.; Tautavičius, 1996, p. 183–184; ir kt.). Matyt, tai buvo Lietuvos ir Latvijos baltų genčių papuošalas, patekęs mainų keliu į finougrių ir germanų žemes.

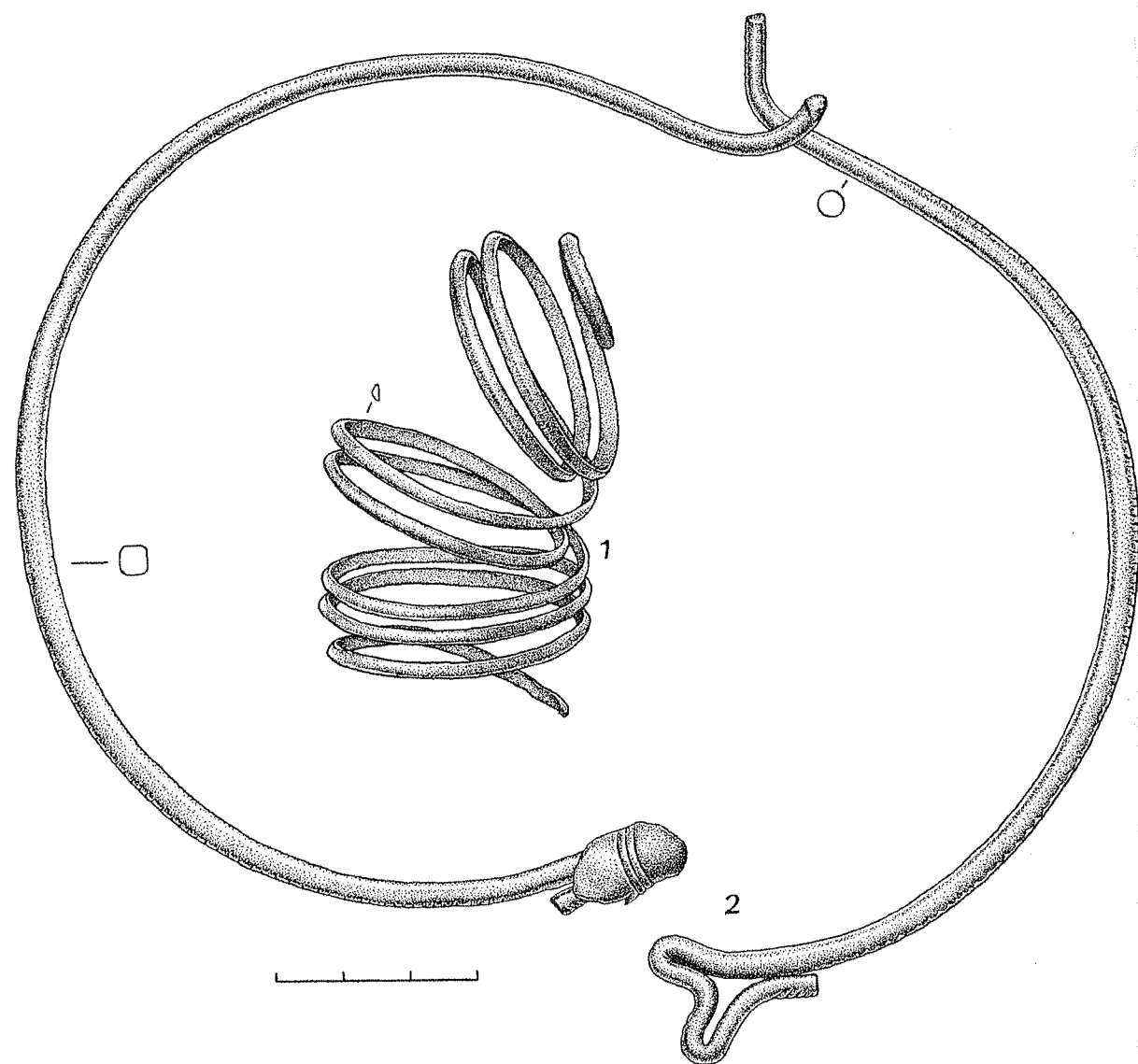
Pajuosčio kapuose (IX pilk., k. Nr. 2, XII pilk., k. Nr. 1) ir atsitiktinai (XII pilk.) rasta žalvarinių antkaklių užkeistais ramentiniais galais. Sveikų antkaklių (53:4, 57:1 pav.) lankeliai užpakalinėje dalyje kartais yra apskrito pjūvio, šonuose – kampuoto pjūvio, priekinėje dalyje ornamentuoti trikampėlių eilėmis, ranteliais. Skersiniais grioveliais ornamentuoti ir ramentai. Antkaklių skersmuo – 14–15,5 cm. Atsitiktinai rastas antkaklės fragmentas (58:4 pav.) turi eglutės raštu puoštą lankelio dalį. Kiti kapuose rasti daiktai mažai padeda nustatyti tikslesnę Pajuosčio antkaklių balneliniais galais chronologiją. Kaip minėta, šių antkaklių chronologinės ribos labai plačios – nuo VII a. iki IX–X a. Reikia ir Pajuosčio antkaklės laikyti esant plačiausio jų paplitimo laikotarpiu – IX–X a.

Antkaklių ramentiniais galais daugiausia aptikta Šiaurės Lietuvos archeologijos paminkluose, kiek mažiau jų rasta Rytų Lietuvos pilkapiuose, žemaičių ir kuršių kapinyuose (LAA, IV, p. 26–27, žemėl. 16:2; Tautavičius, 1996, p. 184). Šių antkaklių aptikta taip pat Latvijoje, žemgalių ir latgalių teritorijoje (LPA, 56. tab.:3; Radiņš, 1999, 86. att.:1; ir kt.). Matyt, iš minėtų baltų žemių šios antkaklės pateko į šiaurės vakarų Rusijos žemes (Сепреева, 1978, рис. 1:1, с. 35–37), Smolensko sritį (Шмидт, 1962, рис. 6:33).

Pajuostyje minėtame IX pilkapio moters kape Nr. 2 rasta vytinė antkaklė kilpiniais galais (52:2 pav.). Ji suvyta iš 2 vielų. Galai yra nutrupėję. Antkaklės skersmuo – 12,9 cm, lankelio storis – 0,5 cm. Kitos vytinės antkaklės kilpiniais galais liekanos rastos XII pilkapio kape Nr. 1. Čia aptiktos 2 iš tokios antkaklės sulenktos apyrankės (57:2, 3 pav.). Buvusios antkaklės lankelio skersmuo – 0,6 cm. Vienoje apyrankėje išlikusi antkaklės galo kilpelė. Abiejuose kapuose kartu rasta ir antkaklių ramentiniais galais, taigi ir vytinės antkaklės kilpiniais galais taip pat reikia datuoti IX–X a.

Vytinės antkaklės kilpiniais galais buvo nešiojamos didžiulėje baltų genčių ir jų kaimynų teritorijoje. Daugiausia šių antkaklių rasta Vakarų ir Centrinėje Lietuvoje (kuršių, lamatiečių, skalvių, aukštaičių žemėse), pavienių – vakarinėje Žemaitijoje, Šiaurės ir Rytų Lietuvoje. Už Lietuvos ribų jų aptikta prūsų žemėse, Latvijos Kurzemėje, šiaurinėje finougrių teritorijoje (Volkaitė-Kulikauskienė, 1970, p. 152–153; Tautavičius, 1996, p. 185.).

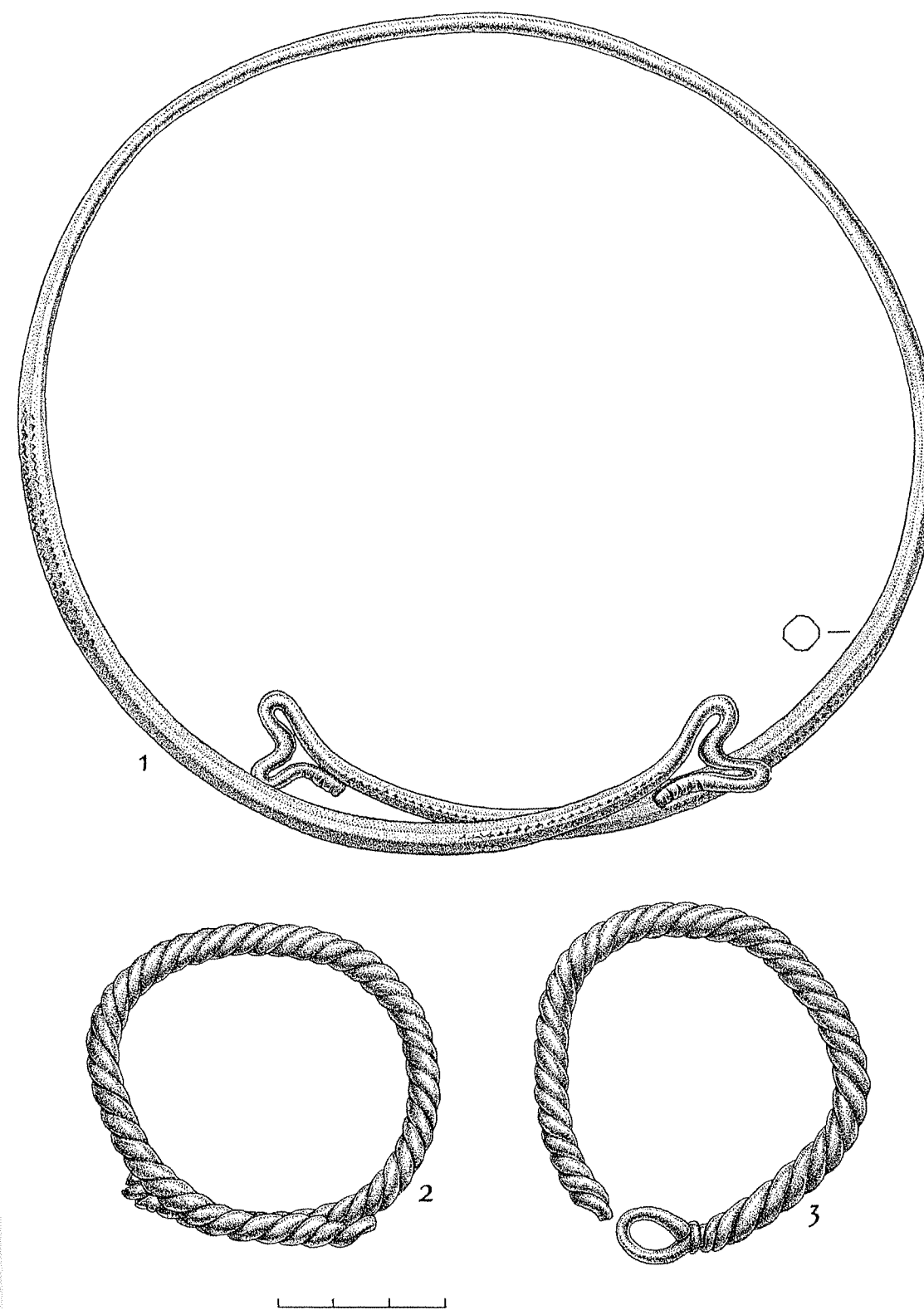
Artima vytinėms antkaklėms kilpiniais galais antkaklė rasta XI pilkapio moters kape Nr. 1. Tai

56 pav. XII pilkapis, kapas Nr. 2.

1 – antkaktė balneliniais-ramentiniais galais, 2 – įvijinė apyrankė. Žalvaris

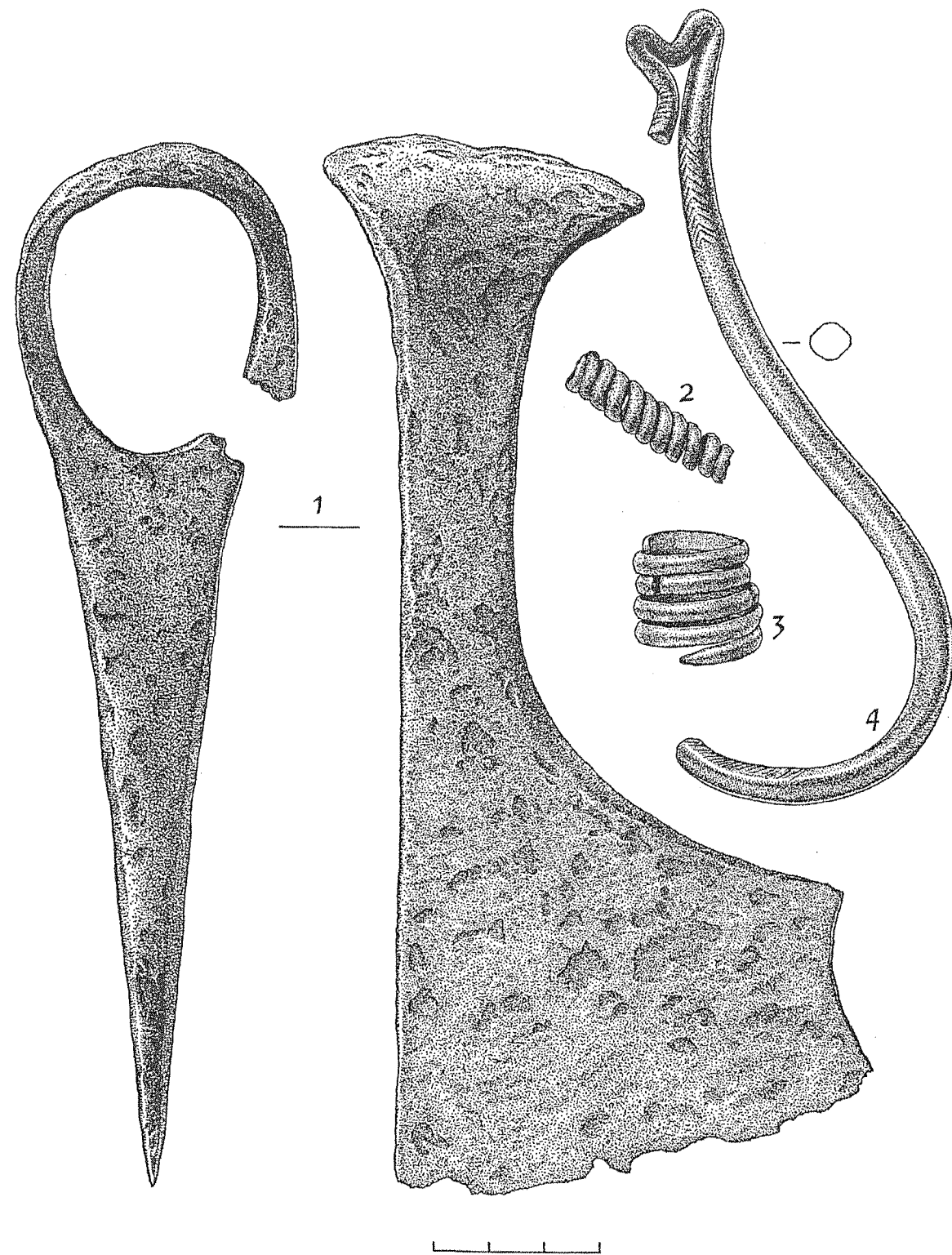
Abb. 56. Grabbügel XII. Grab 2. 1 – Halsring mit Sattel- und Krückenenden, 2 – Spiralarmring. Bronze.

57 pav. XII pilkapis, kapas Nr. 1.

1 – antkaktė ramentiniais galais, 2, 3 – apyrankės. Žalvaris

Abb. 57. Grabbügel XII. Grab 1. 1 – Halsring mit Krückenenden, 2, 3 – Armringe. Bronze.

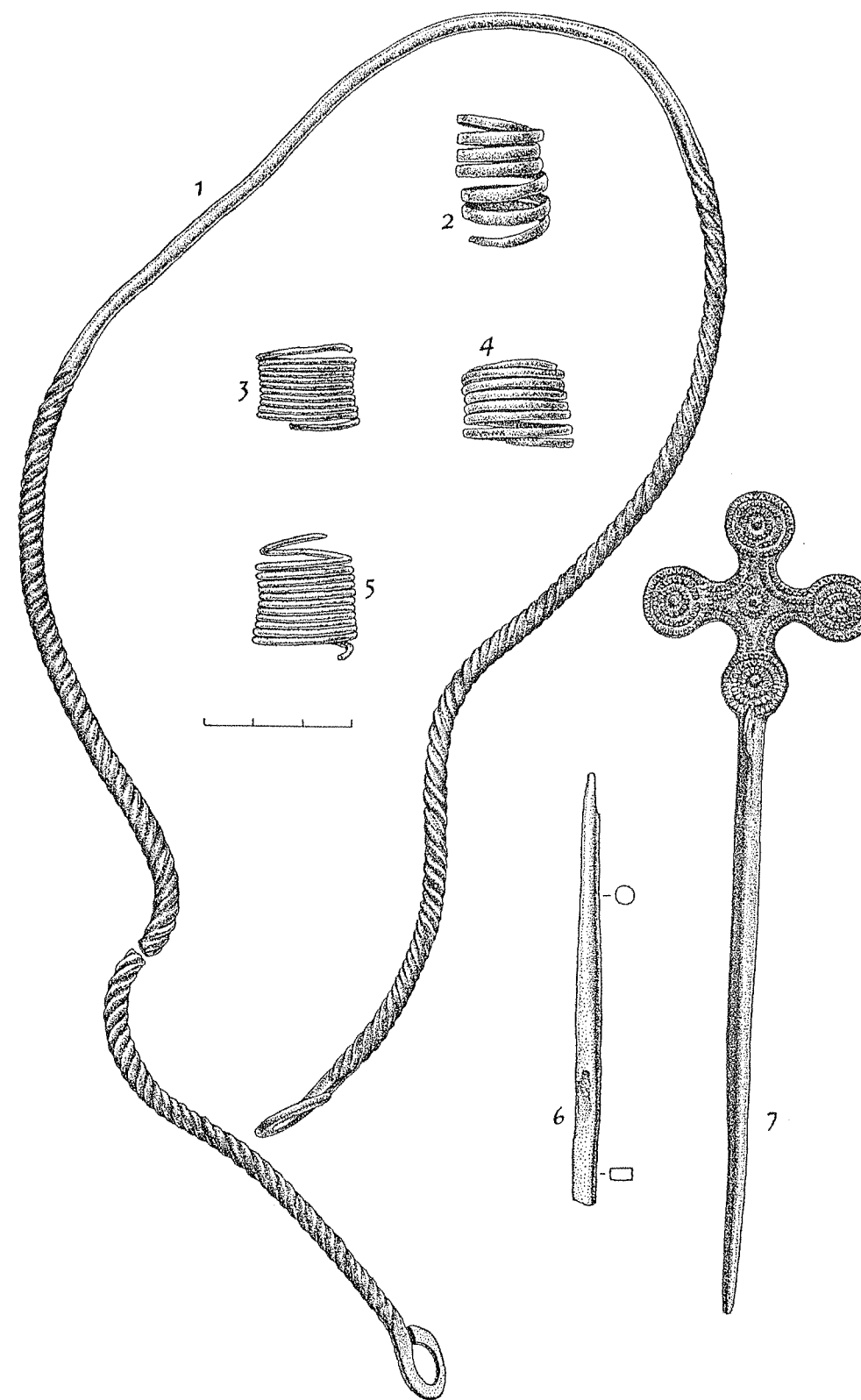

58 pav. XII pilkapis, atsitiktiniai radiniai.

1 – plačiašmenis pentinis kirvis, 2 – įvija, 3 – žiedas, 4 – antkaklės ramentiniais galais dalis.

1 – geležis, 2–4 – žalvaris

Abb. 58. Grabhügel XII. Einzelfunde. 1 – Breitaxt mit Nacken, 2 – Spirale, 3 – Fingerring, 4 – Teil des Halsringes mit Krückenenden. 1 – Eisen, 2–4 – Bronze.

59 pav. XI pilkapis, kapas Nr. 1.

1 – antkaklė kilpiniais galais, 2–5 – įvijiniai žiedai, 6 – yla, 7 – kryžinis smeigtukas.

1–5, 7 – žalvaris, 6 – geležis

Abb. 59. Grabhügel XI. Grab 1. 1 – Halsring mit Ösen, 2–5 – Spiralfingerringe, 6 – Pfiem, 7 – Kreuznadel. 1–5, 7 – Bronze, 6 – Eisen.

antkaklė apskrito pjūvio lankeliu, kuris šonuose yra tordiruotas ir baigiasi dviem išplotomis kilpelėmis (59:1 pav). Antkaklė deformuota, sulaužyta. Tordiruoto lankelio skersmuo – 0,4 cm, galų kilpų skersmuo – 0,7–0,9 cm. Antkaklė datuotina IX–X a.

Nors Lietuvos archeologinėje medžiagoje aptikta gana daug antkaklių tordiruotais lankeliais, antkaklių tordiruotu lankeliu ir kilpelėmis tipas archeologinėje literatūroje nėra išskirtas (plg. LAA, IV, p. 10–33; Volkaitė-Kulikauskienė, 1970, p. 139–154; Tautavičius, 1996, p. 173–186). Matyt, Pajuosčio antkaklė yra iki šiol nežinomas tipas.

Pajuosčio VIII pilkapyje buvo rasta sulaužytos antkaklės lankelio dalis (61:4 pav.). Lankelis yra apskrito skersinio pjūvio, jo skersmuo – 0,4 cm. Šiuo metu sunku pasakyti, kokia buvo ta antkaklė, kadangi jos galai neišlikę.

Greičiausiai kaklo papuošalams priklauso ir kelios žalvarinės trapecinės skardelės, aptiktos XI pilkapyje ir pilkapyje teritorijoje (62:2, 6, 7 pav.). Skardelės viršutinėje dalyje su skylutėmis, blogai išlikusios, aptrupėjusios. Jų dydis – apie $1,8 \times 2,5$ cm. Panašios skardelės grandelėmis dažniausiai būdavo prikabinamos prie antkaklių užkeistais plokščiais galais (LLM, I kn., Nr. 381; Volkaitė-Kulikauskienė, 1970, p. 146–147; Tautavičius, 1996, p. 181–182). Antkaklių užkeistais plokščiais galais su kabučiais aptikta šiaurės rytų Lietuvos vėlyvojo geležies amžiaus paminkluose. Ypač ši antkaklių forma mėgta gretimoje Latgaloje, kur jų rasta daugiausia XI–XII a. paminkluose (Šnore E., 1994, 105–107. lpp., 2. att.).

Kaklo ir krūtinės papuošalams reikia skirti ir keliolika žalvarinių įvijų, padarytų iš pusiau apskrito pjūvio vielos. XII pilkapiro kapo Nr. 3 kaklo aparvoje buvo rastos 4 įvijos (63:2 pav.). Jos buvo nevienodo ilgio ir skersmens. Įvijų ilgis – 2–6 cm, skersmuo – 0,6–0,9 cm. Kai kuriuose pilkapiuose (VIII, X, XI, XII, XIV) panašių įvijų, kilusių iš suardytų kapų, rasta atsitiktinai (54:3–8, 12–14, 58:2, 62:1, 3). Dar viena įvija buvo gauta iš A. V. Sadausko (62:9 pav.). Dauguma įvijų yra aplaužytos, sulankstytos. Sveikesnių ilgis – 3,8–6,8 cm, skersmuo daugiausia – 0,7–0,8 cm, nors pasitaikė ir 0,5 cm skersmens.

VI pilkapyje atsitiktinai buvo rastos 2 įvijos, padarytos iš trikampio pjūvio vielos (64:8, 9 pav.). Jų ilgis – 4,2–4,4 cm, skersmuo – 0,8 cm. Visas minėtas įvijas sunku tiksliau datuoti. Pavyzdžiui, XII

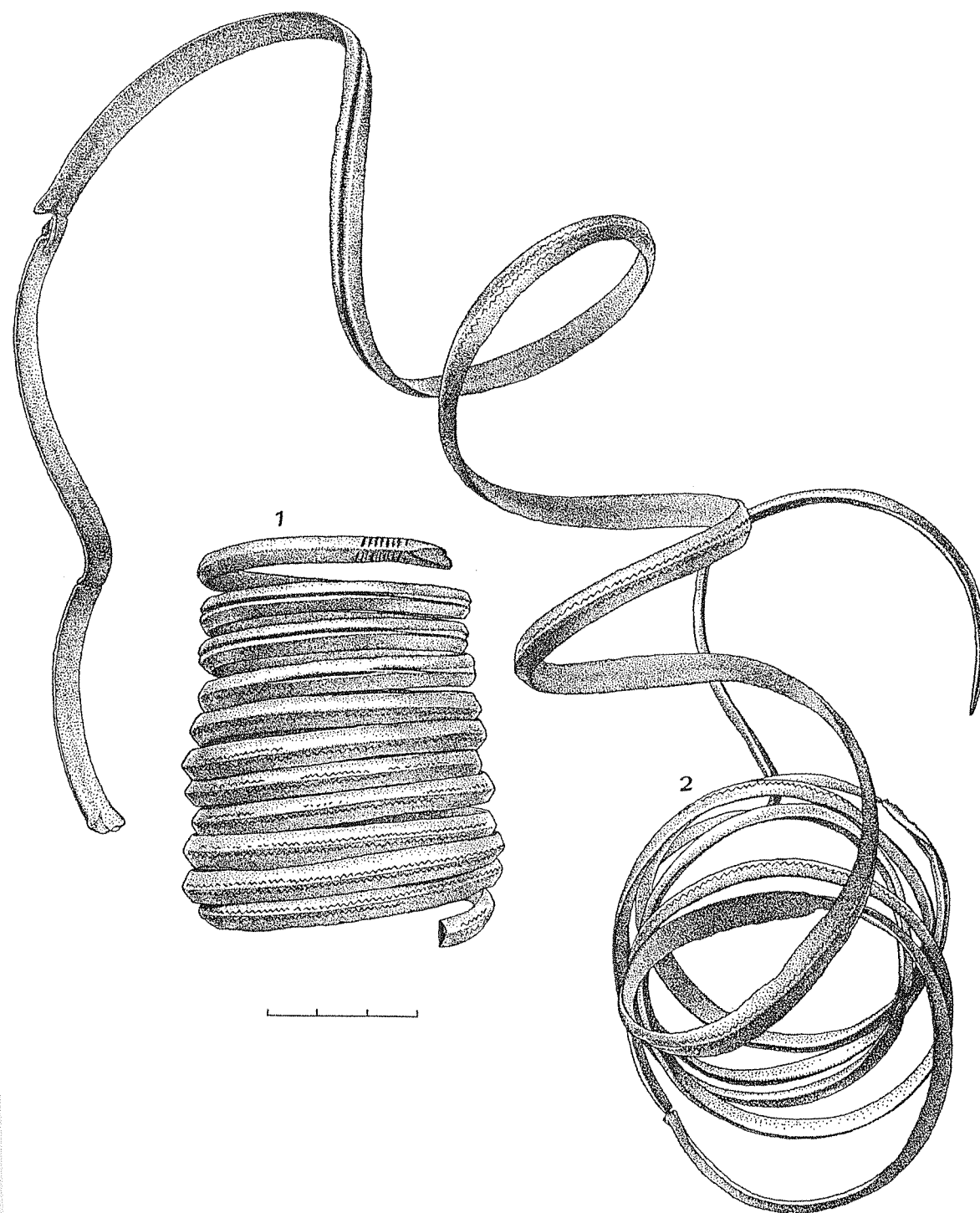
pilkapiro kape Nr. 3, be minėtos kaklo aparvos, buvo rastas tik įvijinis žiedas. Tik VIII pilkapyje įvija buvo rasta greta žalvarinės pasaginės segės keturkampiais galais (54:1 pav.). Matyt, abu daiktai kilę iš to paties suardyto kapo. Deja, šių segių chronologija plati. Jos pasirodė IX a. pabaigoje, labiausiai nešiotos X–XI a. (Volkaitė-Kulikauskienė, 1970, p. 16). Sprendžiant pagal Pajuosčio pilkapių, kuriuose buvo rastos minėtos įvijos, kapų ir atsitiktinių daiktų chronologiją, dauguma įvijų gali būti kilusios iš suardytų IX–X a. kapų.

Kaip minėta, dalis įvijų buvo kaklo aparvose. Tačiau įvijos galėjo būti naudojamos ir drabužiams įvairiose vietose papuošti. VIII pilkapiro vyro kape Nr. 2 nedidelė 2 cm ilgio įvija iš pusiau apskrito pjūvio vielos buvo rasta mirusiojo dešiniojo kelio srityje. Kad įvijos naudotos drabužiams puošti, rodo kitų paminklų tyrinėjimų duomenys. Pavyzdžiui, tyrinėtame Visėtiškių pilkapyne, Anykščių r., kapuose ir atsitiktinai taip pat buvo rasta gana daug žalvarinių įvijų (Kazakevičius, 2000, pav. 29, 35, 43, 47, 48, 61, 70, 72, 76, 81, 83, 84, 91, 92, 97, 116, 117). To paties pilkapyje XI pilkapiro moters kape Nr. 8 įvijos puošė galvos dangą. Ten dalis įvijų aptikta ir vyrų kapuose, juosmens srityje (X pilk., k. Nr. 8), todėl logiška Vytauto Kazakevičiaus išvada, kad dalis įvijų galėjo puošti audinius – drabužius (Kazakevičius, 2000, p. 54).

Krūtinės papuošalus sudaro žalvarinės segės ir smeigtukai. Pajuosčio pilkapyje rasta pasaginių segių. 3 segės priklauso pasaginių segių cilindriniais galais grupei. Jų aptikta VIII pilkapiro vyro kape Nr. 2 (65:2 pav.), XII pilkapiro vyro kape Nr. 4 (66:2 pav.) ir III pilkapyje (atsit. radinys, 67:2 pav.). Visų segių lankeliai yra apskrito pjūvio, kai kurie puošti skersiniais grioveliais. Segių skersmuo – 4,4–6,1 cm, galų plotis – 0,5 cm. Kapuose segės aptiktos su plačiašmeniu pentiniu kirviu, juostiniu E tipo ietigaliu, puoštu skliautiniu raštu, apyranke gyvuliniais galais. Manychiau, kad Pajuosčio pasaginių segių cilindriniais galais chronologija – X a.

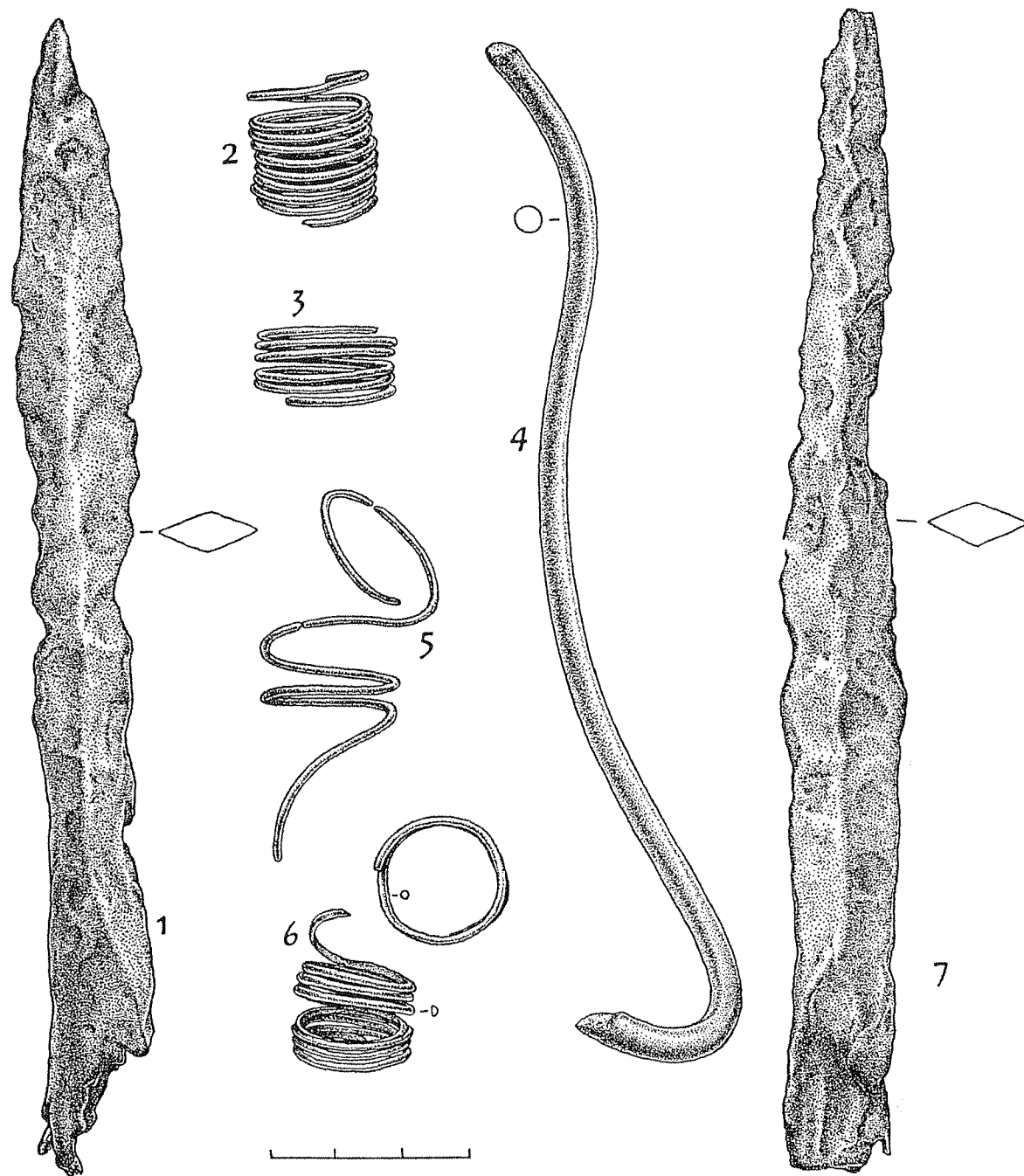
Daugiausia šio tipo segių rasta Vakarų Lietuvos laidojimo paminkluose, nors jos nešiotos Žemaitijoje ir šiaurės Lietuvoje (LAA, IV, p. 48–49, žemėl. 33:1; Volkaitė-Kulikauskienė, 1970, p. 161; ir kt.).

Pajuostyje atsitiktinai (III pilk., VIII pilk. – 2 segės, IX pilk.) rastos ir 4 pasaginės segės keturkampiais galais (54:1, 2, 9, 67:3 pav.). Jos yra skirtingo

60 pav. XI pilkapis, kapas Nr. 1.
1, 2 – įvijinės apyrankės. Žalvaris

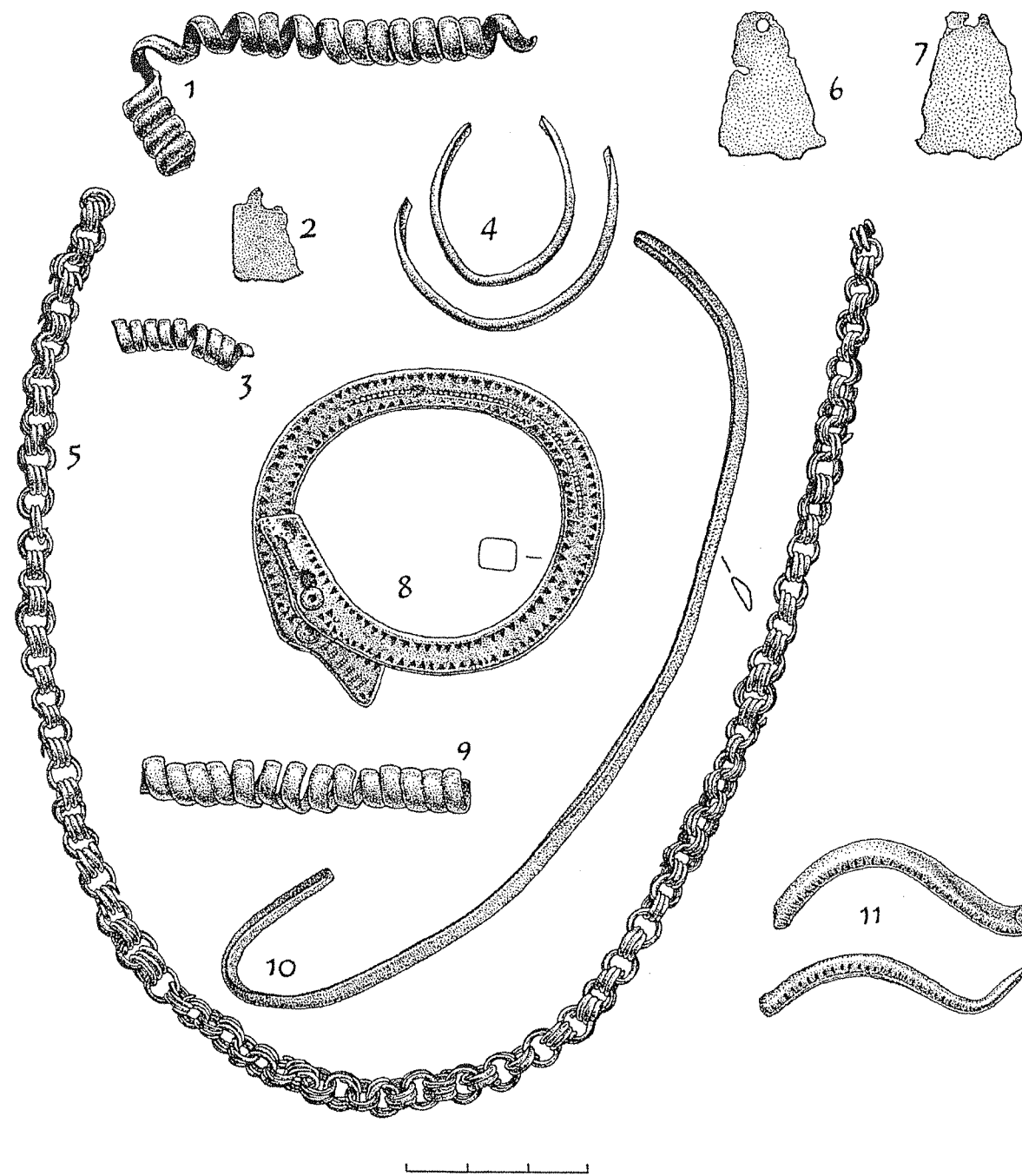
Abb. 60. Grabbügel XI. Grab 1. 1, 2 – Spiralarmringe. Bronze.

61 pav. VIII pilkapis, atsitiktiniai radiniai.

1 – ietigalis, 2, 3, 5, 6 – įvijiniai žiedai, 4 – antkaklės fragmentas. Pilkapyno teritorija, atsitiktinis radinys.
7 – ietigalis. 1, 7 – geležis, 2–6 – žalvaris

Abb. 61. Grabbügel VIII. Einzelfunde. 1 – Lanzen Spitze, 2, 3, 5, 6 – Spiralfingerringe, 4 – Bruchstück des Halsringes.
Territorium des Hügelgräberfeldes. Einzelfund. 7 – Lanzen Spitze. 1, 7 – Eisen, 2–6 – Bronze.

62 pav. XI pilkapis, atsitiktiniai radiniai.

1, 3 – įvijos, 2 – trapecinė skardelė, 4 – įvijinės apyrankės fragmentai, 5 – grandinė.
Pilkapyno teritorija, atsitiktiniai radiniai. 6, 7 – trapecinės skardelės, 8 – apyrankė gyvuliniais galais,
9 – įvija. VII pilkapis, atsitiktinis radinys. 10 – apyrankės dalis. XV pilkapis, atsitiktinis radinys.
11 – apyrankės fragmentai. Žalvaris

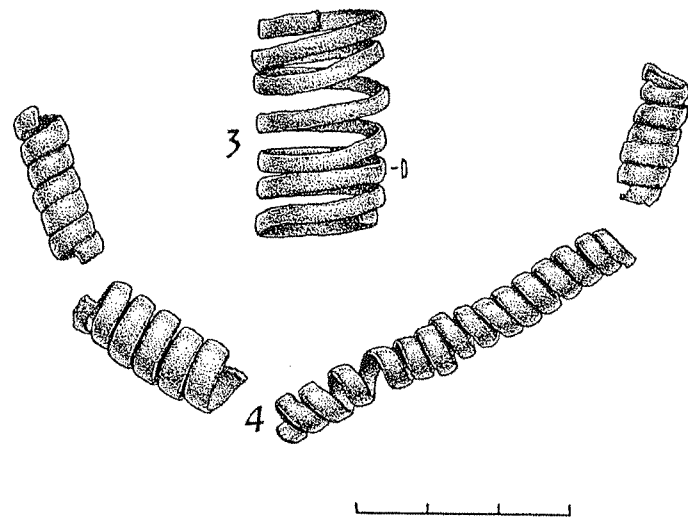
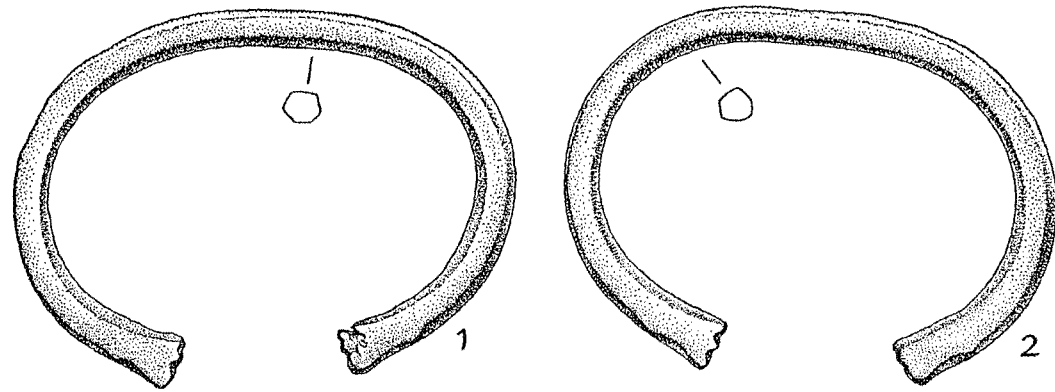
Abb. 62. Grabbügel XI. Einzelfunde. 1, 3 – Spiralen, 2 – trapezförmiges Blechstück, 4 – Bruchstück des Spiralartringes,
5 – Kette. Territorium des Hügelgräberfeldes. Einzelfunde. 6, 7 – trapezförmige Blechstücke, 8 – Armring mit
Tierkopfpfenden, 9 – Spirale. Grabbügel VII. Einzelfund. 10 – Bruchstück des Armringes. Grabbügel XV. Einzelfund.
11 – Bruchstücke des Armringes. Bronze.

dydžio. Lankeliai yra apskriti, suploto apskrito ar trikampo rombinio pjūvio. Tik vienos segės lankelis šonuose puoštas ranteliais. Segių skersmuo yra nuo 2,4 cm iki 5,9 cm, galų dydis – 0,4 × 0,4, 0,5 × 0,5, 0,6 × 0,6 ir 0,8 × 0,8 cm.

Pasaginės segės keturkampiais galais Lietuvoje imtos nešioti IX a. pabaigoje, daugiausia nešiotos X–XI a. (Volkaitė-Kulikauskienė, 1970, p. 101). Ir šio tipo segės labiausiai žinomos iš Vakarų Lietuvos laidojimo paminklų, mažiau jų rasta Žemaitijoje, Centrinėje ir Šiaurės Lietuvoje (LAA, IV, p. 52–53, žemėl. 34).

Paprastai teigiama, kad vėlyvajame geležies amžiuje pasaginės segės buvo vienas mėgstamiausių bal-

tų genčių papuošalų. Jos buvo plačiai paplitusios ne tik Lietuvos, bet ir Latvijos teritorijoje, prūsų žemėse, žinomos Estijoje, Suomijoje, Rusijos vakaruose, šiaurinėje Lenkijoje, Vokietijoje, Skandinavijoje (ypač Gotlande) (plg. Tallgren, 1925, S. 69; Nerman, 1929, S. 140–144; Gaerte, 1929, S. 328–329; Volkaitė-Kulikauskienė, 1970, p. 160; LPA, 1974, Ipp. 190, 203, 216, 229–230; Kivikoski, 1973, Taf. 77, 78, 79; LAA, IV, p. 47; Carlsson, 1988; Мальм, 1967, c. 149–190; Сергеева, 19776, c. 34–37; ir kt.). Todėl pasagines seges galima laikyti papuošalu, būdingu didžiulei Europos teritorijai aplink Baltijos jūrą. Tačiau, kaip pažymėjo ankstesni tyrinėtojai, dalis baltų žemėse gamintų papuošalų –

63 pav. VI pilkapis, kapas Nr. 2.

1, 2 – apyrankės gyvuliniais galais. XII pilkapis, kapas Nr. 3. 3 – įvijinis žiedas, 4 – įvijos. Žalvaris
Abb. 63. Grabhügel VI. Grab 2. 1, 2 – Armringe mit Tierkopfsenden. Grabhügel XII. Grab 3. 3 – Spiralfingerring, 4 – Spiralen. Bronze.

pasaginių segių yra patekę tiek į vakarines Baltijos pakrantes (Мутуревич, 1965, c. 84–85; Müller-Wille, 1988, S. 741–774; Žulkus, 1997, p. 167–181), tiek į senosios Rusijos žemes (Сергеева, 19776, c. 34–37). Matyt, vis dėlto baltų žemėse buvo pagrindiniai pasaginių segių gamybos centrai.

Pajuosčio pilkapyne rastas ir vienintelis šiame paminkle vėlyvojo geležies amžiaus smeigtukas (XI pilk., k. Nr. 1). Tai žalvarinis kryžinis smeigtukas pasidabruota galvute (59:7 pav.). Smeigtuko smaigalys yra šiek tiek sulenktas. Smeigtuko ilgis – 16,8 cm, kryžinės galvutės plotis ir aukštis – 4,6 cm. Galvutės plokštumos puoštos iš įkartin sudarytais koncentriniais ratais, kurių viduryje yra akutės. Žemiau galvutės yra kilpelė, prie kurios buvo pastebėta rūdžių pėdsakų. Matyt, į kilpelę savo metu buvo įverta geležinė grandelė, galbūt laikiusi skirstiklį su grandinėlėmis. Tokios žalvarinės grandinės, sudarytos iš trigubų apskritos vielos narelių, liekanos buvo aptiktos netoli smeigtuko (62:5 pav.). Greičiausiai šis kryžinis smeigtukas buvo nešiotas poroje su kitu krūtinės papuošalu. Kape smeigtukas buvo rastas su tordiruota antkakle kilpiniais galais, apgalviu iš įvijų ir skardelių, kuriuos datavome IX–X a.

Pagal Onos Kuncienės pasiūlytą tipologiją, Pajuosčio smeigtukas priklauso VI grupei (plg. LAA, IV, p. 86–87, žemėl. 49:8), kuri datuojama VIII–XI a. Daugiausia šios grupės smeigtukų rasta Latvijos ir Lietuvos Žemgaloje (Šnore R., 1930, Tab. XIX:5, 7, 11, XX:2, 3, XXI:5, 8–10, 12, 20, XXII:6, 9; LLM, I kn., Nr. 486; Navickaitė, 1959, pav. 3:1 ir 8; LPA, 1974, 57. tab. 2; ir kt.). Gana daug šios grupės smeigtukų rasta Ilonos Vaškevičiūtės tyrinėtame Jauneikių kapinyne, Jonišio r., VII–IX a. kapuose (Vaškevičiūtė, 1987, p. 33, pav. 4:11). Tarp žemgališkų smeigtukų galima rasti gana daug analogijų Pajuosčio smeigtukui. Įdomu tai, kad šios grupės smeigtukų rasta ir pietinėje Švedijoje, Malmö vietovėje prie Lundo (Žulkus, 1997, Abb. 13:1), Centriniam Gotlande, Gardese vietovėje (Jansson, 1995, p. 86–87, Fig. 5). Greičiausiai Švedijos radiniai buvo atvežti iš Žemgalos. Šios grupės smeigtukų rasta ir Centrinėje Lietuvoje. Taigi turime dar vieną baltams labai būdingą krūtinės papuošalą, kuris pasiekė ir germanų žemes.

Pajuostyje palyginti nemažai aptikta rankų papuošalų – apyrankių ir žiedų. Jau minėtos 2 žalvarinės apyrankės (XII pilk., k. Nr. 1), padarytos iš vy-

tinės antkaklės kilpiniais galais (57:2, 3 pav.). Šių apyrankių skersmuo – 6 ir 6,3 cm, lankelių (buv. antkaklės lankelio) – 0,6 cm. Kapo medžiaga datuota IX–X a.

Galima nurodyti, kad atvejais, kai iš antkaklės padaromos apyrankės, Lietuvos archeologinėje medžiagoje nėra vienintelis. Pavyzdžiui, iš vytinės antkaklės lankelio padaryta apyrankė rasta Stungių kapinyne, Jonišio r., vaiko kape Nr. 22 (Vaškevičiūtė, 2000, p. 242–243, pav. 34:3).

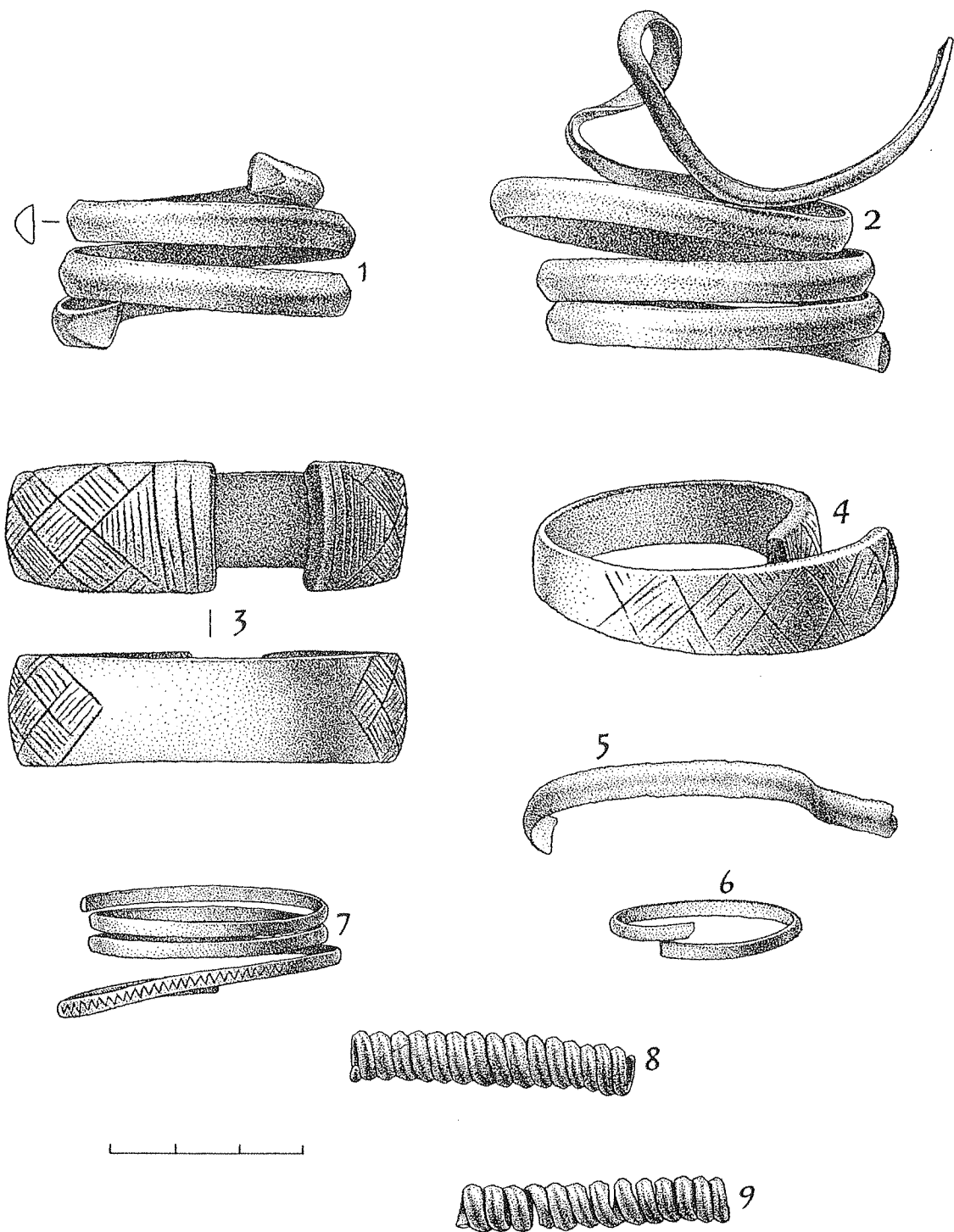
Pajuosčio pilkapyne rasta ir žalvarinių įvijinių apyrankių. Dalis jų aptikta kapuose (XI pilk., k. Nr. 1 – 2 apyrankės, XII pilk., k. Nr. 2), dalis – atsitiktinai (VI pilk. – 3 apyrankės). XI pilkapis moters kape Nr. 1 anksčiau buvo 2 įvijinės apyrankės. Dėl kapo apardymo išlikusi tik viena nesugadinta apyrankė (60:1 pav.). Ji yra 12 įvijų, šiek tiek plonėjanti į vieną galą. Lankelis padarytas iš trikampo pjūvio juostelės, puoštas banguota linija. Apyrankės aukštis (ilgis) – 8,5 cm, skersmuo – 5,5–6,5 cm. Kita tokia pat apyrankė (60:2 pav.) yra ištempta, aplankstyta, sulaužyta. Kape apyrankės aptiktos su tordiruota antkakle kilpiniais galais, kryžiniu smeigtuku, apgalviu iš įvijų ir skardinių plokštelių. Ši medžiaga datuota IX–X a.

XII pilkapis vaiko kape Nr. 2 rasta įvijinė apyrankė (56:1 pav.) yra pagaminta iš trikampo pjūvio juostelės. Apyrankė ištempta, sulankstyta. Ji buvo 8 įvijų, skersmuo – apie 4 cm. Kape apyrankė rasta su balneline-ramentine antkakle, kuri datuota VII–VIII a.

Minėta, kad VI pilkapyje buvo rastos dar 3 įvijinės apyrankės. Jos visos yra aplaužytos, sulankstytos, kilusios iš suardytų kapų. 2 apyrankės (64:1, 2 pav.), padarytos iš trikampo pjūvio juostelės, neornamentuotos.

Viena apyrankė buvo nuo vaiko rankos (64:1 pav.), nes jos skersmuo – 4,3 cm. Kita apyrankė (64:2 pav.) yra didesnė. Jos išlikusių įvijų skaičius – 4, skersmuo – 5,4 cm. Trečioji apyrankė taip pat vaikiška, padaryta iš apskrito pjūvio juostelės (64:7 pav.). Apyrankėje likusios 4 įvijos, jos lankelis vietomis puoštas banguota linija. Apyrankės skersmuo – apie 3,8 cm. Visas šias tris VI pilkapyje rastas apyrankes sunku tiksliau datuoti.

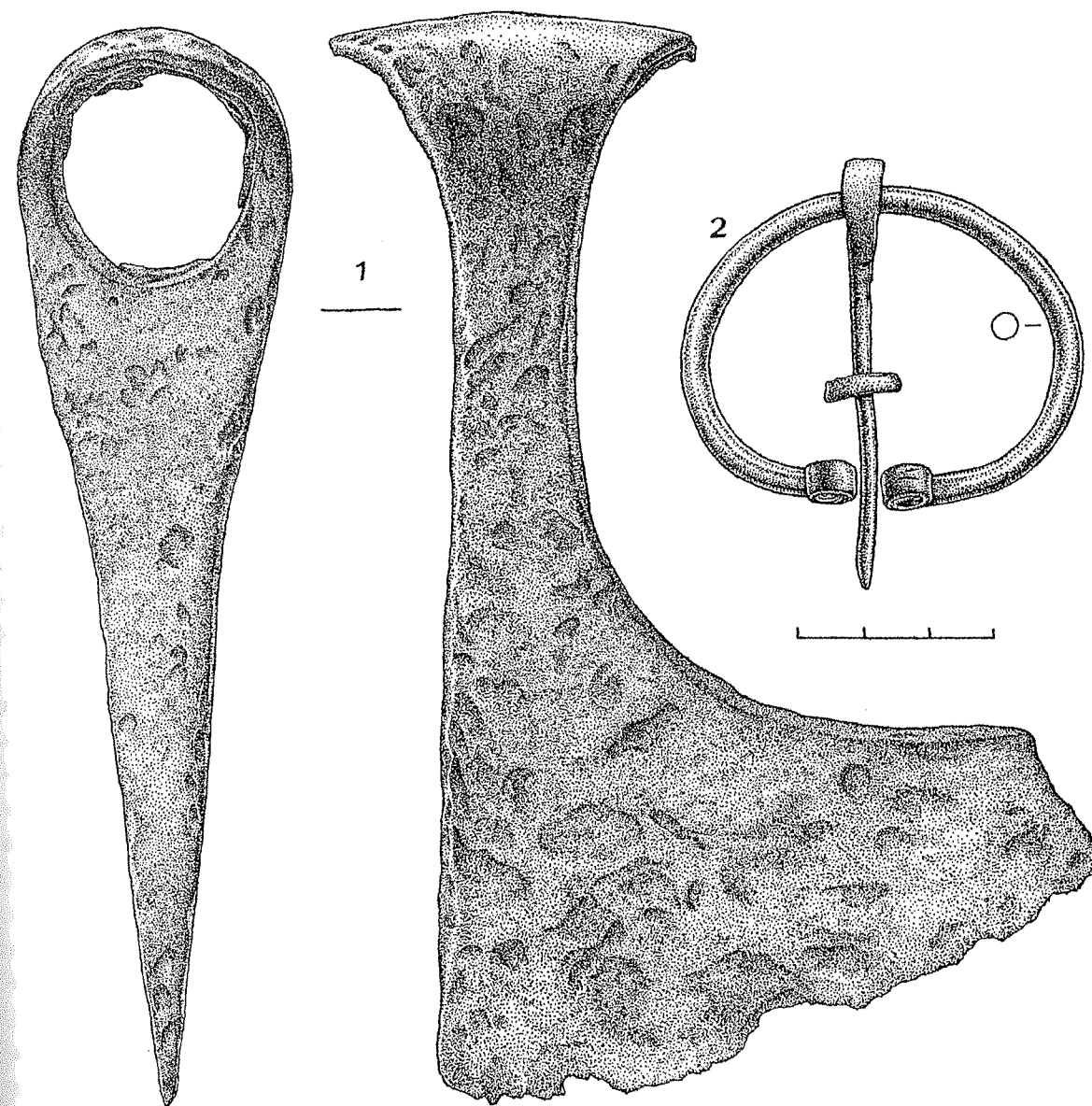
Pajuosčio pilkapyne yra aptiktos 4 žalvarinės apyrankės gyvuliniais galais. 2 apyrankės rastos VI pilkapis kape Nr. 2 (63:1, 2 pav.). Abi apyrankės vienodos. Lankeliai padaryti iš kamuoto pjūvio juos-

64 pav. VI pilkapis, atsitiktiniai radiniai.

1, 2, 7 – įvijinės apyrankės, 3, 4 – apyrankės praplatintais galais, 5 – pusiau apskrito pjūvio apyrankės fragmentas, 6 – įvijinės apyrankės fragmentas, 8, 9 – įvijos. Žalvaris

Abb. 64. Grabbügel VI. Einzelfunde. 1, 2, 7 – Spiralarmringe, 3, 4 – Armringe mit breiten Enden, 5 – Bruchstück des plan-konvexen Armringes, 6 – Bruchstück des Spiralarmringes, 8, 9 – Spiralen. Bronze.

65 pav. VIII pilkapis, kapas Nr. 2.

1 – plačiašmenis pentinis kirvis, 2 – pasaginė segė cilindriniais galais. 1 – geležis, 2 – žalvaris

Abb. 65. Grabbügel VIII. Grab 2. 1 – Breitaxt mit Nacken, 2 – Hufeisenfibel mit aufgerollten Enden. 1 – Eisen, 2 – Bronze.

telės ir baigiasi labai stilizuotomis gyvulių galvutėmis. Apyrankių dydis – $5 \times 6,9$ ir $5 \times 6,7$ cm. Kapas buvo apardytas, jame dar buvo aptikta sulūžusių, sutrupėjusių žalvarinių įvijinių žiedų. Tai sunkina tikslesnį kapo datavimą. Galimas daiktas, kad apyrankės datuotinos X–XI a.

Kur kas puošnesnė apyrankė gyvuliniais galais rasta XII pilkapijo vyro kape Nr. 4. Ši apyrankė taip pat pagaminta iš kampuoto pjūvio juostelės, kuri galuose baigiasi kažkokių prasižiojusio gyvūno snukučiais (66:3 pav.). Apyrankės dydis – $6,8 \times 7,7$ cm, lankelio plotis per vidurį – 0,8 cm. Lankelis puoštas išilginiais grioveliais, ranteliais, trikampėliais. Kape apyrankė rasta su pasagine sege cilindriniais galais, juostiniu ietigaliu, puoštu skliautiniu raštu. Tai leidžia šio kapo kompleksą skirti X a.

Dar viena apyrankė gyvuliniais galais atsitiktinai rasta pilkapijo teritorijoje ir ekspedicijai buvo dovanota A. V. Sadausko. Ši apyrankė (62:8 pav.) padaryta iš palyginti masyvios keturkampio pjūvio juostos, kuri baigiasi gyvuliniais užkeistais galais. Labai ryškiai išpaustos gyvulio akutės, stilizuotas snukutis. Pats lankelis puoštas išilginiais grioveliais, ranteliais, trikampėliais. Apyrankės dydis – $5,6 \times 5,9$ cm. Kadangi ši apyrankė savo ornamentika labai artima XII pilkapijo kapo Nr. 4 apyrankėi, ji taip pat datuotina X a.

Lietuvos teritorijoje apyrankės gyvuliniais galais yra gana dažna įkapė X–XIII a. laidojimo paminkluose. Ypač jų gausu Vakarų Lietuvos kapinynuose (LAA, IV, p. 97–101, žemėl. 58). Galimas daiktas, kad puošimo motyvai iš Vakarų Lietuvos atkeliavo į Šiaurės Lietuvą, kur žemgalių ir sėlių amatininkai išmoko gaminti apyrankes gyvuliniais galais. Šių apyrankių aptinkama Latvijos baltų genčių – kuršių, žemgalių, latgalių, sėlių – vėlyvojo geležies amžiaus paminkluose (plg. LKS, 1937, XLIII tab.:7, XLVIII tab.:9, 11; LPA, 1974, 48. tab.:22, 57. tab.:24, 62. tab.:2, 3, 4, 6, 7, 66. tab.:28, 29, 30, 32, 34; Radiš, 1999, 56. att., 67. att., 85. att.:22, 26, 95. att.:11, 12; ir kt.). Nedaug apyrankių gyvuliniais galais rasta Suomijoje (Kivikoski, 1973, S. 48, Abb. 259). Taigi apyrankės gyvuliniais galais labiausiai buvo nešiojamos Lietuvos ir Latvijos teritorijoje gyvenusių baltų genčių. Matyt, čia ir reikia ieškoti jų gamybos centrų.

Pajuosčio VI pilkapije atsitiktinai buvo rastos 2 žalvarinės apyrankės, kurių lankeliai yra keturkam-

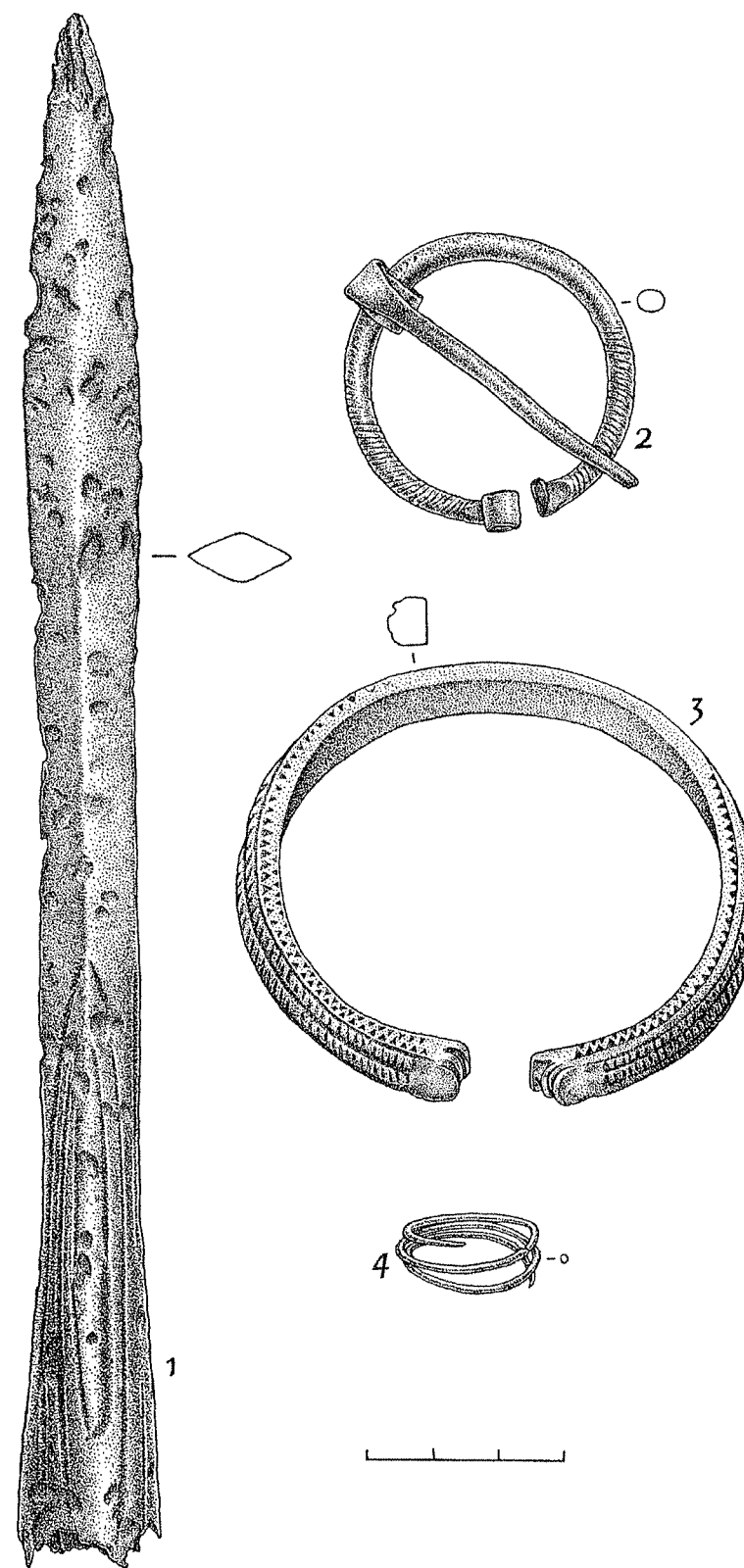
pio, šiek tiek į priekį iškilus pjūvio, galai praplatinę (64: 3, 4 pav.). Apyrankių galai ornamentuoti grioveliais, ranteliais, sudarančiais kvadratų ir trikampių raštą. Viena apyrankė (64: 3 pav.) yra šiek tiek didesnė, truputį išgaubta. Jos dydis – $5 \times 6,8$ cm, lankelio plotis per vidurį – 1,6 cm, galų plotis – 2 cm. Antroji apyrankė mažesnė, galai užkeisti dėl jos sulankstymo. Apyrankės lankelio plotis per vidurį – 1,1 cm, galų plotis – 1,4 cm.

Šias apyrankes turime skirti masyvių kampuoto skerspjūvio lankeliu grupei. Gana daug beveik analogiškų apyrankių rasta minėtame Visėtiškių pilkapije (Kazakevičius, 2000, p. 75, pav. 41, 50:7, 56, 70, 74, 84, 96, 117). Tyrinėtojas V. Kazakevičius šios grupės apyrankes datuoja VIII–X a. R. Volkaitė-Kulikauskienė masyvias apyrankes datuoja IX–X a. (LAB, 1961, p. 494, pav. 367–368; Volkaitė-Kulikauskienė, 1970, p. 180, pav. 30). Tokių apyrankių taip pat aptikta Latvijos, Estijos, Suomijos ir Švedijos archeologijos paminkluose (LPA, 1974, 48. tab.:19, 20; Volkaitė-Kulikauskienė, 1970, p. 180; Tallgren, 1925, S. 97–98; Kivikoski, 1973, S. 102, Abb. 741).

Pajuosčio VI pilkapijo apyrankes tiksliau datuoti sunku. Greičiausiai jos kilusios iš suardytų IX–X a. kapų. Reikia pažymėti, kad apyrankės su panašia ornamentika būdingiausios lietuviškosios Žemgalos teritorijai.

Pajuosčio VIII pilkapijo vyro kape Nr. 1 rasta žalvarinė trikampi pjūvio apyrankė su iškilia briauna per vidurį (68:2 pav.). Apyrankės dydis – $4,5 \times 6$ cm, lankelio plotis per vidurį – 1,1 cm. Kape dar buvo rastas geležinis pentinis plačiašmenis kirvis su pailginta į abi puses pentimi (68:1 pav.). Didėsnųjų abejonių apyrankės data nekeliama. Apyrankės su trikampiu iškilia briauna per vidurį yra būdingiausios V–VI a. (Moora, 1938, S. 440–445; Puzinas, 1938, p. 268–269; Kazakevičius, 1993, p. 120–121; Tautavičius, 1996, p. 213). Kape rastas plačiašmenis pentinis kirvis yra daug vėlyvesnis. Galimas daiktas, kad apyrankė į vėlyvesnio kapo duobę pateko atsitiktinai, iš suardyto ankstyvesnio kapo. Tyrinėjimų metu pastebėta, kad šis pilkapijo dalis buvo gerokai apardyta, perkasta.

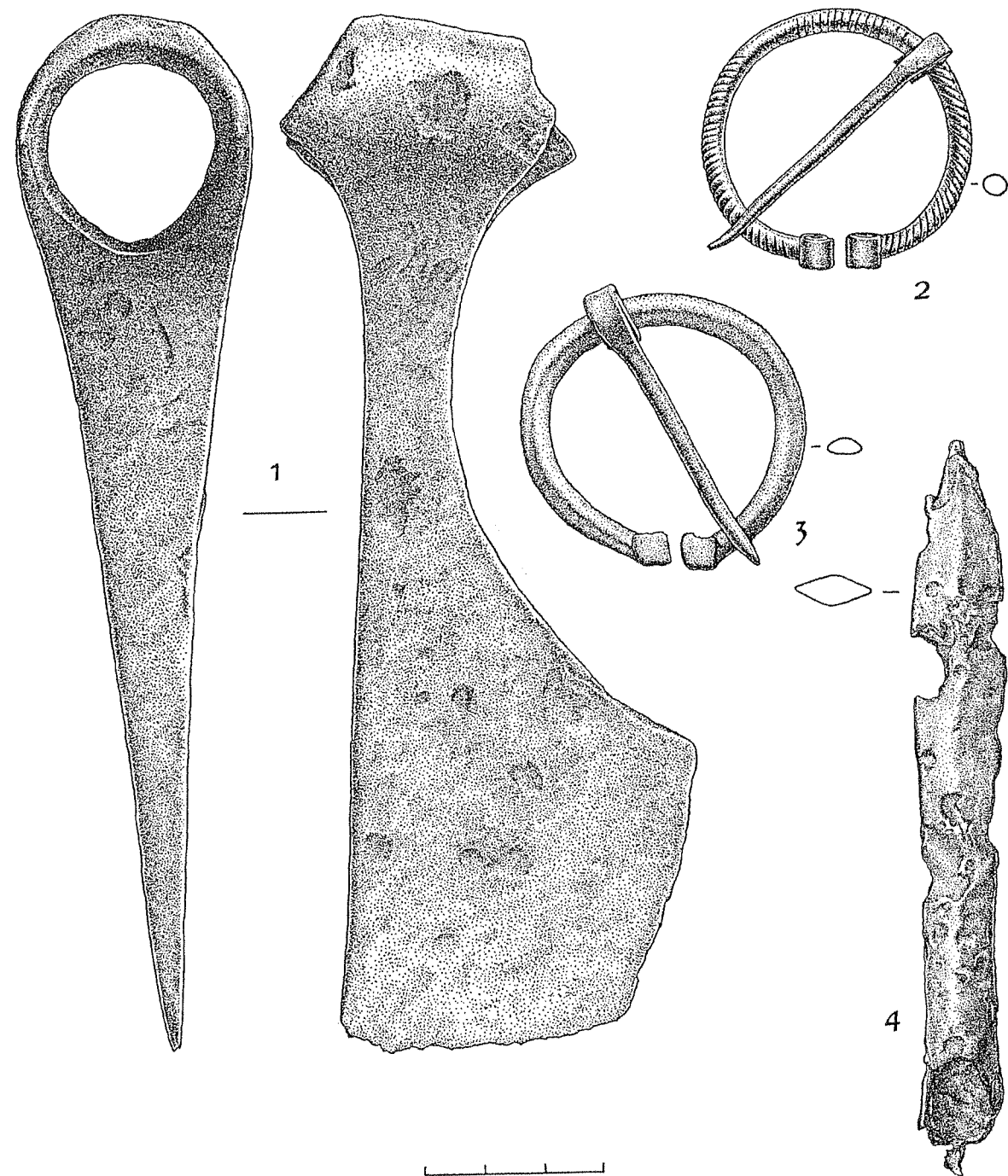
Pajuosčio VIII pilkapijo kapo Nr. 1 apyrankę trikampiu iškilia briauna per vidurį reikia skirti V–VI a. Šios grupės apyrankių Lietuvoje daugiausia rasta žemaičių ir žemgalių kapinynuose, keletas – ir aukš-

66 pav. XII pilkapis, kapas Nr. 4.

1 – ietigalis su skliautiniu raštu, 2 – pasaginė segė cilindriniais galais, 3 – apyrankė gyvuliniais galais, 4 – įvijinis žiedas. 1 – geležis, 2–4 – žalvaris

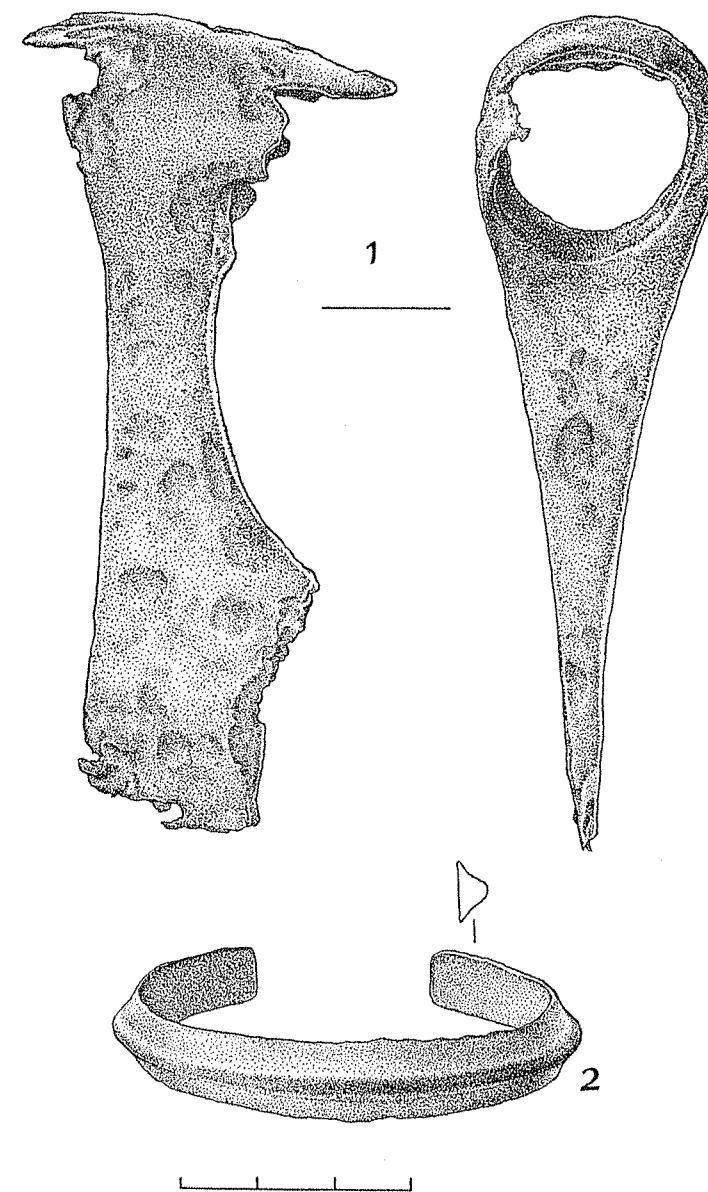
Abb. 66. Grabhügel XII. Grab 4. 1 – Lanzenspitze mit Spitzbogenornament, 2 – Hufeisenfibel mit aufgerollten Enden, 3 – Armring mit Tierkopfsenden, 4 – Spiralfingerring. 1 – Eisen, 2–4 – Bronze.

67 pav. III pilkapis, atsitiktiniai radiniai.

1 – plačiaašmenis pentinis kirvis, 2 – pasaginė segė cilindriniais galais, 3 – pasaginė segė kampuotais galais.
IX pilkapis, atsitiktinis radinys. 4 – ietigalis. 1, 4 – geležis, 2, 3 – žalvaris

Abb. 67. Grabhügel III. Einzelfunde. 1 – Breitaxt mit Nacken, 2 – Hufeisenfibel mit aufgerollten Enden, 3 – Hufeisenfibel mit viereckigen Enden. Grabhügel IX. Einzelfund. 4 – Lanzenspitze. 1, 4 – Eisen, 2, 3 – Bronze.

68 pav. VIII pilkapis, kapas Nr. 1.

1 – plačiaašmenis pentinis kirvis, 2 – trikampio pjūvio apyrankė su iškilia briauna. 1 – geležis, 2 – žalvaris
Abb. 68. Grabhügel VIII. Grab 1. 1 – Breitaxt mit Nacken, 2 – Armring mit dreikantigem Mittelgrat. 1 – Eisen, 2 – Bronze.

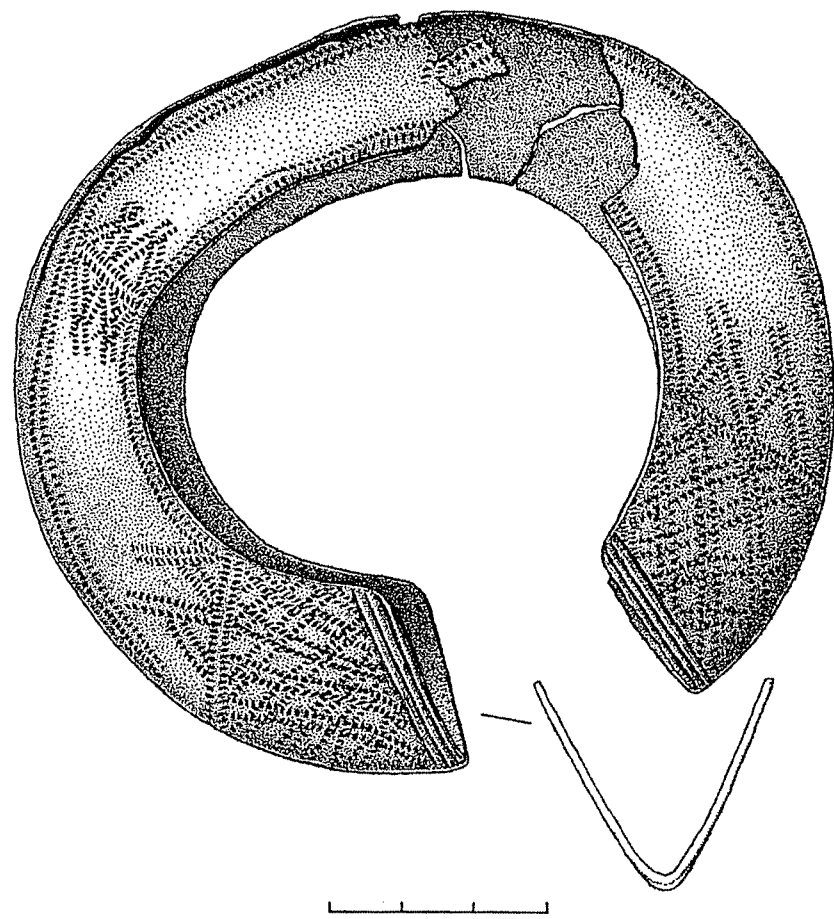
taičių paminkluose (Tautavičius, 1996, p. 253). Latvijoje jų taip pat daugiausia rasta Žemgaloje, šių apyrankių aptikta ir finougrų žemėse – Estijoje, Suomijoje (Moor, 1938, S. 444).

Pajuosčio VII pilkapyje atsitiktinai buvo rasta sulūžusi, aptrupėjusi žalvarinė trikampio tuščiaavidurio pjūvio apyrankė (69 pav.). Jos dydis – apie $10 \times 11,3$ cm, plotis (storis) galuose – 3,3 cm. Apyrankė ornamentuota rantelių, vietomis sudarančių rombus, trikampių, grupėmis.

Ši apyrankė priklauso trikampio pjūvio apyrankėms plėtėjant galais. Pirmosios grupės apyrankės (šiauresne vidurine lankelio dalimi) žinomos daugiausia iš Vakarų Lietuvos laidojimo paminklų. Ši grupė datuojama VII–VIII a. (Åberg, 1919, S. 136–137) arba VIII–IX a. (Volkaitė-Kulikauskienė, 1970, p. 179; LAA, IV, 1978, p. 93). Antrosios grupės apyrankės (plačiu lankeliu vidurinėje dalyje) būdingiausios Rytų Lietuvos paminklams ir datuojamos

X–XI a. (Volkaitė-Kulikauskienė, 1970, p. 179–180; LAA, IV, 1978, p. 93, žemėl. 55). Pajuosčio VII pilkapiro apyrankė skirtina antrajai trikampio pjūvio apyrankių plėtėjant galais grupei. Be anksčiau nurodytų radimviečių (LAA, IV, 1978, p. 93), antrosios grupės apyrankių rasta 2000 m. tyrinėtame Knitiškių-Jakšiškių pilkapyje, Anykščių r., II pilkapyje (k. Nr. 3 – 2 apyrankės, atsitiktinai – 1 sveika apyrankė, 2 apyrankių fragmentai). Šio pilkapiro medžiaga gali būti datuojama VIII a., iš dalies IX a. Susidaro įspūdis, kad tarp pirmosios ir antrosios grupės trikampio pjūvio apyrankių plėtėjant galais nėra didesnio chronologinio skirtumo, kad antrosios grupės apyrankės iš dalies taip pat gali būti datuojamos VIII–IX a. Manoma, kad ir Pajuosčio VII pilkapiro apyrankė galima skirti pastarajam laikotarpiui.

Įdomu tai, kad trikampio tuščiaavidurio pjūvio apyrankių aptikta daugiausia Lietuvos teritorijoje (kuršių, lamatiečių, aukštaičių ir lietuvių kapinyno-

69 pav. VII pilkapis, atsitiktinis radinys.
Trikampio pjūvio apyrankė plėtėjant galais. Žalvaris
Abb. 69. Grabhügel VII. Einzelfund. Hohlwändig dreieckiger Armring. Bronze.

se), ir tik keletas – Latvijos Kurše (LAA, IV, 1978, žemėl. 55; Tautavičius, 1996, p. 252–253). Matyt, tai buvo tik kai kurių baltų genčių papuošalas.

Dar keliuose Pajuosčio pilkapiuose (VI, VII, XV) rasta įvairių žalvarinių išlankstytų, sulaužytų apyrankių fragmentų. Pavyzdžiui, VI pilkapyje rasta pusiau apskrito pjūvio apyrankės lankelio dalis (64:5 pav.) – įvijinės apyrankės fragmentas? VII pilkapyje rasta ištiesintos trikampio pjūvio lankeliu apyrankės dalis (62:10 pav.). Atrodo, kad ir XV pilkapyje rasti 2 pusiau apskrito pjūvio sulaužytos apyrankės fragmentai (62:11 pav.) galėjo priklausyti įvijinei apyrankei. XI pilkapyje rasta nedidelė sulūžusi apyrankė iš trikampio pjūvio vielos (62:4 pav.). Dar vienos nedidelės vaikiškos įvijinės apyrankės dalis atsitiktinai aptikta VI pilkapyje (64:6 pav.). Apyrankės skersmuo – 3,2 cm. Šių apyrankių ar jų fragmentų neįmanoma tiksliau datuoti. Juos galima skirti vidurinio ar vėlyvojo geležies amžiaus suardytiems kapams.

Iš Pajuostyje surastų daiktų rankų papuošalams priklauso žalvariniai įvijiniai žiedai. Jų aptikta ir kapuose (IX pilk., k. Nr. 2 – 3 žiedai, XI pilk., k. Nr. 1 – 4 žiedai, XII pilk., k. Nr. 3, k. Nr. 4), ir atsitiktinai (VIII, IX, XII pilk.). Įvijiniai žiedai padaryti iš apskrito (59:3, 5, 61:2, 3, 5, 6, 66:4 pav.), pusiau apskrito (53:2, 58:3, 59:2, 4, 63:1 pav.) ar trikampio pjūvio (53:1, 3, 54:3 pav.) vielos. Žiedai yra nuo 3 iki 13 įvijų. Jų skersmuo – nuo 1,9 cm iki 2,4 cm, aukštis priklauso nuo įvijų skaičiaus (nuo 1,5 iki 2,9 cm). Dauguma žiedų buvo rasti aplankstyti ar sulaužyti. Didesnio chronologinio skirtumo tarp atskirų žiedų grupių nėra. Pavyzdžiui, IX pilkapiro kape Nr. 2 buvo rasta žiedų, pagamintų iš pusiau apskrito ir trikampio pjūvio vielos, XI pilkapiro kape Nr. 1 – iš apskrito ir pusiau apskrito pjūvio vielos. Kapuose žiedai rasti su IX–X a. medžiaga.

Įvijiniai žiedai V–X a. buvo baltų gentyse gana plačiai paplitęs papuošalas (Tautavičius, 1996, p. 256; Volkaitė-Kulikauskienė, 1970, p. 184). Kaip rodo ir Pajuosčio medžiaga, įvijinius žiedus nešiojo ir vyrai, ir moterys. Kadangi viename kape aptinkama po kelis žiedus, galima teigti, kad jie buvo nešiojami ant įvairių pirštų.

Tokie yra papuošalai, rasti Pajuosčio vidurinio ir vėlyvojo geležies amžiaus kapuose. Matyti, kad Pajuosčio gyventojai nešiojo papuošalus, būdingus gana plačiam Baltijos jūros regionui (pasaginės se-

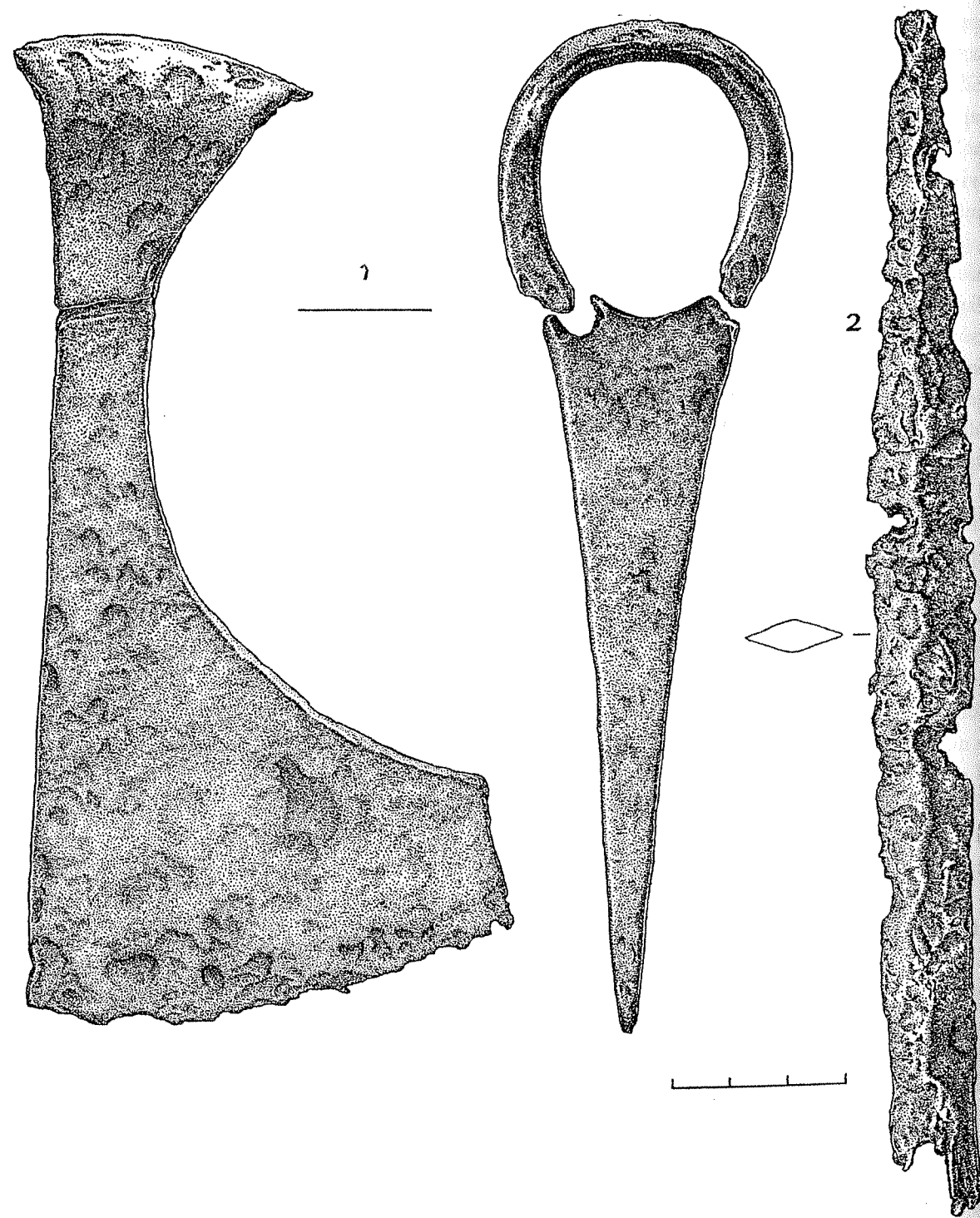
gės, kryžiniai smeigtukai), būdingus daugiausia Lietuvos ir Latvijos teritorijoje gyvenusioms baltų gentims (kai kurių tipų apgalviai, antkaklės balneliniais galais, apyrankės gyvuliniais galais) ar Lietuvos teritorijoje gyvenusioms baltų gentims (trikampio pjūvio apyrankės plėtėjant galais). Surasta ir naujų, iki šiol nežinomų papuošalų tipų (tordiruota antkaklė kilpiniais galais, apgalvis iš įvijų ir skardinių cilindrieliu), kurie, be abejonės, gaminti vietinių amatininkų.

Pajuosčio pilkapiuose rasta ir geležinių darbo įrankių bei ginklų. Apžvalgą reikėtų pradėti nuo kirvių, kurių rasta 7. Dalį jų galima skirti ginklams, dalį – darbo įrankiams. Reikia pažymėti, kad kartais vėlyvojo geležies amžiaus medžiagoje yra sunku skirti darbo ir kovos kirvius. Paprastai manoma, kad kovos kirviai, palyginti su darbo kirviais, turėjo mažesnę skylę kotui, buvo lengvesni.

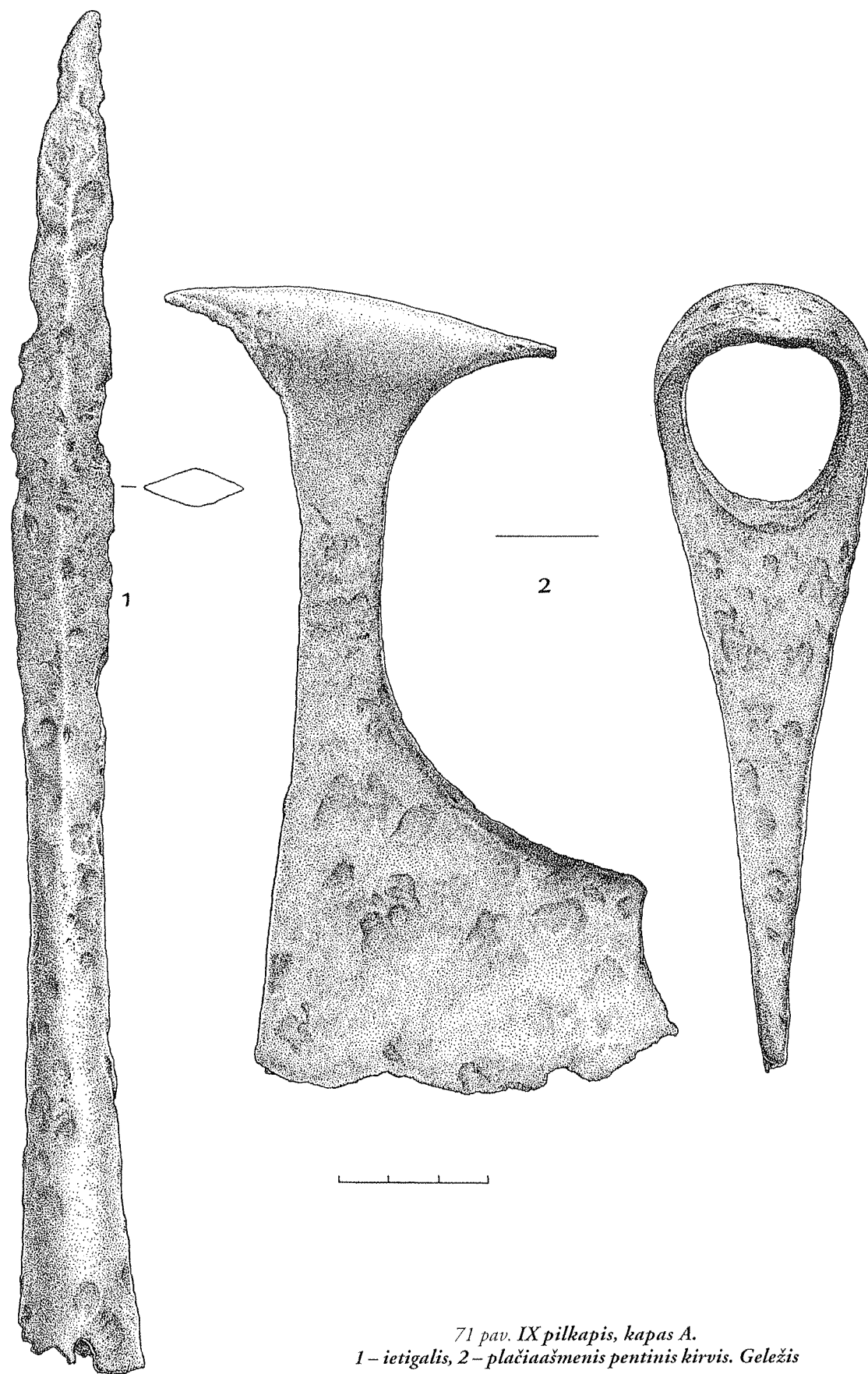
Minėta, kad VIII pilkapiro kape Nr. 1 rastas plačiaašmenis pentinis kirvis su prailginta į abi puses pentimi (atkraštėmis) (68:1 pav.). Šiuo metu kirvio ašmenų dalis nutrupėjusi. Tyrinėjimų metu kirvio matmenys buvo tokie: ilgis – 11,3 cm, ašmenų plotis – 7,8 cm. Kadangi kirvis nedidelis, turi atkraštes, jį galima skirti kovos kirviams, R. Volkaitės-Kulikauskienės sąlyginai išskirtai III kovos kirvių grupei (Volkaitė-Kulikauskienė, 1964, p. 108–110). Labai artimų savo forma kirvių rasta Latvijoje, latgalių paminkluose (Atgāzis, 1964, 3. att.:6, 115. lpp.; Radiņš, 1999, 81. att.:3, 107. lpp.; Ciglis, Radiņš, 2002, 71. att.:5), kur jie daugiausia datuojami XI–XII a. Galbūt ir Pajuosčio VIII pilkapiro kape Nr. 1 kirvis galima skirti XI a. Kaip minėta, kape rasta apyrankė gali būti patekusi iš ankstesnio laikotarpio kapų.

Likusius Pajuosčio pilkapyje kirvius galima suskirstyti į kelias grupes. VIII pilkapiro kape Nr. 2 (65:1 pav.) ir atsitiktinai pilkapyje rastas kirvis (70:1 pav.) bei XII pilkapyje atsitiktinai rastas kirvis (58:1 pav.) beveik neturi į abi puses prailgintos penties. Kirvių ilgis – 18–19 cm, ašmenų plotis – 8,5–10,8 cm. Atsitiktinai rasti kirviai yra blogai išlikę – trūkę penties srityje. Kape (VIII pilk., k. Nr. 2) kirvis rastas su pasagine sege cilindriniais galais, kuri datuota X a. Manoma, kad ir kiti 2 šio tipo kirviai gali būti skiriami X–XI a.

Greičiausiai X a. galima skirti IX pilkapiro kape A rastą kirvį (71:2 pav.), kuris turi atkraštes. Kirvio ilgis – 16,5 cm, ašmenų plotis – 8,6 cm. Kape jis aptiktas su įmoviniu juostiniu ietigaliu.

70 pav. VIII pilkapis, atsitiktinis radinys.
 1 – plačiaašmenis pentinis kirvis. VI pilkapis, atsitiktinis radinys. 2 – ietigalis. Geležis
 Abb. 70. Grabbügel VIII. Einzelfund. 1 – Breitaxt mit Nacken. Grabbügel VI. Einzelfund. 2 – Lanzenspitze. Eisen.

71 pav. IX pilkapis, kapas A.
 1 – ietigalis, 2 – plačiaašmenis pentinis kirvis. Geležis
 Abb. 71. Grabbügel IX. Grab A. 1 – Lanzenspitze, 2 – Breitaxt mit Nacken. Eisen.

Likę 2 kirviai (III ir VIII pilk., atsit. radiniai) yra blogai išlikę, su truputį sulenktais (72:1 pav.) ar nukilusiais ašmenimis (67:1 pav.). Šie kirviai turi pentis su mažesnėmis ar didesnėmis atsparnėmis. Kirvių ilgis – 17,5–19 cm. Ir šie kirviai skirtini X–XI a.

Dauguma aptartų masyvesnių plačiaašmenių pentinių kirvių greičiausiai buvo paprasti darbo kirviai, nors dalis jų, kaip rodo IX pilkapio kapo A medžiaga (kirvis rastas su ietigaliu), galėjo būti naudojami ir kovai.

Plačiau neaptariant plačiaašmenių pentinių kirvių paplitimo galima tik nurodyti, kad jie buvo dažna įkapė Lietuvos ir Latvijos teritorijoje gyvenusių baltų genčių vėlyvojo geležies amžiaus vyrų kapuose.

Iš Pajuosčio pilkapiuose surastų ginklų reikia paminėti geležinius ietigalius. Iš viso rasti 8 ietigaliai, 7 iš jų yra įmoviniai. Dalis ietigalių aptikta kapuose (IX pilk., k. A, XII pilk., k. Nr. 4), dalis kilę iš suardytų kapų (VI pilk., VIII pilk. – 2 ietigaliai, IX pilk. ir atsit. radinys pilkapyne). Visus rastus ietigalius galima skirti vadinamiesiems juostiniams ietigaliams. Dalis atsitiktinai rastų ietigalių nevisiškai išlikę – kai kurių ietigalių įmova aptrupėjusios ar visai nutrupėjusios (61:1, 5, 67:4, 70:2 pav.). Visų šių ietigalių plunksnos yra rombinio pjūvio. Fragmentų ilgis – 13,2–22,6 cm. Galima tik nurodyti, kad plunksnos buvo nevienodo ilgio.

Sveikesnis juostinis ietigalis rastas IX pilkapio kape A (71:1 pav.), nors ir jo plunksna šiek tiek sulenka į šoną. Ietigalio ilgis – 26,5 cm, įmova ilgis – 12,5 cm. Plunksna – rombinio pjūvio. Kape ietigalis rastas su jau aptartu plačiaašmeniu kirviu, kuris datuotas X a.

Reikia pažymėti, kad įmoviniai juostiniai ietigaliai yra labai dažna Vakarų Lietuvos vyrų kapų įkapė. Jų taip pat rasta Šiaurės Lietuvoje, Rytų Lietuvoje, gretimose baltų ir finougrų žemėse (Volkaitė-Kulikauskienė, 1970, p. 231). Lietuvoje rasti šio tipo ietigaliai datuojami IX–XI a., nors labiausiai naudoti X a.

Juostinius ietigalius Janas Petersenas anksčiau skyrė E tipui, ir išskyrė tuos, kurių įmova puošta skliautiniu raštu (Petersen, 1919, p. 26–28, Fig. 13).

Juostinis ietigalis, kurio įmova puošta skliautiniu raštu, rastas Pajuosčio XII pilkapio kape Nr. 4 (66:1 pav.). Jo ilgis – 23,1 cm, įmova ilgis – 6,9 cm. Kape ietigalis rastas su kita X a. medžiaga, kuri jau aptarta. Šis ietigalis papildė šio tipo ietigalių radimviečių Lietuvoje skaičių.

Ietigalių su skliautiniu raštu radiniai Lietuvoje yra minimi ankstesnių tyrinėtojų (Volkaitė-Kulikauskienė, 1970, p. 230–231, pav. 36:1, 2, 42:1; Kuncienė, 1972, p. 210–211, pav. 28:1–4; Kuncienė, 1981, p. 68–69, pav. 10), sulaukėme ir platesnės, išsamesnės studijos apie ietigalių su skliautiniu raštu radinius baltų žemėse (Lietuvoje, Latvijoje ir buv. Rytprūsioose, žr. Kazakevičius, 1999, p. 179–196). V. Kazakevičiaus duomenimis, Lietuvoje 20 radimviečių rasti 34 šio tipo ietigaliai (Kazakevičius, 1999, p. 181, pav. 3). Pastaraisiais metais 2 ietigaliai su skliautiniu raštu rasti Kurklių Šilo pilkapyje, Anykščių r., degintiniame kape Nr. 2 (Butėnas, 2002, p. 60).

Manoma, kad šio tipo ietigaliai pateko iš Skandinavijos, kur jų aptikta gana daug (Petersen, 1919, p. 28; Arbman, 1940, Taf. 7:2, 8, 14:5; Thunmark-Nylén, 1995, Abb. 132b:11, 165:6, 176:4, 177:5; ir kt.). Anot V. Kazakevičiaus, baltų žemėse ietimis ir ietigaliais, puoštais skliautiniu raštu, buvo ginkluoti kariai – profesionalai arba asmenys, turintys aukštesnę socialinę rangą bendruomenėje.

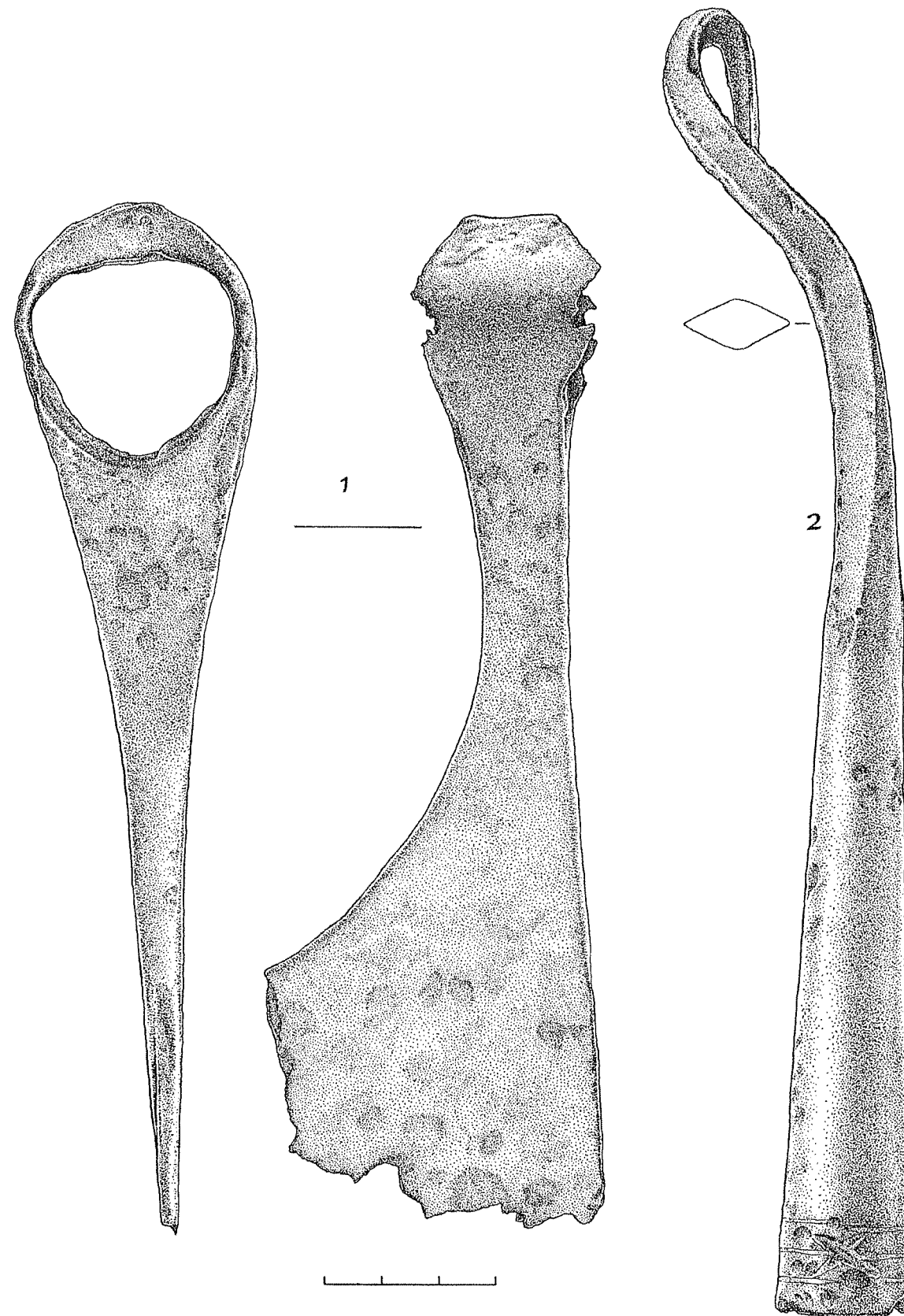
VIII Pajuosčio pilkapyje atsitiktinai buvo rastas dar vienas juostinis ietigalis rombinio pjūvio plunksna (72:2 pav.). Jo viršūnė sulenka, tik neaišku, kada tai buvo padaryta. Galbūt ietigalis ritualiniais tikslais buvo sulenktas laidotuvių metu, tačiau negalima atmesti galimybės, kad jis sulankstytas vėlyvųjų krikščioniškų kapų duobkasių, kaip ir dalis kitų vėlyvojo geležies amžiaus daiktų. Sulenkto ietigalio ilgis – 24 cm, įmova ilgis – 11 cm.

Šis ietigalis įdomus tuo, kad įmova apatinėje dalyje yra žalvario inkrustacija – 3 aplink einančios juostos ir sukryžiuoti grioveliai. Ietigalį, kaip ir daugumą juostinių ietigalių, reikėtų datuoti X a. Kol kas analogijų šiam ietigaliui skelbtoje archeologinėje literatūroje nepasisekė surasti. Sunku pasakyti, ar šis ietigalis yra vietinių meistrų gaminytis, ar pateko į baltų žemes iš tolimesnių kraštų.

Pajuostyje aptiktas ir vienas įveriamasis ietigalis (III pilk., atsit. radinys).

Ietigalis turi rombinio pjūvio plunksną, plėtančią įkotės link, gana ilgą įvairaus skerspjūvio įkote, besibaigiančią tordiravimu (73 pav.). Ietigalio ilgis – 31,6 cm, plunksnos ilgis – 15 cm, plotis apačioje – 4,7 cm.

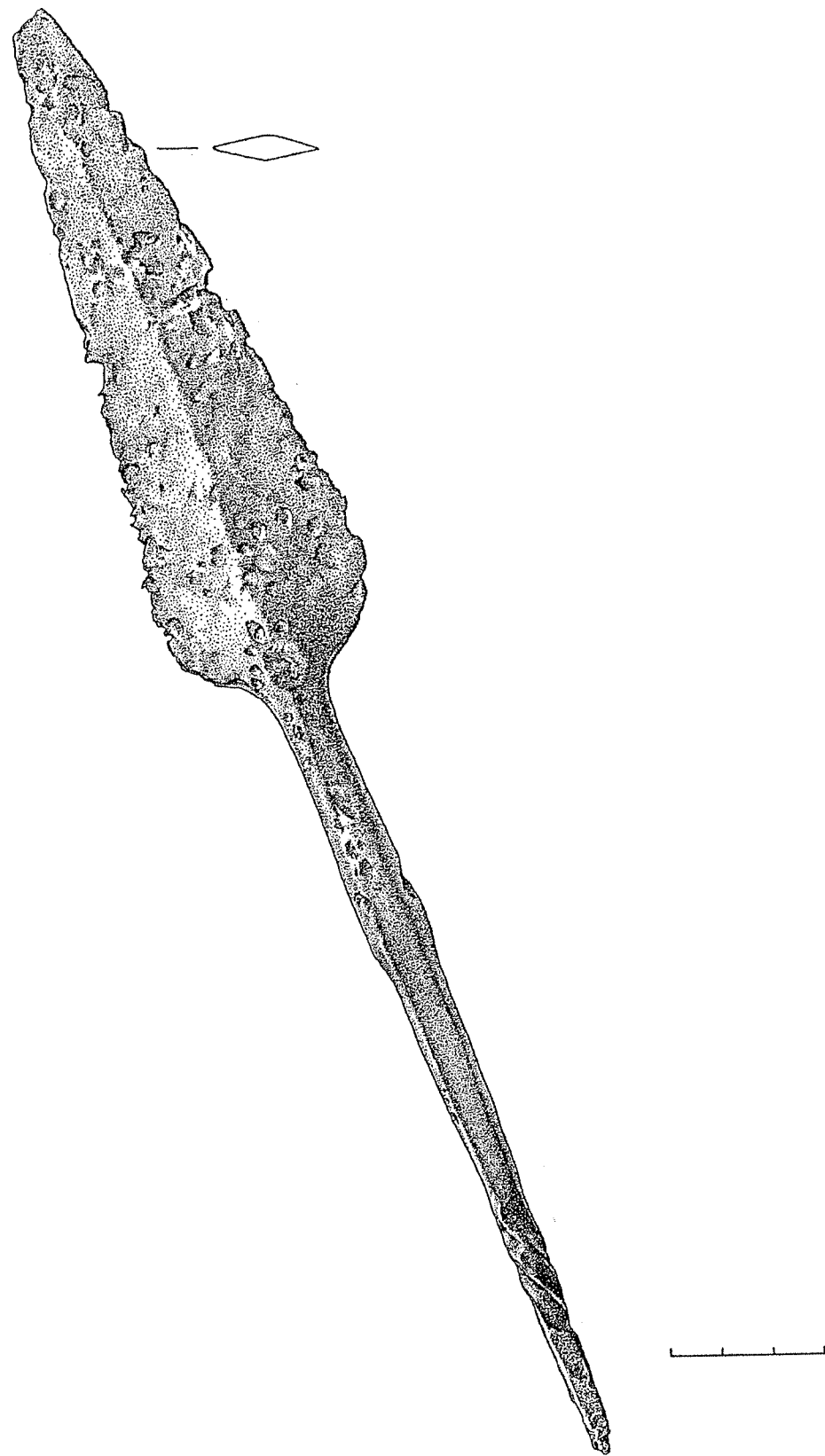
Sunku tiksliau datuoti šį ietigalį. Lietuvoje įveriamieji ietigaliai jau gana plačiai naudoti VII–IX a.

72 pav. VIII pilkapis, atsitiktiniai radiniai.

1 – plačiaašmenis pentinis kirvis, 2 – ietigalis ornamentuota įmova. Geležis

Abb. 72. Grabhügel VIII. Einzelfunde. 1 – Breitaxt mit Nacken, 2 – Lanzenspitze mit bronzeinkrustierter Tülle. Eisen.

73 pav. III pilkapis, atsitiktinis radinys.
Įtveriamasis ietigalis. Geležis

Abb. 73. Grabhügel III. Einzelfund. Lanzen Spitze mit Schaftdorn. Eisen.

pradžioje (Казакявичюс, 1988, с. 57–60; Тавто-
вичюс, 1996, р. 136), nors jų rasta ir vėlesnio laiko-
tarpio paminkluose (Volkaitė-Kulikauskienė, 1970,
р. 221–222). Įdomu tai, kad daugiausia įtveriamų-
jų ietigalių rasta Šiaurės Lietuvoje. Jų rasta Latvijo-
je, latgalių žemėse. Lūdzos Odukalno kapinyne to-
kių ietigalių daugiausia rasta X a. vyrų kapuose
(Ciglis, Radišs, 2002, 23. att.:14, 16. att.:6, 28.
att.:8, 9). Lūdzos Odukalno ietigaliai labai artimi
Pajuosčio III pilkapiro ietigaliui, kurį, manyčiau, taip
pat galima skirti X a.

Iš Pajuostyje rastų moterų darbo įrankių gali-
ma paminėti tik XI pilkapiro kape Nr. 1 rastą geleži-
nės ylos fragmentą (59:6 pav.). Fragmento ilgis –
8,9 cm. Ylos įkotė buvo keturkampio pjūvio, smaigalys –
apskrito. Yla rasta kartu su jau aptartais IX–X a.
daiktais.

Iš darbo įrankių ir ginklų apžvalgos matyti, kad
vėlyvajame geležies amžiuje Pajuosčio gyventojai nau-
dojo buityje plačiašmenius kirvius, ietis su geležiniais
antgaliais. Ietigalių yra patekusių iš Skandinavijos.

Tokios įkapės aptiktos Pajuosčio pilkapiro vi-
durinio ir vėlyvojo geležies amžiaus kapuose.

Pajuosčio bendruomenė įvairiais geležies amžiaus laikotarpiais

Apžvelgus Pajuosčio pilkapyno laidoseną, įkapes, pateikus daiktų chronologiją, galima pamėginti padaryti kai kurias apibendrinamojo pobūdžio išvadas apie šį paminklą palikusią žmonių materialinę ir dvasinę kultūrą, atsakyti į kai kurias socialinio pobūdžio klausimus. Deja, apibendrinimus sunkina faktas, kad dauguma Pajuosčio pilkapių buvo labai smarkiai apardyti, nukentėjo didesnė dalis kapų. Todėl labai sunku atsakyti į klausimus, kaip atrodė turtingiausi įvairių geležies amžiaus laikotarpių kapai, kiek žmonių ir kaip ilgai buvo laidota viename pilkapyje. Šiandien jau neįmanoma atsakyti į klausimą, kiek pilkapių buvo supilta Pajuosčio pilkapynė. Dėl šių priežasčių toliau pateikiami kai kurie statistiniai duomenys yra neišsamūs ir negali atspindėti viso, nesunaikinto pilkapyno medžiagos.

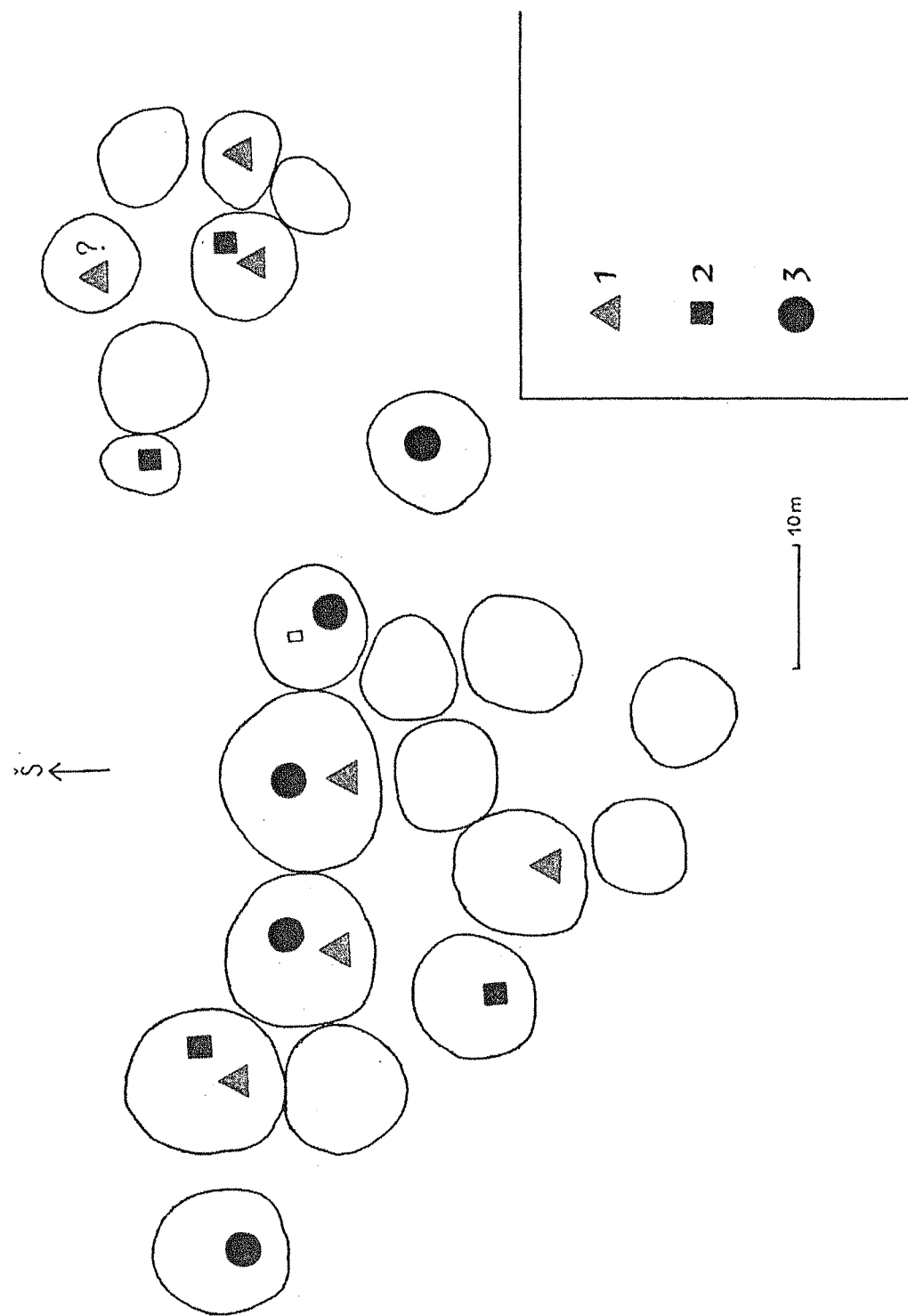
Sąlyginai galima pamėginti atsakyti į klausimą: kada buvo supilti pirmieji pilkapiai, kokia pilkapyno dalis yra seniausia? Tam šiek tiek padeda vadina moji horizontalioji stratigrafija, t. y. įvairių laikotarpių kapų ir radinių žymėjimas pilkapyno schemeje (74 pav.). Senojo geležies amžiaus kapai ir kai kurie gerai datuojami radiniai pilkapiuose šioje schemeje suskirstyti į 3 chronologines grupes.

Pirmąją grupę sudaro B1 periodo pabaigos–B2 periodo kapai ir radiniai (t. y. apie 50–150 m. e. m.), antrą – B2 periodo pabaigos–B2/C1 periodo kapai ir radiniai (apie 130–200 m.), trečią – C1a periodo pabaigos–C2 periodo kapai ir radiniai (apie 200–300 m.). Kaip matome iš schemejos, ankstyviausių kapų rasta 6 pilkapiuose. 2 pilkapiai yra išlikusios pil-

kapyno dalies šiaurės rytinėje grupėje (XV ir XVII pilkapiai). Galbūt, kaip minėta, XX pilkapis buvo iškastas 1925 m., o jame taip pat rasta ankstyvų daiktų. Susidaro įspūdis, kad ši pilkapyno dalis yra viena ankstyviausių. Joje žmonės pradėti laidoti I a. viduryje–antroje pusėje. Šios ankstyviausios pirmosios chronologinės grupės kapų rasta ir vakarinėje pilkapyno dalyje (VI, VIII, IX, X pilkapiai). Šioje pilkapyno dalyje laidota ir vėlyvesniu senojo geležies amžiaus laikotarpiu – II a. viduryje–III a. beveik neaptikta C3 laikotarpio (t. y. IV a. pirmosios pusės) daiktų.

Taigi Pajuosčio pilkapynė senajame geležies amžiuje laidota apie 300 metų. Kai kuriuose pilkapiuose galėjo būti laidojama apie 100–150 metų. Reikia pažymėti ir dar vieną dalyką – visi tyrinėti Pajuosčio pilkapiai buvo supilti senajame geležies amžiuje. Apie tai kalba senojo geležies amžiaus kapai schemeje nepažymėtuose pilkapiuose ar atsitiktiniai daiktai, kurių neįmanoma tiksliau datuoti.

Dėl didelio pilkapių ir kapų apardymo sunku tiksliai atsakyti į klausimą, kiek žmonių senajame geležies amžiuje buvo palaidota tyrinėtoje Pajuosčio pilkapyno dalyje. Minėta, kad šiam laikotarpiui galima skirti 22 kapus. Žinoma, jų skaičius turėjo būti didesnis, nes daugumoje pilkapių yra rasta daiktų, kilusių iš suardytų kapų. III, VIII, IX, X, XI, XIII, XIV, XV, XVII, XVIII, XIX pilkapiuose galėjo būti dar po 1 kapą. Taigi galima pridėti dar 11 kapų. VII ir XII pilkapiuose galėjo būti po 2 kapus. nes ten atsitiktinai rasta po 2 kirvius. Paprastai į ka-

74 pav. Senojo geležies amžiaus radiniai Pajuosčio pilkapiuose.

1 – B1 periodo pabaiga–B2 periodas, 2 – B2 periodo pabaiga–B2/C1 periodas, 3 – C1a periodo pabaiga–C2 periodas

Abb. 74. Die Funde der älteren Eisenzeit in Gräbbügeln von Pajuoschtis. 1 – Ende der Stufe B1 – Stufe B2, 2 – Ende der Stufe B2 – Stufe B2/C1, 3 – Ende der Stufe C1a – Stufe C2.

pą dėdavo tik po 1 kirvį. Taigi galima pridėti dar 4 kapus. Pridėjime ir bent 2 K. Šulgos 1925 m. iškastus kapus (XX pilkapis?). Todėl pakankamai realus Pajuosčio senojo geležies amžiaus kapų skaičius yra 39. Deja, duomenys yra nepakankami, kad būtų galima spręsti apie Pajuosčio bendruomenės dydį šiuo laikotarpiu.

Sunku kalbėti apie Pajuosčio gyventojus fizinės antropologijos požiūriu, nes, kaip minėta, kaulinė medžiaga buvo labai blogai išlikusi. Tarp senojo geležies amžiaus kapų 8 priklausė vyrams, 3 – moterims, 7 – nenustatytos lyties vaikams, dar 4 kapų mirusiųjų lytis nenustatyta. Atkreipia dėmesį palyginti didelis vaikų kapų skaičius – jie sudaro 31,8 proc. visų ištirtų kapų.

Tik keliuose kapuose pagal negausias kaulų ir dantų liekanas buvo nustatytas mirusiųjų amžius*. VI pilkapiro kape Nr. 1 buvo palaidota 25–35 m. moteris, VIII pilkapiro kape Nr. 6 – daugiau kaip 40 m. moteris, XIII pilkapiro kape Nr. 3 – tarp 20–30 m. moteris, III perkaso kape Nr. 1 – tarp 20–30 m. vyras, XXI pilkapiro kape Nr. 2 – iki 6 m. vaikas. Be abejo, šie negausūs duomenys neleidžia daryti platesnių apibendrinimų, tačiau matyti, kad suaugusiųjų kapuose palaidoti jauni žmonės.

Aptardami laidoseną, apžvelgėme ir kapų turtingumą pagal įkapes. Minėta, kad daugumoje kapų rasta tik po vieną ar du daiktus. Tokie kapai sudaro apie 60,3 proc. visų kapų. 22,7 proc. sudaro kapai, kuriuose rasti trys ar keturi daiktai. Tik vieną moters kapą galima laikyti turtingu (XIII pilk., k. Nr. 3). Jame rasti septyni daiktai, tarp jų kaklo apvarų su įvežtiniais karoliais. Pastarąjį kapą galima skirti bendruomenės kilmingųjų atstovei.

Nedaug ką galima pasakyti apie senojo geležies amžiaus Pajuosčio gyventojų drabužius ir nešioseną. Galima tik priminti, kad VI pilkapiro kape Nr. 1 rasta trijų skirtingų vilnonių audinių fragmentų. Du iš minėtų audinių dažyti indigu, t. y. mėlyna spalva. Trečiasis audinys, kaip minėta, galėjo būti kažkokio galvos apdangalo liekanos. Jis puoštas žalvario spurgeliais. Kažkoks galvos apdangalas ar kitas drabužis, puoštas žalvario skardelėmis, turėjo būti VIII pilkapiro vaiko kape Nr. 7.

* Mirusiųjų amžių nustatė Vilniaus universiteto Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedros darbuotojas medicinos dr. Arūnas Barkus. Už tai jam nuoširdžiai dėkoju.

Drabužiams siūti naudotos ir gyvulių odos. Tą rodytų XIII pilkapiro kape Nr. 3 po apgalviu aptiktos gausios odos liekanos. Matyt, tai galėjo būti odinė kepuraitė.

Pajuosčio gyventojų drabužiai būdavo susegami segėmis ir smeigtukais. Kapuose dažniausiai aptikta po 1 segę (IX pilk., k. Nr. 1) ar smeigtuką (VII pilk., k. Nr. 1, XIII pilk., k. Nr. 3, XVII pilk., k. Nr. 1, III perkasa, k. Nr. 1). Tai būdinga ir vyrų, ir moterų kapams. Tik viename vyro kape (XIII pilk., k. Nr. 1) rasta žalvarinė segė ir geležinis smeigtukas. Galimas daiktas, kad sege ir smeigtuku buvo susegti skirtingi drabužiai.

Kiti senajame geležies amžiuje nešioti vyrų, moterų ir vaikų papuošalai jau aptarti.

Be abejonės, didesnę dalis žalvarinių papuošalų yra pagaminta vietinių meistrų. Pajuostyje rasta unikalių daiktų – apgalvis iš žalvarinių trikampio pjūvio narelių, kaklo apvara iš žalvario karolių, įvijų ir ažūrinių kabučiu, pavienių žalvarinių kabučiu, žalvarinis smeigtukas rutulio formos galvute. Kiti papuošalai būdingi Žemaitijos ir Šiaurės Lietuvos pilkapių teritorijai (plokšteliniai antsmilkiniai, kryžiniai kabučiai) ar platesniam baltų genčių regionui (antkaklės buoželiniais galais, laiptelinės segės, ritiniai smeigtukai ir kt.). Šiuo metu sunku pasakyti, ar Pajuosčio bendruomenėje dirbo meistras – juvelyras, ar bendruomenė aptarnaudavo keliaujantys meistras.

Senajame geležies amžiuje į Pajuostį patekdavo ir tolimų kraštų gaminių – iš Romos imperijos provincijų atkeliavo stiklo ir emalio karoliai.

Pajuosčio bendruomenės gyventojai savo pasaulėjauta, dvasiniu pasauliu beveik niekuo nesiskyrė nuo kitų pilkapytų regiono baltų bendruomenių. Jiems buvo būdingas tikėjimas pomirtiniu pasauliu, protėvių kultas, kai kurių dangaus dievybių garbinimas. Minėtas ir savitas Pajuosčio pilkapių laidosenos bruožas – švaraus balto smėlio sluoksnis pilkapių apačioje, žemiau degėsių ir pelenų sluoksnio. Galbūt šis barstymas švairiu, iš upės atneštu smėliu sietinas su vandens dievybėmis, kurios taip pat galėjo saugoti mirusiuosius. Greičiausiai mirusiųjų ramybės vieta – pilkapytas buvo įrengtas netoli I–IV a. gyvenvietės, senesnės gyvenvietės vietoje, kad būtų galima nuolat „bendrauti“ su protėviais.

Kyla klausimas, kas pasikeitė Pajuosčio bendruomenėje vėlyvesniu laikotarpiu – viduriniame ir vėlyvajame geležies amžiuje? Kodėl mirusieji vėl laidoti senuose pilkapiuose?

Pirmiausia reikia pažiūrėti, kiek pastarojo laikotarpio kapų įkasta į senojo geležies amžiaus pilkapių sampilus. Vėl turime pasinaudoti horizontaliaja stratigrafija (75 pav.). Tiesa, šiuo atveju tai padaryti daug sunkiau dėl minėtos pasklidos kai kurių dirbinių (kartu ir kapų kompleksų) chronologijos. Vidurinio ir vėlyvojo geležies amžiaus kapus bei radinius reikėjo suskirstyti net į 6 chronologines grupes: V–VI a., VII–VIII a., VIII–IX a., IX–X a., X a. ir X–XI a. Iš sudarytos schemos matyti, kad vidurinio ir vėlyvojo geležies amžių kapų aptikta ne visuose senojo geležies amžiaus pilkapių sampiluose. Anksčiausi vidurinio geležies amžiaus kapai surasti VIII pilkapyje, kur yra C1a periodo pabaigos–C2 periodo senojo geležies amžiaus kapų. Susidaro įspūdis, kad šiame pilkapyje su tam tikromis pertraukomis laidota beveik 1000 metų. Kituose pilkapiuose (III, VI, VII, IX, XI, XII) tarp senojo geležies amžiaus ir vidurinio bei vėlyvojo geležies amžiaus kapų yra didžiulis chronologinis skirtumas – apie 500–800 metų. Taigi matyti, kad vėlyvajame geležies amžiuje mirusieji vėl imti laidoti senojo geležies amžiaus pilkapiuose, daugiausia vakarinėje pilkapytų dalyje. Prie tokių pilkapių reikia priskirti dar ir XV pilkapį, kuriame rasta tiksliau nedatuojamų vėlyvojo geležies amžiaus daiktų fragmentų. Matyti, kad ne visi senojo geležies amžiaus pilkapiai buvo panaudoti vidurinio ir vėlyvojo geležies amžiaus kapams.

Galimas daiktas, kad iki tyrinėjimų jau galėjo būti sunaikinta pilkapytų dalis, kurioje galėjo būti daugiausia vidurinio geležies amžiaus kapų. Galbūt dėl šios priežasties šio laikotarpio kapų rasta nedaug. Vėlyvajame geležies amžiuje tikriausiai jau buvo atsiskaityta pilkapių pylimo papročio ir mirusiesiems laidoti buvo panaudotos kapinyno teritorijoje buvusios kalvelės – seni pilkapiai. Be abejo, tai tik hipotezė. Į klausimą, kodėl mirusieji vėl laidoti senuose pilkapiuose, tiksliau atsakyti neįmanoma.

Galima pamėginti suskaičiuoti, kiek mirusiųjų vėl buvo palaidota ištirtoje pilkapytų dalyje viduriniame ir vėlyvajame geležies amžiuje. Minėta, kad šiam laikotarpiui galima skirti 10 kapų. Pagal atsitiktinius radinius galima spręsti, kad minėto laikotarpio suardytų kapų buvo dar III, VI, VIII, IX, XII ir XV pilkapiuose. VIII pilkapyje galėjo būti dar 2 suardyti kapai (aptikti 2 plačiašmeniai pentiniai kirviai) kituose – bent po 1 kapą. Taigi galime pridėti

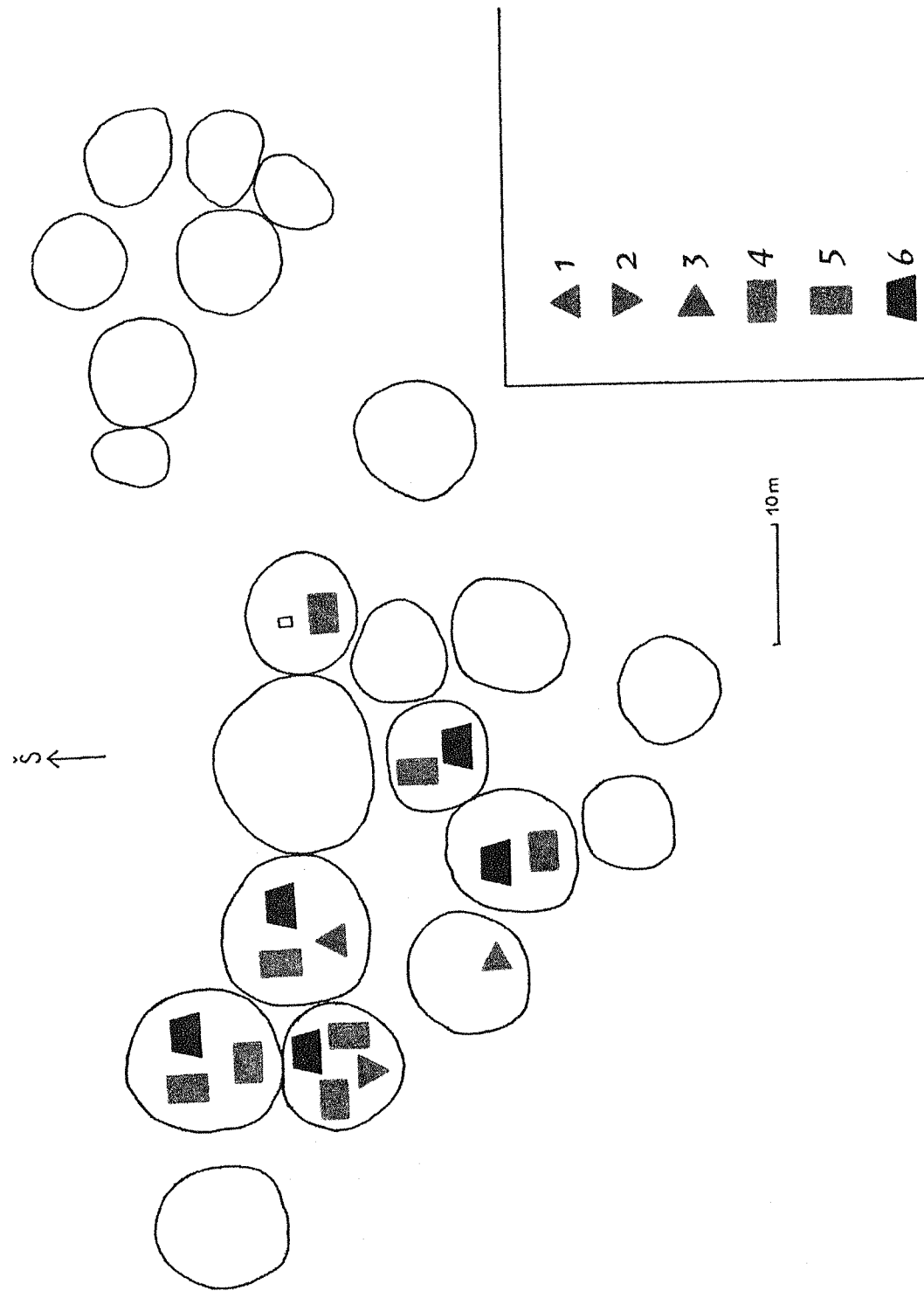
dar 8 kapus ir gausime bendrą vidurinio–vėlyvojo geležies amžiaus kapų skaičių – 18 kapų. Minėta, kad pagal mirusiųjų lytį 3 kapai priklausė vyrams, 1 – berniukui, 2 – moterims, 1 – mergaitei ar jaunai moteriai, likusių kapų mirusiųjų lytis nenustatyta. Iš suardytų kapų įkapių matyti, kad bent 6 iš jų galėjo priklausyti vyrams. Deja, ir šie duomenys nėra pakankami, kad galėtume spręsti apie Pajuosčio bendruomenės dydį viduriniame ir vėlyvajame geležies amžiuje.

Tik viename kape nustatytas mirusiojo amžius (XII pilk., k. Nr. 1). Jame buvo palaidotas jaunas, iki 25 m. amžiaus nenustatytos lyties žmogus.

Dėl didelio kapų apardymo ar visiško suardymo sunku kalbėti apie kapų turtingumą, apie Pajuosčio bendruomenės turtinę – socialinę diferenciaciją viduriniame ir vėlyvajame geležies amžiuje. Daugumoje vyrų kapų rasta po 2 ar 3 daiktus. Turtingumu išsiskyrė 2 moterų kapai (IX pilk., k. Nr. 2, XI pilk., k. Nr. 1), kuriuose rasti 7 ir 9 daiktai. Šiuose kapuose rasta apgalvių, kitų žalvarinių papuošalų. Matyt, tuose kapuose buvo palaidotos turtingos moterys, kurias galima skirti bendruomenės kilmingųjų sluoksniui. Šiam sluoksniui ar galbūt karių – profesionalų sluoksniui reikėtų skirti ir XII pilkapiro kape Nr. 4 palaidotą vyrą. Minėta, kad kape buvo rastas įvežtinis juostinis ietigalis, puoštas skliautiniu raštu.

Labai mažai duomenų yra apie Pajuosčio gyventojų vidurinio–vėlyvojo geležies amžiaus drabužius ir nešioseną. Tik IX pilkapiro moters ar mergaitės kape Nr. 2 buvo rasta vilnonio audinio liekanų (52:3 pav.). Audinys yra keturnyktas, ruoželinio pynimo, siūlų sukimas dviejų krypčių – Z ir S*. Minėta, kad XI pilkapiro moters kapo Nr. 1 apgalvis buvo suvertas ant augalinio pluošto virvučių. Virvutės dvisukės, Z krypties. Moterų kapuose rasta apgalvių, kurie tikriausiai buvo nešiojami virš galvos apdangalų. Prie apgalvių rasta audinio ar odos pėdsakų. Dalis tyrinėtojų mano, kad apgalviais puošėsi tik merginos (plg. Vaškevičiūtė, 1992, p. 128). Moterys puošėsi antkaklėmis. Kai kuriuose kapuose rastos 2 skirtingos antkaklės. Antkaklių rasta ir vaikų kapuose. Mažiau papuošalų rasta vyrų kapuose. Juos sudaro apyrankės ir žiedai. Kai kurie vyrų drabužiai būdavo susegti pasaginėmis segėmis, moterų – kryžiniais smeigtukais.

* Nuoširdus ačiū už konsultacijas Vilniaus universiteto Archeologijos katedros doktorantei Elvyrai Pečeliūnaitei.

75 pav. Vidurinio ir vėlyvojo geležies amžiaus radiniai Pajuosčio pilkapynė. 1 – V–VI a., 2 – VII–VIII a., 3 – VIII–IX a., 4 – IX–X a., 5 – X a., 6 – X–XI a. Abb. 75. Die Funde der mittleren und jüngeren Eisenzeit in Grabhügeln von Pajuosčiai. 1 – 5. 6. Jh., 2 – 7. 8. Jh., 3 – 8. 9. Jh., 4 – 9. 10. Jh., 5 – 10. Jh., 6 – 10. 11. Jh.

Aptiktų žalvarinių papuošalų formos ir ornamentika rodo, kad dauguma jų gaminta vietos meistrų. Pajuostyje surasta unikalių papuošalų (apgalvis iš žalvario įvijų ir cilindričių), kiti papuošalai būdingi siauresniam ar platesniam baltų genčių regionui. Lieka neaišku, ar Pajuosčio bendruomenėje V–XI amžiais buvo savų meistrų – juvelyrų, ar šią bendruomenę aptarnavo keliaujantys amatininkai. Už pastarąją hipotezę kalbėtų faktas, jog kai kurie daiktai grubiai taisyti (pvz., XII pilk., k. Nr. 2 rasta antkaklė, lūžio vietoje surišta siūlu), arba iš sulaužyto daikto padaryti kiti (XII pilk., k. Nr. 1 rastos dvi apyrankės, susuktos iš vytinės antkaklės kilpiniais galais). Žinoma, šiais atvejais galimas ir kitoks fakto traktavimas – kartais mirusiesiems į kapus dėti ir aplaužyti daiktai.

Dauguma geležinių daiktų taip pat turėjo būti gaminta vietoje. Minėta, kad Pajuosčio bendruomenės kai kurie kariai turėjo ir įvežtinių ginklų – ietigalių, gamintų Skandinavijoje.

Mažai pasikeitė vidurinio–vėlyvojo geležies amžiaus Pajuosčio bendruomenės žmonių pasaulėjauta, palyginti su senuoju geležies amžiumi. Mirusieji toliau laidojami nedeginti, į kapus dedama įkapių. Galbūt vėlyvajame geležies amžiuje jau nebepilami pilkapiai.

Ir paskutinis klausimas, į kurį galima mėginti atsakyti – kokiai baltų genčių grupei priklausė Pajuosčio žmonės? Klausimas nėra naujas. Šį klausimą jau kėlė A. Tautavičius. Jis Pajuosčio pilkapyną skiria sėliams (Tautavičius, 1996, p. 96–97). A. Simniškytė šį pilkapyną taip pat linkusi skirti sėliams, nurodydama, kad sėliai vėlyvajame geležies amžiuje galėjo pasistūmėti į pietvakarius (Simniškytė, 2001, p. 80). Iš esmės pritariant minėtų tyrinėtojų nuomonei dėl Pajuosčio pilkapyno skyrimo sėliams, norisi pareikšti ir kai kurias pastabas. Etninės priklausomybės klausimą reikėtų spręsti diferencijuotai.

Pajuosčio pilkapynas senajame geležies amžiuje priklausė didžiulei kultūrinei sričiai, kuri apima Centrinę Žemaitiją, beveik visą Šiaurės Lietuvą ir Pietų Latviją. Šioje teritorijoje yra apie 230–240 pilkapynų, kurie etniniu požiūriu skiriami dar ryškiau neišsiskyrusių žemaičių, žemgalių, sėlių ir latgalių protėviams. Iš B1 periodo pabaigos–B2 periodo šiaurės rytiniame Lietuvos kampe, kuris tradiciškai skiriamas sėliams, turime dar labai nedaug paminklų, kurie savo laidosenos bruožais beveik niekuo nesi-

skiria nuo labiau į vakarus esančių pilkapynų. Todėl ir Pajuosčio ankstyviausius pilkapius ir kapus vargu ar galima laikyti sėliškais. Matyt, I a. antrojoje pusėje–II a. pirmojoje pusėje šiaurės rytinis Lietuvos kampas buvo retai apgyvendintas nedidelių bendruomenių. Vaizdas mažai pasikeitė ir B2/C1–C1a periode. Daugiau paminklų turime iš C1b–C2 periodo. Matyt, III a. padidėjo gyventojų skaičius. Galima paminėti tik tokį dalyką, kad šiaurės rytinės Lietuvos dalies pilkapiai skiriasi nuo esančių labiau į vakarus tik tokiais laidosenos bruožais – pilkapiuose (Daujėnai, Pasvalio r., Muoriškiai, Biržų r., Pajuostis) pastebimas kur kas storesnis degėsių, pelenų, angliukų sluoksnis pilkapio pagrinde, liudijantis apie ilgesnes, intensyvesnes ugnies apeigas pilkapių supylimo metu. Minėta, kad kai kuriuose Pajuosčio pilkapiuose po pagrindu su degėsiomis, angliukais rastas ir balto švaraus smėlio sluoksnis. Toks pilkapis rastas ir Muoriškių pilkapynė (Markelevičius, Morauskienė, 1978, p. 88). Galbūt šie laidosenos bruožai ir leidžia išskirti „prasėliškus pilkapius“.

Minėta, kad Pajuostyje rasti tik keli vidurinio geležies amžiaus kapai. Jeigu to laikotarpio kiti kapai ir pilkapiai nebuvo sunaikinti, tai paaiškinimui reikia ieškoti kitos priežasties. A. Tautavičiaus nuomone, VII–VIII a. šiaurės rytų Lietuvoje gerokai sumažėjo gyventojų, kraštas buvo retai apgyvendintas nedidelių bendruomenių. Buvusios pilkapynų srities gyventojai migravo į šiaurę – Padauguvį ir Vidžemę, kur susidarė sėlių centras (Tautavičius, 1996, p. 97).

IX–XI a. vaizdas vėl pasikeičia – lietuviškoje Sėlos dalyje atsiranda kur kas daugiau paminklų (plg. Simniškytė, 2001, Fig. 7). Galbūt dalis sėlių bendruomenių grįžta į anksčiau jų protėvių gyventas vietas, kurias naujos gyvenvietės.

Pajuosčio pilkapynas yra šiek tiek toliau į pietus nuo pietinės sėlių žemių ribos, išvestos pagal XIII a. rašytinių šaltinių duomenis (žr. Zinkevičius, 1984, p. 360). Šis paminklas yra ant aukštaičių ir sėlių žemių ribos. Vlodo Žulkus paskelbtais duomenimis, Pajuostį nuo sėlių teritorijos galėjo skirti dykra (Žulkus, 1989, 1 pav.). Į šiaurės vakarus nuo Pajuosčio plytėjo žemgalių, į pietryčius – lietuvių žemės. Taigi Pajuosčio bendruomenė buvo tarsi įvairių baltų genčių žemių susikryžavimo centre ir, matyt, ji palaikė ryšius su kaimynais. Jau iš ap-

tartos vėlyvojo geležies amžiaus dirbinių analizės matyti, kad vieni Pajuostyje aptikti daiktai būdingi žemgaliams (pvz., aptarto tipo kryžiniai smeigtukai), kiti – lietuviams (apyrankė trikampio pjūvio platėjančiais galais), dar kiti – sėliams ir latgaliams ar dar platesniam baltų genčių arealui. Dėl to peršasi dar viena išvada – kad Pajuosčio bendruomenės žmonės galėjo būti ir prekybos tarpininkai tarp žemgalių, aukštaičių ir lietuvių. Tą leidžia daryti gera geografinė padėtis, netoli esantys Nevėžio, Šventosios, Lėvens upių aukštupiai, palengvinantys susisiekimą.

Kokie argumentai kalba už tai, kad Pajuosčio pilkapynas IX–XI a. buvo naudotas sėlių bendruomenės? Neturėtų gąsdinti šio paminklo keliolikos kilometrų atstumas nuo išvestos XIII a. pirmosios pusės sėlių žemių pietinės ribos. Genčių ribos bėgant amžiams nuolat keitėsi. Pajuosčio pilkapyno IX–XI a. kapų laidosena skiriasi nuo to pat laikotarpio lietuvių pilkapių su degintiniais kapais, žemgalių plokštinių kapinynų su griautiniais kapais, aukštaičių kapinynų, kur taip pat buvo paplitęs mirusiųjų deginimas. Matyt, senuose Pajuosčio pilkapiuose naujus kapus įrengė nedidelė sėlių bendruomenė.

1 priedas

Pajuosčio pilkapiai ir kapai

Toliau pateikiamas Pajuosčio pilkapyno pilkapių ir juose aptiktų senojo, vidurinio ir vėlyvojo geležies amžiaus kapų aprašymas, minimi pilkapiuose rasti pavieniai daiktai. Nurodoma, kurioje pilkapyno dalyje yra pilkapis (žr. 4 pav.), pateikiami sampilo, akmenų vainikų (jeigu jie geriau išlikę) matmenys, minėtų laikotarpių kapų išsidėstymas pilkapyje. Pilkapių planuose pažymėti ir vėlyvi, krikščioniškojo laikotarpio kapai, kurie rodo ankstyvesnių kapų ir pilkapių swardymo laipsnį. Kapų gylis nurodomas nuo sampilų viršaus, t. y. faktiškai nuo žemės paviršiaus, buvusio tyrinėjimų metu. Kapuose rastų daiktų matmenys pateikiami tik tuo atveju, jeigu jie nenurodyti aptariant dirbinius ankstesniuose darbo skyriuose. Prie daiktų nurodomas ir inventoriaus numeris, kuriuo jie pažymėti Lietuvos nacionalinio muziejaus Archeologijos skyriuje. Pilkapių ir kai kurių kapų planus papildoma autorius nuotraukos.

I pilkapis

Pilkapis buvo pietiniame pilkapyno pakraštyje. Sampilo dydis – $8,8 \times 9$ m, aukštis – apie 0,75 m. Keliose vietose matėsi iškastų duobių žymės.

Sampilas buvo supiltas iš juodos maišytos žemės, kurioje buvo brūkšniuotosios ir lygiu paviršiumi lipdytos keramikos puodų šukių, smulkių apdegusių akmenų. Matyt, tai buvusios ankstyvesnės gyvenvietės kultūrinio sluoksnio liekanos. Juodos žemės sluoksnis tęsiasi iki 50 cm gylio, sampilo centre – šiek tiek giliau. 50–65 cm gylyje buvo pilka-

pio pagrindas – degėsių ir pelenų sluoksnis. Jis buvo ir po akmenų vainiko liekanomis. Po degėsių, pelenų ir angliukų sluoksniu buvo švaraus balto smėlio sluoksnis. 60–80 cm gylyje vietomis dar buvo įvairių atspalvių maišyto smėlio. Įžemis – švarus baltas smėlis – buvo pasiektas 0,9–1 m gylyje.

Iškopus pilkapį, atsidengė akmenų vainiko liekanos (76 pav.). Geriausiai vainikas buvo išlikęs sampilo pietrytinėje dalyje, kur dar buvo apie 60 akmenų. Didžiausias akmuo buvo 40×80 cm dydžio, mažesni – 30×45 , 20×35 cm, mažiausi – 5×5 , 5×10 , 5×15 cm ir pan. dydžio. Smulkesni akmenys sudarė savotišką akmenų grindinėlį. Kitose pilkapio dalyse buvo aptikta tik pavienių akmenų. Apytikris akmenų vainiko skersmuo PR–ŠV kryptimi vidinėje pusėje buvo 5,7 m, išorinėje – 6,2 m.

Kapų pilkapyje nerasta. Matyt, jie buvo sunaikinti sampilė kasant duobes. Kai kurių duobių gylis pilkapio centre (kv. E) buvo iki 1 m.

II pilkapis

II pilkapis buvo pietinėje pilkapyno dalyje, per 2,4 m į ŠV 285° kryptimi nuo I pilkapio (sampilė pakraštys nuo sampilo pakraščio). II pilkapio sampilo dydis – 8×9 m, aukštis – 45 cm. Sampilas buvo nuskleistas. Jis buvo supiltas iš tamsios maišytos žemės, kurioje vietomis buvo rasta lipdytos keramikos puodų šukių. Matyt, tai buvusios gyvenvietės kultūrinio sluoksnio liekanos.

Juodos maišytos žemės sluoksnis tęsiasi iki 45 cm gylio. Po juo buvo pilkapio pagrindas – 5–10 cm